

LAUREA

PÄIHDEPERHEIDEN AVOKUNTOUTUKSEN
JA LASTENSUOJELUN PERHETYÖN
VÄLINEN YHTEISTYÖ
- Millaista yhteistyö on, toteutuuko
lapsen näkökulma?

Hänninen, Henna

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

**PÄIHDEPERHEIDEN AVOKUNTOUTUKSEN JA
LASTENSUOJELUN PERHETYÖN VÄLINEN YHTEISTYÖ**
- Millaista yhteistyö on, toteutuuko lapsen näkökulma?

Henna Hänninen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu 2009

Henna Hänninen

Päihdeperheiden avokuntoutuksen ja lastensuojelun perhetyön välinen yhteistyö - millaista yhteistyö on, toteutuuko lapsen näkökulma?

Vuosi 2009

Sivumäärä 77

Opinnäytetyöni käsittelee päihdekuntoutusyksikön ja lastensuojelun perhetyön välistä yhteistyötä ja työnkuvia. Kummatkin ovat lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa edellä mainittujen työmuotojen eroavaisuuksia ja mahdollisia samankaltaisuuksia sekä sitä, hyötyvätkö perheet tahojen tarjoamasta samanaikaisesta tuesta. Selvitin myös lapsen näkyväksi tekemistä työprosesseissa.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, johon sisältyy sekä työntekijöiden haastatteluja että teoriaa. Tiedonhankintamenetelmänä olen käyttänyt puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut toteutin ryhmähaastatteluina. Aineisto on analysoitu käyttäen teemoittelua.

Tutkimuksesta saatujen tulosten mukaan kyseisten kahden toimijan yhteistyö perheiden asioissa on tarvittua. Yhdessä ne muodostavat monille perheille tarpeellisen tuen. Yhteistyökumppanin tunteminen ja tiivis yhteydenpito yhteisten perheiden asioissa mahdollistaa informaation mutkattoman kulun. Se myös estää päällekkäisyyksiä perheiden kanssa työskennellessä.

Tutkimus nosti esille hyvän yhteistyön lisäksi myös muutamia kehitettäviä asioita. Ehdotuksia, joita yhteistyön kehittämiseksi nousi esille, oli muun muassa perheiden mahdollisten läheisverkostojen suurempi hyödyntäminen. Yhteiselle keskustelulle yhteisten asiakasperheiden tiimoilta olisi hyvä löytää lisää aikaa. Mitä tulee työskentelyyn ja sen aloittamiseen, olisi perheille selkeämmin kerrottava työskentelyn tarkoituksesta ja sen tavoitteista, toisin sanoen odotuksien esiinnostaminen, puolin ja toisin, vaatisi enemmän huomiointia. Tuloksia voi hyödyntää pohdittaessa yhteistyön eri puolia ja suunniteltaessa yhteisen työskentelyn kehittämistä.

Avainsanat: lapsikeskeisyys, moniammatillisuus, varhainen vuorovaikutus.

Henna Hänninen

Collaboration between intoxicant rehabilitation of noninstitutional social care and family work of child welfare - what is the nature of such collaboration and how is child's point of view taken into consideration?

Year 2009

Pages 77

The main purpose of this thesis was to examine collaboration and forms of work between intoxicant rehabilitation of noninstitutional social care and family work of child welfare. The objective of this research was to cover above-mentioned forms of work and to find out possible related similarities or differences and to see, whether client families benefit from simultaneous forms of support. In addition, child's visibility in such client process was analysed.

This qualitative thesis included interviews and theory. As a method, half structured theme interview was used. The employees were interviewed in two small groups, and the material of these interviews was analyzed by using theme analysis.

According to the results of the thesis, both forms of work support families and there is a special need for them together. Together, they form an important support system for families. Information passes smoothly when you first learn to know your co-operation partner. After that, it's more unlikely that the family gets identical help from two places.

Also, based on the results, it can be said that there are still some minor matters that need to be developed. The people who are close and important in family's life should be more involved when working with the family. The employees also felt that they should have more time to talk together about their common clients. One important thing when starting the client process with a family is to clarify the meaning and goals of co-operation, so both parties know exactly what is expected from them. The results of this thesis can be used when discussing how to further promote this type of co-operation.

Keywords: child-centeredness, multiprofessional co-operation, early interaction.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	7
2 LAPSILÄHTÖISYYS.....	9
2.1 Lapsen kehitys ja tarpeet.....	10
2.1.1 Vauvaikä 0-1v.....	12
2.1.2 Pikkulapsi-ikä 1-3v.....	13
2.2 Äidin päihteidenkäyttö ja varhainen vuorovaikutus.....	15
2.3 Lapsen kanssa työskentely.....	17
3 AVOHUOLLON TUKITOIMI PÄIHDEPERHEEN TUKENA.....	19
3.1 Lastensuojelun sosiaalityö.....	21
3.2 Vauvalähtöinen avohuollon päihdekuntoutus.....	23
3.3 Lastensuojelun perhetyö.....	24
4 VERKOSTOT JA MONIAMMATILLISUUS PERHEIDEN TUKEMISESSA.....	26
4.1 Viranomaisverkosto.....	26
4.2 Läheisverkosto.....	27
4.3 Verkostokokoukset.....	28
5 TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	29
5.1 Tutkimuksen tavoite.....	29
5.2 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet.....	31
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	32
6.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu.....	32
6.2 Aineiston analyysi.....	34
6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	35
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	37
7.1 Työskentelyprosessi perhe A:n kanssa.....	37
7.2 Työskentelyprosessi perhe B:n kanssa.....	41
7.3 Lapsen kanssa työskentely.....	43
7.4 Työnkuvien määrittelyä.....	46
7.5 Kokemuksia yhteistyöstä.....	52
7.6 Yhteistyössä kehitettävää.....	57
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	60
8.1 Lapsen näkökulma.....	60
8.2 Vanhemman näkökulma.....	63
8.3 Avohuollon näkökulma.....	64
8.4 Yhteistyön näkökulma.....	66
9 POHDINTA.....	68
LÄHTEET.....	72
LIITTEET.....	76

Liite 1. Teemahaastattelurunko.....76

1 JOHDANTO

Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa kahden eri toimijan, avokuntoutusyksikön sekä lastensuojelun perhetyön välistä yhteistyötä sekä sitä, miten lapsi tehdään perheiden kanssa työskennellessä näkyväksi. Kyseiset yhteistyökumppanit tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään, sillä suurella osalla avokuntoutuksen asiakasperheistä on työskentelyssä mukana myös perhetyö. Kummatkin palvelut kuuluvat lastensuojelun avohuollon tukitoimiin ja ne edustavat kahta erilaista tahoja; avokuntoutus kolmatta sektoria ja perhetyö julkista sektoria.

Naisten ja nuorten tyttöjen päihteidenkäyttö on kasvanut kolmenkymmenen viime vuoden aikana. Lapsia syntyy ikäluokille, jotka ovat kasvaneet päihdemyönteisemmässä ympäristössä ja tottuneet itse käyttämään päihteitä runsaasti. Pienten lasten äideistä usea pitääkin omaa päihteidenkäyttöään jo ongelmallisena. Raskauden myötä naisten halu puuttua päihdeongelmaan voimistuu. (Kammonen 2008: 6.) On tärkeää, että äideille luodaan riittävästi mahdollisuuksia hakeutua hoitoon. Palveluntarjoajien on lisäksi kyettävä tekemään yhteistyötä yli rajojen ja tarkasteltava omaa toimintaansa perheiden parissa työskennellessään. Kyseessä on asiakasryhmä, joka tarvitsee ympärilleen paljon tukea.

Lastensuojelun työkenttänä toimii perheen koti, kun taas avokuntoutus keskittyy kyseisessä yksikössä tehtävään päihdekuntoutukseen ja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Tutkimukseni yhtenä painotuksena on kyseisten organisaatioiden yhteistyö. Pääasiakkaana on aina lapsi, joten yhteistyön lisäksi näkökulmana on lapsen rooli yhteisessä työskentelyssä. Lapsikeskeisyys on viime vuosina noussut niin vallitsevaksi työorientaatioksi kuin keskeiseksi ajatukseksi perheiden kanssa työskennellessä. Sekä lapsinäkökulma että yhteistyö ovat ajankohtaisia aiheita, sillä vuoden 2008 alussa voimaan tullessa uudessa lastensuojelulaissa korostetaan lapsen edun toteutumista ja yhteistyötä viranomaisten kesken.

Tutkimuksen aihe on työelämälähtöinen, sillä se on noussut esille suoraan työelämän tahon tarpeista keskustellessani avokuntoutuksen työntekijöiden kanssa. Läpi koko tutkimuksen teon olen ollut yhteydessä työelämän tahoihin ja olen saanut heiltä rakentavaa palautetta. Aineistoa keräsin haastatteleamalla kummankin organisaation työntekijöitä siten, että kummassakin haastattelutilanteessa oli henkilöitä kummaltakin puolelta. Tutkimustulosten tarkoituksena on selvittää tukitoimien yhtäaikaista työskentelyprosesseja perheiden kanssa sekä mahdollisesti antaa uudenlaisia näkökulmia niin kyseisille yhteistyökumppaneille kuin sosiaalialan työntekijöille yleisestikin. Yhteistyön tekeminen sosiaalialan moniammatillisella kentällä on aihe, josta on hyvä herättää keskustelua ammattilaisten keskuudessa, jotta työ palvelisi mahdollisimman hyvin kaikkia työskentelyn osapuolia - myös asiakkaita.

Teoreettisessa viitekehyksessä olen keskittynyt käsittelemään nimenomaan 0-3 -vuotiaiden lasten kehitystarpeita ja tämän ikäisten kanssa työskentelyä, sillä avokuntoutusyksikkö on tarkoitettu alle 3-vuotiaiden lasten perheille ja sitä myöten tahojen yhteiset asiakasperheet ovat kyseisen ikäisiä vauvaperheitä. Avaan teorian kautta avokuntoutuksen ja lastensuojelun perhetyön lisäksi lastensuojelun sosiaalityötä, sillä sosiaalityöntekijällä on merkittävä rooli kummankin tahon työskentelyprosessien ohjaamisessa. Näiden lisäksi tarkastelen sitä, mitä moniammatillisuus merkitsee. Mitä se tarkoittaa, mitä se voi antaa? Mitä tulee huomioida työskenneltäessä eri tahojen kanssa?

Tutkimus alkaa teoreettisen viitekehyksen läpikäymisellä. Seuraavaksi avaan tutkimuksen taustaa sekä kerron koko tutkimusprosessin toteuttamisesta, jonka jälkeen esittelen saamani tuloksia. Lopuksi teen saamastani aineistosta yhteenvedon ja pohdin esiin nousseita tuloksia hieman laajemmin.

2 LAPSILÄHTÖISYYS

Lapsen ääntä ja hänen näkemyksiään perhe-elämästä ei perinteisesti olla noteerattu (Pohjola 2005: 56). 1990-luvulle saakka olemme eläneet keskellä aikuiskeskeisyyttä emmekä ole kyseenalaistaneet sitä millään lailla. Aikuisilla on aina ollut vahva auktoriteettiasema suhteessa lapseen ja muutenkin vahva ote lastensa elämästä. (Mönkkönen 2007: 66.) Aiemmin lapsuus nähtiin välivaiheena elämän kulussa, eikä lapsuudella itsellään ollut juurikaan arvoa. Arvona on sen sijaan nähty kansalainen, joka kykenee itsenäiseen elämään ja huolehtimaan itse itsestään. Lapsesta ei kuitenkaan tule sen tasapainoisempaa tai osaavampaa aikuista, vaikka häntä jo hyvin nuorena opetettaisiin tulemaan toimeen omillaan. Lapsi tarvitsee kunnollisen ja riittävän pitkän lapsuuden sekä vanhempiensa tuen kasvaakseen vahvaksi aikuiseksi. (Uramo 2008: 3.)

Lastensuojelu kritisoinnin nostaa esille myös Myllärniemi (2007: 36). Hän toteaa, että lastensuojelua on syytetty liiasta vanhempiin keskittymisestä lapsen kustannuksella. Perhekeskeisyyden sijaan lastensuojelussa ollaankin alettu korostamaan lapsinäkökulmaa ja lapsen oikeuksia. Lapsi on tehty näkyvämmäksi ja nostettu työskentelyn keskiöön ja tehty hänestä asiakas. Tavoitteeksi on muodostunut lapsen osallisuus ja suojeleminen. (Myllärniemi 2007: 36.) Jos lapsen tilannetta ei tarkastella erillään vanhemmista, on lasten hyödyn toteutumista mahdotonta tavoitella ja arvioida. Työntekijän tehtävä on turvata ja varmistaa lasten monitasoinen läsnäolo ja näkyminen työskentelyprosessissa. Työntekijä seuraa toiminnan vaikutuksia lapsen arkeen ja tarvittaessa muuttaa toimintatapaa siten, että lapsi hyötyy siitä. (Hurtig 2003: 89, 194-195.)

Lapsi tarvitsee terveen ja suotuisan kehityksen tueksi suojaa ja turvaa. Jos lapsen etu ja turvallinen kehitys vaarantuvat, tulee tilanteeseen puuttua välittömästi. (Uramo 2008: 31.) Peltoniemi (1998) korostaa lapsuuden olevan ihmisen elämän lyhin elämänvaihe, jonka aikana hän muodostaa elämänsä perustaa. Päihdeperheessä elävä lapsi tarvitsee aina kiireellistä apua ja hoitoa. Ongelmien ennaltaehkäisy on tehokkain ja edullisin työmuoto. (Peltoniemi 1998: 3.)

Lapsilähtöisyys merkitsee lapsen osallisuutta ja mahdollisuutta aktiiviseen toimijuuteen omilla asioissaan (Laitinen ym. 2007: 69). Sanavalinnalla halutaan korostaa lapsen yksilöllisyyttä ja yksilöllistä kehittymistä. Jokainen lapsi - kuin myös lapsen perhe - on erilainen eivätkä kaikki tavat toimia sovi kaikille. (Mönkkönen 2007: 69.) Lapsilähtöisen työskentelyn ehtona on lapsen kehityksen ja siihen liittyvien haasteiden tunteminen. Tämä sen vuoksi, jotta työntekijä kykenee tunnistamaan varhaisessa vaiheessa mahdollisia

puutteita lapsen kehityksessä ja huomaamaan niitä seikkoja, jotka vaikuttavat kehitykseen epäsuotuisasti. Lisäksi lapsen kulttuurinen tausta ja sen vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen on tärkeää tiedostaa. Lapsilähtöisessä perhetyössä korostuvat lapsen näkökulman huomioiminen sekä lapsen kanssa työskentely. (Järvinen ym. 2007: 28.) Lapselta saatu tieto on arvokasta, sillä sen uskotaan vaikuttavan vanhempiin ja toimivan pohjana vanhemmuuden työstämiselle. (Myllärniemi 2007: 42-43.)

Henkilökunnan tehtäviin kuuluu nostaa lapsi esiin päivittäin. Vanhempien omat ongelmat ovat sellaisia, jotka muutoin valtaavat kaiken tilan ja ajan. Lapsen huomioimiselle on jatkuvasti rakennettava tilaa. Hoidosta ei ole hyötyä, jos siinä toistuu sama kaava kuin kotona, jossa lapsi unohtuu taustalle. Tämä ei toki tarkoita sitä, etteikö äidille olisi aikaa myös yksin. (Törrönen 2003: 234.) Laitinen ym. (2007) korostavatkin, ettei lastensuojelua pitäisi ajatella kamppailuna lapsen ja vanhemman tarpeiden välillä. Vanhemman tukemisessa ja osallisuudessa toteutetaan lapsen oikeutta turvalliseen vanhempisuhteeseen. Vanhempien ja lapsi-vanhempi-suhteen tukeminen on osa lapsen tarpeiden ja oikeuksien turvaamista. (Laitinen ym. 2007: 71.)

Lapsilähtöisyys merkitsee näkökulman pitämistä lapsessa silloinkin, kun tehdään työtä vanhempien kanssa. Työskentelyä suunnitellaan ja rakennetaan lapsesta käsin. Lapsilähtöinen työorientaatio on näkemys, jonka mukaan lastensuojelu tekee työtä perheen kanssa auttaakseen nimenomaan lasta. (Möller 2005: 64-65.)

2.1 Lapsen kehitys ja tarpeet

Vauva pyrkii aktiiviseen vuorovaikutukseen häntä hoivaavan vanhemman kanssa (Savonlahti, Pajulo & Piha 2003: 330). Vauvalla on orastavat vuorovaikutustaidot heti syntymästä alkaen. Jo ennen sanojen muodostumista vauvoilla on kyky harmoniseen ja rytmiseen vuorovaikutukseen. Äidin kyky leikkiin tuo iloa vauvalle. (Schulman 2003: 78-79.) Heti syntymänsä jälkeen vauva alkaa melkein välittömästi tavoittelemaan katsekontaktia. Vauva on heti valmis vuorovaikutukseen, sekä vastaanottamaan viestejä että lähettämään niitä. Viestimisessä hän käyttää kehoaan, liikkeitään ja ilmeitään. Vauva osaa erottaa toisistaan rauhallisen ja epävarman otteen. Se, miten vauvaa käsitellään ja hoidetaan, vaikuttaa häneen ja kertoo hänelle, välitetäänkö hänestä. (Kalland 2004: 124-125.)

Äitinä olemiseen kuuluu tasapainoilua innostamisen, rauhoittamisen ja vauvan tarpeiden tyydyttämisen välillä. Äidin tulee kuulostella vauvan tarpeita ja mukautua vastaamaan niihin.

Passiivisen vauvan osallistaminen kontaktiin on yhtä tärkeää kuin levottoman vauvan rauhoittaminen. Vanhempien olisi hyvä toimia myös aloitteentekijöinä, muutoin vauva voi kokea turhautumisen tunteita vanhemman poissaolevasta asenteesta. Vauvan vetäytymiseen yhteisestä vuorovaikutuksesta pitää myös osata suhtautua hyväksyvästi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vauva pitäisi jättää liikaa omilleen. Vauvan piristämiseksi tarvitaan virikkeiden antamisen lisäksi vuorovaikutusta. Vauva tarvitsee hoivan lisäksi uusia kokemuksia ja vaihtelua. Ne tuovat tuttuihin hoitorutiineihin tärkeää vastapainoa. (Schulman 2003: 77-78.)

Lapsen edun huomioiminen on lastensuojelua ohjaava, mutta samalla hankala periaate. Vauvan tai hyvin pienen lapsen tarpeiden huomioiminen voi tuottaa ammattilaisellekin päänvaivaa. Asiaa hankaloittaa, jos ei omaa asiantuntemusta vauvan ja pienen lapsen kehityksestä ja siihen liittyvistä tarpeista. Varhaiset hoivakokemukset vaikuttavat lapsen kehityksen kulkuun. Traumaattiset kokemukset altistavat lapsen tuleville ongelmille, kuten oppimisvaikeuksille, käyttäytymishäiriöille sekä psyykkisille ongelmille. Tämä kaikki voi johtaa lopulta syrjäytymiseen. Varhaisvaiheessa koettujen traumaattisten kokemusten on lisäksi todettu voivan johtaa heikkoon terveyteen. (Kalland 2004: 119.)

Lapsi tarvitsee huoltajiltaan ennen kaikkea rakkautta, arvostusta sekä tulevista nähdäksi ja kuulluksi. Olennaisia perustarpeita on tämän lisäksi riittävä ravinto, vaatetus, ikätason mukaiset virikkeet, terveydenhuolto, koulutus, puhtaus sekä turvalliset rajat. Vanhemman tulee olla lapselleen läsnä, hyvänä esimerkkinä ja suotuisan kasvu ympäristön takaajana. Vanhemmuuden tehtävät voidaan jakaa kahteen kategoriaan: lapsen hoidosta vastaamiseen ja kasvatuksesta vastaamiseen. Hoidon on lapsen fyysisestä hyvinvoinnista huolehtimista ja kasvatus lapsen henkistä kasvua tukevaa. (Uramo 2008: 31.)

Vauvan elämässä tarpeiden säätely on yhtä kuin hänen tarpeidensa rytmittäminen. Äiti järjestää vauvan arkea, jotta vauvalle muodostuu rytmi, jonka mukaan hän syö ja nukkuu. Vauvan kasvaessa säätely on selkeämpää - on tarkat ruokailu- ja nukkumaanmenoajat. (Kalland 2004: 121.) Rutiinit ja aikataulut muodostavat lapselle päivärytmin jota hän voi ennakoita ja joka luo turvallisuutta (Holopainen 1998: 107).

Perheen tulisi olla sellainen ympäristö, jossa lapsi voi olla oma itsensä ja hänellä on mahdollisuus löytää itsensä. Tärkeintä on se, miten lapsi tulee rakastetuksi ja huolehdituksi. Kodin tulisi olla turvapaikka, jossa maailmaa voi sulatella. Perheen on tarjottava rutiineja sekä turvallista arkea, johon kuuluu niin juhlaa ja iloa kuin joskus myös väsymystä. (Pohjola 2005: 58.) Vanhemmuuteen voidaan liittää erilaisia kriteerejä, jotka sisältävät oletuksen hellyydestä, kiintymyksestä, tasapuolisuudesta ja vastuun ottamisesta itselle lasten

ensisijaisena huoltajana (Hurtig 2003: 84).

2.1.1 Vauvaikä 0-1v.

Vauva nähdään heti syntymänsä jälkeen kyvykkäänä muistamaan, oppimaan ja tunnistamaan sekä olemaan vuorovaikutuksessa. Näihin lapsen varhaisiin vuosiin vaikuttaa suuresti vanhempi-lapsisuhde. (Ahlqvist-Björkroth 2007: 127.) Jo vastasyntynyt hahmottaa kasvot ja hakee katsekontaktia. On tärkeää että häntä katsotaan silmiin ja hymyillään. Vauva pitää kirkkaista väreistä ja kaarevista muodoista. Tässä vaiheessa vauvalle tärkeintä on hänestä huolehtiva aikuinen. (Kahri 2001: 33.)

Vauvan kannalta on olennaisen tärkeää äidin herkkä kyky havaita tämän vuorovaikutusaloitteita, taito tulkita niitä, vastata riittävän ajan sisällä, ennakoitavasti ja toistuvasti (Savonlahti ym. 2003: 330). Eniten vauva kärsii siitä, jos hänen unohtamisensa on jatkuvaa. Vauva sopeutuu tähän nopeasti. Hän luovuttaa ja muuttuu "kiltiksi ja helpoksi" eli lakkaa kehittymästä ja muuttuu näkymättömäksi. (Törrönen 2003: 224.) Pari ensimmäistä kuukautta ovat integroitumisen ja maailmaan asettumisen aikaa. Syntyminen on ollut vauvallekin rankka kokemus. Vauvan ihona oleminen ja kannattelu ovat vauvan elämässä aivan keskeisessä asemassa koko varhaislapsuuden ajan. Kun vauva menee suunniltaan se tarvitsee niin fyysisesti kuin psyykkisestikin huolenpitoa ja apua päästäkseen eheäksi jälleen. Tämä "toinen iho" rakentuu katsekontaktin, sylin ja rauhoittavan puhelemisen avulla. (Törrönen 1998: 53.)

2-6 kuukauden iässä tapahtuu orientoituminen toisen ihmisen kautta. Vauva oppii aikuisen avulla arvioimaan tilanteen turvallisuuden tai vaarallisuuden. Kehitysvaihe luo mahdollisuuden turvallisen perustan rakentumiseen. Vuorovaikutuksellinen kehitys vaurioituu, jos äiti jättää vauvan viestit huomiotta tai jos niihin vastataan mekaanisesti, vailla tunteita. Vuorovaikutuksen puutteellisuus heijastuu lapsen myöhempään käyttäytymiseen. Hän ei opi turvautumaan aikuisen säädelläkseen omaa toimintaansa. Toisin sanoen hän ei kykene tarkistamaan aikuiselta, onko jokin toiminta sallittua, vaan tekee kuten haluaa asettaen itsensä sekä toiset alttiiksi vaaroille. (Kalland 2004: 127.) Neljän kuukauden iässä lapsi alkaa olla utelias ja aktiivinen. Hän tykkää touhuilla kaikenlaista, kuten leikkiä varpaillaan ja käsillään, tavoitella esineitä ja tarttua niihin. Tasapaino alkaa kehittyä ja hän osaa nojata ja kurkotella. Lapsi tarvitsee käsilleen tekemistä, esimerkiksi erilaisia muotoja ja materiaaleja joita hän voi tunnustella. (Kahri 2001: 38-39.)

Puolen vuoden jälkeen vauva opettelee ryömimistä, konttaamista ja nousemista pystyyn. Ensimmäiset askeleet hän ottaa noin 10-16 kuukauden iässä. Tällöin hän on on hyvin utelias ja haluaa saada uusia kokemuksia. (Kahri 2001: 42.) Vauvan tunteet on tunnistettava, peilattava, jaettava ja nimettävä. Vauvan ja hänen taitojensa ihasteleminen on kehityksen kannalta äärimmäisen tärkeää. Vauva peilaa oman arvonsa hänelle tärkeiden ihmisten katseista ja kosketuksesta. Jos vauva joutuu pärjäämään liikaa omillaan, hänen kehityksensä juuttuu. Puutteellisissa oloissa kasvanut vauva voi kolmen kuukauden ikäisenä olla vastasyntyneen kaltainen eikä kykene katsekontaktiin. Puolen vuoden ikäisen vauvan silmistä puuttuu innostus. Vailla fyysistä ja psyykkistä kannattelua kasvanut vauva voi olla myös jäykkä ja pinkeä. (Törrönen 1998: 54.)

7-10 kuukauden iässä luodaan turvallinen perusta. Turvallisesti kiintynyt lapsi pystyy luottamaan vanhempiinsa, turvatonta lasta puolestaan ei välttämättä pystytä lohduttamaan, sillä hän ei ole tottunut luottamaan turvan saamiseen vanhemmalta. Vauva muuttuu vakavaksi ja apaattiseksi, jos hän on tottunut säätelämään itse omia tunteitaan. (Kalland 2004: 128.) 7-9 kuukauden iässä tapahtuu muutos lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. Lapselle syntyy vahvempi kokemus itsestään erillisenä yksilönä, jolla on oma mieli. (Ahlqvist-Björkroth 2007: 131.) Ensimmäisen vuoden loppupuolella lapsen kehitys on monipuolista. Vauva oppii uusia asioita ottamalla muista mallia. Hän oppii puhumaan jäljittelemällä tavuja ja ääniteitä, joten on tärkeää, että lapselle jutellaan ja annetaan hänelle aikaa myös vastata. (Kahri 2001: 43.)

Suhde toiseen ihmiseen on vauvalle elintärkeä. Muiden tarpeiden lisäksi hän tarvitsee kykyjensä kehittämiseen aikuista. Kykyjen lisäksi tunne-elämä ei jatka kehittymistä ilman suhdetta toiseen henkilöön. Aikuisen on oltava läsnä ja vastattava vauvan tarpeisiin. Jos vauva itkee, on itkuun vastattava ja rauhoitettava lasta. Lapsi tarvitsee kokemuksia tunteidensa ulkopuolisesta säätelystä, jotta hänelle kehittyisi tarvittava kyky tunteiden itsesäätelyyn ja tunnistamiseen. Äidin riittävä emotionaalinen läsnäolo on välttämätöntä vauvan kehityksen kannalta. Vauvalle ei riitä että hänen tarpeensa tyydytetään mekaanisesti, ilman tunteita. (Ahlqvist-Björkroth 2007: 130.) Hänen tarvitsee saada seurustella muiden kanssa, tutkia ympäristöään, liikkua ja leikkiä (Kahri 2001: 45).

2.1.2 Pikkulapsi-ikä 1-3v

Ensimmäisen elinvuoden aikana vauva luo perustan monille myöhemmän elämän kannalta

merkityksellisille kehitystehtäville. Hänen tulisi muodostaa kiintymyssuhde hoivaajaansa, kyetä tunnistamaan ja ilmaisemaan erilaisia tunteita, oppia ymmärtämään ja tuottamaan kieltä. Myös psykologinen syntyminen kuuluu kehitystehtäviin, eli lapsen ymmärrys itsestään äidistä erillisenä henkilönä. Vanhemmalla on näissä prosesseissa merkityksellinen vaikutus. Psykologinen syntyminen tapahtuu vuorovaikutuksessa vanhempaan. Vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde toimii tunteiden ja ajattelun harjoituskenttänä. Vanhemman voidessa huonosti, suoriutuu vauva kehitystehtävistään heikosti jääden jälkeen ikäisistään jo elämänsä alussa. (Holmberg 2003: 26.)

Kävelemään juuri oppinut pikkulapsi, noin 9-15 kuukauden ikäinen, on innostunut tutkimaan ympäristöään uudesta näkökulmasta käsin. Tämä vaatii vanhemmalta joustavuutta ja lapsen lähellä olemista, jotta lapsen fyysinen turvallisuus toteutuu. Toisaalta vanhemman tulee kuitenkin olla riittävän etäällä antaakseen tilaa lapsen itsenäiselle yrittämiselle ja motorisista taidoista nauttimiseen. Lapsen reviiri laajentuu ja hän kohtaa uusia ja välillä pelottaviakin kokemuksia, jolloin hän on riippuvainen lohdusta ja tuesta. (Ahlqvist-Björkroth 2007: 132.) Jos lapsi jää vaille tukea, heijastuu se hänen itsetuntoonsa (Kalland 2004: 129).

Lapsen on saatava kokeilla ja tehdä itse. Lapsi tarvitsee kuitenkin myös sääntöjä, joiden kanssa aikuisen on oltava selkeä ja johdonmukainen. Pettymyksen tunteet voivat parikolmevuotiaalla olla rajujakin, mutta aikuisen tulisi olla rauhallinen ja lohduttaa lasta. Kiukutteleva lapsi tarvitsee ymmärrystä, turvallista syliä ja tunteen siitä, että häntä rakastetaan hänen tunteistaan huolimatta. Kiukunpuuskia voi vähentää pitämällä kiinni säännöllisestä päivärytmistä. Lapsi tuntee olonsa turvalliseksi tietäessään, mitä suurin piirtein seuraavaksi tapahtuu. Selkeä rytmi ja tavat helpottavat arjen sujumista. (Kahri 2001: 70, 74)

2-3 -vuotiaana lapsi oppii sosiaalisia taitoja toimiessaan muiden ikätovereiden kanssa. Kahden vuoden ikäisenä lapsi oppii kävellen liikkumisen lisäksi äidinkielen ja hänelle alkaa kehittyä oma tahto. Lapsi tarvitsee paljon näiden taitojen harjoittelua sekä rakastavan ja hänestä kiinnostuneen hoivaajan, joka seuraa hänen tekemisiään ja on tukena. Vaikka lapsi ei vielä osaisikaan puhua, hän silti ymmärtää paljon. Kehittyvän kielen avulla lapsi voi saada paljon uutta tietoa ja hän alkaa luomaan omaa sisäisten merkitysten maailmaa. (Kahri 2001: 59, 60, 77.)

Liikkumiskyvyn lisääntyminen ja sitä kautta oman toiminnan ohjaaminen tuovat mielihyvää, mutta samalla ne vievät lasta kauemmaksi vanhemmastaan. Tämä aiheuttaa ristiriitaisia tunteita: toisaalta lapsella alkaa jo olemaan halu itsenäistyä, mutta samanaikaisesti hän on vielä riippuvainen huoltajastaan ja läheisydentarpeesta. (Ahlqvist-Björkroth 2007: 132.) Itsenäistyminen tapahtuu pikkuhiljaa. Lasta tulee kannustaa tekemään itse ja opettelemaan

kaikenlaista uutta, vaikka aikuisesta tuntuisikin helpommalta ja nopeammalta tehdä asiat lapsen puolesta. Onnistumisen kokemukset ja lapsen yritysten ja onnistumisten kehuminen vahvistavat hänen itsetuntoaan. (Kahri 2001: 60.)

2.2 Äidin päihteidenkäyttö ja varhainen vuorovaikutus

Vastasyntyneen vauvan kehittymisen perusta nojaa hänen ja hänen äitinsä väliseen vuorovaikutukseen. Riittävän perushoidon lisäksi äidin tapa kohdella ja kohdata lapsi on merkittävä lapsen psykologisen, emotionaalisen ja aivojen kehityksen kannalta. Varhaisella vuorovaikutuksella on olennainen merkitys sille, millaiseksi kiintymyssuhde muodostuu ja miten lapsi kehittyy. (Hyytinen 2005: 38.) Jokaisella ihmisellä on tarve luoda sosiaalisia suhteita muihin ihmisiin. Jos tämä ei jostain syystä onnistu, seurauksena voi olla turvattomuuden, surun, ahdistuksen ja epätoivon tunteita. (Saarnio 2004: 244.)

Kiintymyssuhde äidin ja vauvan välille pääsee kehittymään parhaiten tiiviissä vuorovaikutuksessa (Hyytinen 2005: 38). Kiintymyssuhde kehittyy jo raskausaikana. Sikiövauva ja äiti ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Äiti luo vauvasta sisäisen mielikuvan, joka on joko myönteinen tai kielteinen, riippuen äidin omista varhaisista kokemuksista sekä siitä, mikä hänen elämäntilanteensa kyseisellä hetkellä on. Raskausajan myönteiset elämäntavan muutokset ja myönteinen suhtautuminen tulevaa vauvaa kohtaan ovat hyvä ennuste kiintymyssuhteen muodostumiselle. (Kalland 2004: 123.) Lapsen käsitys itsestään arvokkaana rakentuu ensimmäisten elinvuosien varhaisesta vuorovaikutuksesta ja siitä, tulkitseeko äiti vauvan viestejä oikein. Tämän vuoksi varhaisen vuorovaikutuksen muodostumista on tärkeä tukea. (Kolari 2009: 11.)

Varhaisessa vuorovaikutuksessa on kyse vanhempi-lapsi -parin yhteensopivuudesta ja heidän välisen vuorovaikutuksen vastavuoroisuudesta sekä samantahtisuudesta (Järvinen ym. 2007: 109). Varhainen vuorovaikutussuhde muodostaa vauvan kehityksen ytimen. Äidin päihteidenkäyttö vaikeuttaa suhteen syntymistä. Päihteiden käyttö, äidin vaikea psykososiaalinen tilanne sekä monesti taustalla olevat negatiiviset omat varhaiset hoivakokemukset vaikuttavat äidin kykyyn hoivata ja kohdata oma lapsensa. (Savonlahti ym. 2003: 327.) Ei riitä, että lapsella on hoitaja joka on vain fyysisesti läsnä, vaikka tämä hoitaisikin lapsen perustarpeet. Olennaista on, että hoitaja on läsnä myös emotionaalisesti. Esimerkiksi päihteitä käyttävien tai mielenterveysongelmista kärsivien perheiden lapsilta yleensä puuttuu vanhempi joka on läsnä, käyttäytyy ennakoitavasti ja on vuorovaikutussuhteessa lapseen. Tämä vaikeuttaa lapsen emotionaalista ja sosiaalista

kehitystä. (Myllärniemi 2007: 62-63.)

Äidin raskaudenaikaisen päihteiden käytön aiheuttamien somaattisten vaikeuksien vuoksi vauvan on vaikea olla aktiivinen, vaikka juuri tässä vaiheessa hän tarvitsisi erityisen paljon turvaa ja säätelyä. Hänen vuorovaikutusaloitteensa voivat olla epäselviä ja äidin on vaikea tulkita niitä oikein. Vauva reagoi tähän kielteisesti, jolloin äidin ahdistus ja pettymys äitiyteensä kasvaa. Tästä muodostuu negatiivinen kehä äidin ja vauvan väliselle suhteelle. Somaattisista ongelmista kärsivä vauva voi syntymänsä jälkeen tarvita heti tehohoitoa, jolloin hän joutuu äidistä hetkeksi eroon. Erilleen joutuminen saattaa myös osaltaan vaikeuttaa kiintymyssuhteen muodostumista. (Savonlahti ym. 2003: 332-333.)

Monesti päihdeongelmaisen äidin tausta on rikkonainen ja hänellä on kokemuksia hylkäämisistä. Oman lapsen syntymä voi nostaa oman lapsuuden kielteiset muistot pintaan. Äidin voi olla vaikea ymmärtää, miksi hänen tulisi jatkuvasti antaa toiselle, kun ei itsekään ole koskaan saanut mitään. Äiti saattaa pohtia, miksi kukaan ei hoida ja huomioi häntä. (Holopainen 1998: 36.) Vuorovaikutuksen lukkiutuminen on molemmille osapuolille painajaismaista ja ahdistavaa. Kummankin sisäinen tuntemus vuorovaikutuksen epäonnistumisesta voi olla joko häpeä tai kokemus toisesta tai itsestä pahana. Vauvan ja vanhemman ahdistus voi nopeasti kohota sietämättömiin määriin. Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttaa perheen saatavilla oleva riittävä tuki. (Törrönen 1998: 61.)

Holmberg (2003 : 26-27) toteaa, ettei aina ole kyse siitä, etteikö vanhempi rakastaisi lastaan. Rakkaus vain ei välity lapselle, jos vanhempi ei näytä välittämistään konkreettisesti, tekojen ja hoivan kautta. Jos vanhempi ei tule lohduttamaan vaikka lapsi itkee, ei lapsi opi tuntemaan itseään tärkeäksi eikä koe oloaan turvalliseksi. Kiintymyssuhteen häiriöt voivat vaikuttaa suuresti koko vauvan myöhempään elämään, sillä perusturvallisuus ja luottamus ovat tärkeimpiä tekijöitä terveen persoonallisuuden kehittymisessä. Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa ihmissuhteisiin, tunne-elämän kehittymiseen ja kykyyn jäsentää maailmaa ja käsitellä ajatuksia. Turvallisesti kiinnittyneen lapsen odotukset maailmalta ja muilta ihmisiltä ovat positiivisia, kun taas turvattomasti kiinnittynyt lapsi näkee ympärillään pelkkää pahaa ja epäluotettavuutta. (Holmberg 2003: 26-27.)

Lapsi kiinnittyy vanhempaansa turvallisesti, mikäli vanhempi toimii johdonmukaisesti, ennustavasti ja sensitiivisesti. Luottavainen kiintymyssuhde lisää tulevaisuuden ja jatkuvuuden kokemusta ja toimii lapsen kehityksen kivijalkana. Lapsi uskaltaa ottaa askeleita ulkomaailmaan ja tutkia ympäristöään. (Järvinen ym. 2007: 110). Turvallinen kiintymyssuhde muodostaa lapselle suojan. Vauvan syntyessä hän kaipaa vastauksia: olenko minä tervetullut? Ansaitsenko huolenpitoa? Mitä minä tunnen? Kestätkö ja vastaanotatko kaikki osoittamani

tunteet? Vastaukset näihin kysymyksiin vauva saa varhaisen hoivakokemuksen kautta. (Kalland 2004: 120.)

2.3 Lapsen kanssa työskentely

Lastensuojelutyön keskeisimmän laatuksiteerin tulee olla lapsen hyöty (Hurtig 2003: 195). Lasta ei voida auttaa auttamalla pelkäästään vanhempia. Vanhempien tilanteen korjaaminen ei korjaa kaikkea sitä, mitä päihdeperheessä eläminen on lapselle aiheuttanut. Lapsi tarvitsee henkilökohtaista tukea, joka on suunniteltu nimenomaan hänen yksilöllisiä tarpeitaan varten. (Holmberg 2003: 37.) Jotta työntekijä pystyy arvioimaan lapsen hyvinvointia, on hänellä oltava riittävästi tietoa lapsen kehityksestä ja tarpeista eri ikäkausina (Myllärniemi 2007: 61). Lapsen kanssa työskennellessä huomioidaan hänen intressinsä, toiveensa ja kehitystasonsa. (Välivaara 2008: 78.)

Päihdeperheen lapsen auttaminen on tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä perheen kanssa työskennellessä. Aikuisen kyvyt selviytyä tilanteesta ovat suurempi kuin lapsella. Kodin riidat ja jännittynyt ilmapiiri voivat vaikuttaa lapseen jopa enemmän kuin varsinainen päihteiden käyttö. Jos päihteiden käytössä on taukoja, voi lapsi hengähtää edes hetkeksi, mutta päihteiden käytön aiheuttamista riidoista ja jatkuvasta jännityksestä ei ole taukoa. (Peltoniemi 1998: 6.) Vauva ja pieni lapsi ovat aikuisten varassa. Aikuisten on oltava herkkiä kuulemaan ja näkemään lapsen hätä. Jos näin ei tapahdu, jää lapsi yksin. (Kalland 2004: 133.)

Lapsen hätää lisää se, ettei hän monesti ymmärrä vanhempansa olevan alkoholisti tai narkomaani, vaikka tietääkin vanhemman päihteiden käytöstä. Lapsen mielikuvissa alkoholisti on viinaa juova, haiseva ja likainen ukko ja narkomaani puolestaan pelottavan näköinen henkilö notkumassa kaupungilla. Lasta hämmentää ja pelottaa vanhempansa normaalista poikkeava käyttäytyminen. (Holmberg 2003: 11.)

Fyysinen tila tuottaa lastensuojelun tilanteille näkymättömiä merkityksiä. Merkityksiin tulee kiinnittää huomiota, sillä ne ovat muovaamassa lapsille rakentuvaa paikkaa. (Hurtig 2003: 117.) Kun työntekijä kohtaa lapsen, tulee hänen huomioida tilanne eri tavoin kuin aikuisen kanssa. Toimintaympäristöä tulisi tarkastella lapsen näkökulmasta. Lapsen kanssa työskennellessä samanaikaisesti läsnä on monta eri osa-aluetta:

1. Työskentely lapsen kanssa.
2. Työskentely lapsen vanhempien kanssa.
3. Lapsen ja vanhempien/vanhemman tapaamisten yhteen liittäminen aloittamalla ja

päättämällä työskentely yhdessä.

4. Tapaamistilanne rakennetaan lapsen ehdoilla. Työntekijä huomioi tapaamisen ajankohdan ja tapaamispaikan. Olosuhteiden on oltava otolliset lapsen osallistumisen ja jaksamisen kannalta.

5. Aikuinen opettelee kommunikoimaan lapsen kanssa tälle luontaisella tavalla. Lapsi, hänen ikänsä ja kehitystasonsa määrittelevät tavan, jolla asioita työstetään hänen kanssaan. (Ervast & Tulensalo 2005: 45.)

On tärkeää, että lasten oikeudet toteutuvat lastensuojelussa. Jos lasten osallisuuden ja suojelun tarpeisiin ei vastata, ovat lasten oikeudet moninkertaisesti uhattuja. Pienten lasten perheiden kanssa työskenneltäessä on lasten asema usein hankalin. Pienten lasten erillisyyden turvaaminen voi osoittautua vaikeasti turvattavaksi. (Hurtig 2003: 11, 37.) Työntekijällä tulee olla herkkyyttä aistia ja kuulla lasta, vaikka tämä ei vielä osaisi ilmaista itseään kunnolla. Työntekijän on huomioitava lapselle ominainen tapa osallistua. (Möller 2005: 67.)

Haasteellista lapsen asiakkuudesta tekee taito nähdä ja kuvata asioita lapsen silmin. Suomalaisessa lastensuojelussa on totuttu kuvaamaan perheen tilannetta vanhempien kautta. Puhe keskittyy helposti vanhempien ongelmiin, eikä huomioida lainkaan lapsen kokemusta perheessä elämisestä. Todetessamme äidin tarvitsevan lisää jaksamista arjessa, voidaan lapsen näkökulmasta ajatella asia siten, että lapsi tarvitsee äitiä enemmän kuin mitä tämä jaksaa olla läsnä. (Möller 2005: 67-68.) Myös Järvinen ym. (2007) korostavat lapsen kanssa työskentelyn haasteena olevan nimenomaan kyky nähdä asiat lapsen näkökulmasta. Vaarana voi olla, että vanhemmat vievät työntekijän huomion lapsesta halutessaan keskustella omista tarpeistaan, jolloin lapset jäävät taustalle. Työntekijän vastuulla on pitää huoli lapsen näkyvyydestä ja siitä, että hänen tarpeensa tulevat huomioituiksi. (Järvinen ym. 2007: 28-29.)

Lapsen ollessa sen ikäinen että hän ymmärtää puhetta, hänelle kerrotaan avoimesti ja rehellisesti perheen kanssa työskentelystä ja siihen liittyvistä tavoitteista hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Perheen eri-ikäisten lasten huomioiminen ja kuuleminen voi olla haasteellista. Pienimpien lasten huomioiminen on erityisen tärkeää. Vaikka lapsi ei vielä kykenisi itse tuottamaan puhetta, voi työntekijä virittää vanhempia samalle tasolle lapsen kanssa. Käsiteltäessä jotakin asiaa voi vanhemmilta kysyä, mitä lapsi vastaisi jos häneltä kysyttäisiin samaa asiaa. Voidaan kysyä myös mitä lapsi mahdollisesti tuntisi, tekisi tai ajattelisi. Kysymysten esittämisellä työntekijä voi huolehtia, ettei lapsia unohdeta keskustelussa. (Järvinen ym. 2007: 29-30.)

Jotta lasta voidaan auttaa, on oltava tilaa lapsen kertomukselle ja kokemukselle. Tarvitaan

taitoa olla samalla aaltopituudella lapsen kanssa. On rakennettava luottamusta ja turvallista ilmapiiriä. Lapsen kertomisen tavat ovat usein enemmänkin toiminnallisia, ilmeitä, eleitä ja leikkiä hyödyntäviä. Aikuisen on osattava nähdä ja aistia. (Välivaara 2008: 77-78.)

3 AVOHUOLLON TUKITOIMI PÄIHDEPERHEEN TUKENA

Lastensuojelun palvelujärjestelmään kuuluu ehkäisevän lastensuojelun (päivähoito, opetus, neuvola, nuorisotyö) lisäksi varsinainen lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jolla on viimesijainen vastuu turvata lapsen hyvinvointi. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun lukeutuu avohuollon tukitoimien lisäksi lastensuojelutarpeen selvitys, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto sekä jälkihuolto. Suurin osa lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta toteutuu avohuollon tukitoimilla, jotka auttavat perheen elämäntilanteen parantamisessa. (Sosiaaliportti 2009a.)

Avohuollon työmuodoiksi on luokiteltu perhetyömuodot, joiden taustalla ei ole laitosta. Avohuollossa huostaanoton uhka ei ole yhtä suuri kuin välimaaston työmuodoissa. (Heino, Berg & Hurtig 2000: 12-13.) Lastensuojelulain mukaisia avohuollon tukitoimia ovat muun muassa taloudellinen tuki, sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, perhetyö, perhekuntoutus, loma- ja virkistystoiminta sekä muu tukeminen. (Kettunen ym. 2004: 66.) Myös sosiaalityö luetaan avohuollon tukitoimeksi. Sosiaalityöksi katsotaan kuuluvaksi kaikki sosiaalihuollon ohjaus, neuvonta ja muut tukitoimet, jotka ylläpitävät ja edistävät perheiden ja niiden jäsenten turvallisuutta ja suoriutumista. Tukitoimien tarkoituksena on tukea huoltajien kasvatusmahdollisuuksia. (Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2004: 66-67.)

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat hänen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimet edistävät ja tukevat lapsen kehitystä sekä vahvistavat ja tukevat lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien tai muiden lasta hoitavien ja kasvattavien henkilöiden kanssa. Lastensuojelua toteutettaessa tulee selvittää lapsen toivomukset ja mielipiteet huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Ilman perheen suostumusta eivät avohuollon tukitoimet ole mahdollisia (Kettunen ym. 2004: 65).

Päihderiippuvuus vaikuttaa koko perheeseen, niin perheenjäsenten psyykkiseen kuin fyysiseen terveyteen. Päihdeperheessä joko toinen vanhemmista tai kummatkin vanhemmat käyttävät

päihteitä siten, että siitä on haittaa joko itselle tai muille perheenjäsenille. Se, mikä arvioidaan haitaksi, riippuu yksilöllisistä tai perhekohtaisista tekijöistä, joihin vaikuttavat perheenjäsenten kokemukset. (Holmberg 2003: 10.)

Päihdeperheessä lapsi näkee kaikenlaista. Perheriidat ja epäsopeu jäävät monelle päällimmäiseksi mieleen. Tämän lisäksi lapsi kokee turvattomuuden tunteita. Hän voi jopa pelätä vanhempiaan. Moni kokee myös ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja väsymystä. Haitat voivat seurata aina aikuisuuteen saakka. Yleisiä ongelmia ovat muun muassa pelokkuus, jännittyneisyys, ongelmat oman identiteetin kanssa, vaikeus luottaa muihin ihmisiin, turvattomuus, tunteiden tukahduttaminen, ongelmat parisuhteissa ja muissa ihmissuhteissa. (Peltoniemi 1998: 3.) Suojaavien tekijöiden määrää lapsen elämässä voidaan lisätä esimerkiksi tukemalla lapsen itsetuntoa, harjoittelemalla tunnetaitoja, etsimällä uusia selviytymiskeinoja. Tukemisen ja auttamisen ei tarvitse siis tapahtua vain terapiassa. Paljon voidaan tehdä myös avohuollon tukitoimenpiteinä. (Holmberg 2003: 38.)

Yhteiskunnallinen tehtävä lastensuojelussa on ensisijaisesti auttaa lapsia (Hurtig 2003: 20). Avohuollossa perhetyömuotojen tavoitteena on yleensä vauva- vanhempisuhteen tukeminen, vanhemmuuden tukeminen ja perheen itsenäisyyden ja elämänhallinnan tukeminen (Heino ym. 2000: 20). Avopalveluissakin on tärkeää pitää kiinni arjessa toistuvista rutiineista, oli kyseessä sitten muutamana päivänä viikossa kokoontuva äiti-vauva -ryhmä tai jokin kertaviikkoinen toiminta. Rakenteet ja sopimukset luovat mahdollisuuden tarkastella äidin ja vauvan elämää. (Törrönen 2003: 229.)

Jos lapsi ei saa apua, joutuu hän kantamaan käsittelemätöntä traumaa ja läpikäymätöntä surua, jotka pikku hiljaa murtavat häntä vuosien varrella. Kipeiden asioiden noustua tietoisuuteen hän tuntee olonsa ahdistuneeksi, mutta ei tiedä, miten purkaisu ahdistusta. Käsittelemätön trauma näkyy käyttäytymisessä ahdistuneisuutena ja ongelmina sosiaalisessa kanssakäymisessä. Valitettavan usein käytös tulkitaan negatiivisesti. Lapsesta muodostuu koulukiusaaja, ongelmakäyttäytyjä tai niin huomaamaton, ettei kukaan kiinnitä häneen huomiota. (Holmberg 2003: 30.)

Ympäristön asenteet päihdeongelmaista äitiä kohtaan voivat olla kovia. Äitiyden ja päihteiden yhtäaikaisuus tuntuu ahdistavalta. Äidit kuitenkin toivovat aivan samanlaisia asioita kuin muutkin äidit. Edellytykset toteuttaa näitä omia tavoitteita hyvästä äitiydestä eivät monesti kuitenkaan riitä. Lapsen tarpeet koetaan liian suuriksi jolloin kärsivällisyys vastata niihin loppuu. Pettymys voi olla valtava äidin kokiessa asioiden sujumattomuuden. (Kammonen 2008: 7.)

Monilla äideillä epätoivo ja kyvyttömyys toimia vauvan kanssa johtavat arkisten tilanteiden välttelemiseen ja sitä kautta eristäytymiseen. Työskentelyn tavoitteisiin onkin aina liitettävä vauva. Tavoitteen asettaminen voi olla hyvin konkreettinen, kuten päivärytmin löytyminen tai syömistilanteiden sujuminen. (Törrönen 2003: 229-230.) Raskaus- ja varhaislapsuusaika toimivat motivoivina tekijöinä päihteistä irtautumiseen. Lapsen odotus ja äitiys antavat naiselle oman lapsuuden ja murrosiän jälkeen kolmannen mahdollisuuden elämän suunnan työstämiseen ja uusien ratkaisujen tekemiseen. Samanaikainen päihdekuntoutus ja vanhemmuuden sekä varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ovat tuottaneet hyviä tuloksia. (Kammonen 2008: 7.)

Päihteiden käytön seurauksena yleensä vuorokausirytmit ovat sekaisin vanhempien valvoessa yöllä ja nukkuessa päivisin. Meluisassa kodissa lapsen on mahdotonta nukkua ja turvattomuuden kokemukset häiritsevät unta. Fyysinen huonovointisuus lisää entisestään psyykkistä huonovointisuutta. Ruokaa ja puhtaat vaatteet eivät ole itsestäänselvyyskysymyksiä, eivät myöskään vanhemman osoittamat rakkauden tunteet lasta kohtaan. Joskus vanhempi auttaa, joskus lapsi jää vaille tarvitsemaansa apua ja huolenpitoa. Turvattomalla lapsella on riski syrjäytyä, jolloin hän kääntää koko maailmalle selkänsä. (Holmberg 2003: 14, 19, 27.)

Mikäli avohuollon tukitoimet eivät paranna perheen tilannetta ja lapsen kehitys on edelleen vaarassa, on lapsella oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon (Sosiaaliportti 2009a). Huostaanoton ja sijaishuollon valmistelu kuuluu sosiaalityöntekijälle. Tällöin hän toimii yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3.1 Lastensuojelun sosiaalityö

Sosiaalityöntekijä tekee selvityksen lapsen tilanteesta, jossa arvioidaan lapsen elinolosuhteita ja kasvattajien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Sosiaalityöntekijä päättää mitä lastensuojelutoimenpiteitä perhe tarvitsee. Selvityksen on valmistuttava kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Sosiaalityöntekijällä on oltava päätöksiä tehdessään taustalla lastensuojelun asiantuntijaryhmä, joka avustaa häntä niin lapsen huostaanottoon liittyvien asioiden valmistelussa kuin muussakin lastensuojelun toteuttamisessa. Asiantuntijat antavat lausuntoja sosiaalityöntekijän päätöksenteon tueksi. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalityöntekijän päätettyä perheelle sopivasta tukimuodosta hän arvioi yhdessä perheen

parissa työskentelevän ammattilaisen kanssa perhetyön prosessia ja tavoitteiden saavuttamista (Myllärniemi 2007: 17). Sosiaalityöntekijöiden ensisijainen tehtävä lastensuojelussa on palveluiden järjestäminen ja koordinointi. Varsinainen muutostyö toteutetaan pääsääntöisesti muiden toimijoiden työpanoksella. Sosiaalityön välineenä ja menetelmänä toimii lähinnä muu palvelujärjestelmä. (Laitinen, Ojaniemi & Tallavaara 2007: 89.)

Perheiden arjessa tehtävään työhön verrattuna sosiaalityötä suuntaa enemmänkin lapsen suojelu -orientaatio. Työn keskiössä on nimenomaan lapsen asiakkuus ja hänen suojelun tarve. Lastensuojeluun liittyviä kontrollin elementtejä ei pyritä häivyttämään. (Myllärniemi 2007: 37.) Sosiaalityössä kohdataan niin perheitä kuin lapsiakin erilaisissa elämäntilanteissa. Huolta on voinut herättää esimerkiksi äidin päihdeongelma tai uupuminen. Sosiaalityöntekijän työnkuvassa lapsi on työskentelyn osapuolena vain hetkittäin yksilönä, mutta yleensä vanhempien, perheen tai kunnan välityksen kautta. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006: 7.) Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooliin kuuluu vastuu valvoa lapsen edun toteutumista (Lastensuojelulaki 417/2007).

Perheen tilanteesta voi olla epäselvä kuva, samoin perheenjäsenten tarpeista ja ongelmista. Aikuiset tarjoavatkin työntekijälle lapsia helpomman samaistumiskohteen. He kykenevät sanallisesti jäsentelemään ja arvioimaan nykyistä tilannettaan yhdessä työntekijän kanssa. Lapsen kohtaaminen ja tieto ymmärretään tärkeäksi osaksi työprosessia, mutta se voidaan kokea työtä mutkistavana tekijänä. (Hurtig 2006: 169.) Perinteisessä suomalaisessa lapsiammattilaisten työnjaossa sosiaalityöntekijöitä ei ole mielletty suoraan lasten kanssa työskenteleviksi ammattilaisiksi. Kunnallinen sosiaalityön perusmalli on muokkautunut enemmänkin kaikesta jotain tietäväksi ja koordinoivaksi työmalliksi, johon ei ole sopinut yhteen asiakasryhmään erikoistuminen. (Forsberg ym. 2006: 14.)

Perusajatuksena sosiaalityössä pidetään perheenjäsenten yhtäaikaista huomioimista (Hurtig 2006: 169). Lastensuojelun sosiaalityössä tarvitaan systemaattista arviointia koko perheen tilanteesta. Lapsen tilannetta, perheen voimavaroja, tukitoimien riittävyyttä ja palvelutarvetta on arvioitava, on työskenneltävä osana verkostoja sekä laadittava erilaisia virallisia lausuntoja ja dokumentteja. (Myllärniemi 2007: 15.) Sosiaalityöntekijän on pohdittava perheen tilannetta lapsen edun, hyvinvoinnin ja monien eri tietolähteiden muodostaman kokonaisuuden kautta (Hurtig 2006: 182).

3.2 Vauvalähtöinen avohuollon päihdekuntoutus

Vauvalähtöisessä avohuollon päihdekuntoutuksessa yhdistyy sekä vauvatyön että päihdekuntoutuksen osaaminen. Vapaaehtoisuuteen perustuva hoitojärjestelmä toimii niin äitien päihdeongelmista auttamisessa kuin vauvojen turvallisen kehittymisen turvaamisessa. Hoitoa on kehitetty yhdessä lastenpsykiatrien kanssa. Tavoitteena on mahdollisimman terve ja tasapainoinen vauva. (Karinsalo 2008: 9-10.) Avopalveluyksikössä päihdeongelmaisten äitien päihdekuntoutusta tarjotaan lastensuojelun viitekehyksessä. Kuntoutusjaksolla päihdeongelmasta irti pääsemisen lisäksi tarkoituksena on vahvistaa vanhemmuutta sekä äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. (Hyytinen 2005: 36.) Kummatkin perinteisesti toisistaan erillään olevat vaativat työalueet on yhdistetty kyseiseen hoitomalliin (Andersson 2008 : 22).

Asiakastyö muodostuu ryhmä- ja yksilötapaamisista, kotona tehtävästä työstä ja verkostotyöstä. Arkea tuetaan niin keskusteluilla, yhteisellä toiminnalla kuin äitien ja vauvojen välisillä leikkihetkillä. Yksiköissä tehdään myös erilaisia kehollisia hoitoja. Asiakaspalautteen mukaan vertaistuki on ollut asiakkaille tärkeä tukimuoto. Päihdekuntoutuksen lisäksi tavoitteena on pitää vauva äidin mielessä ja tukea vauvan kehitystä tukevan kiintymyssuhteen ja varhaisen vuorovaikutussuhteen syntymistä ja kehittymistä. (Andersson 2008 : 27.)

Suomessa on toimiva ja kattava neuvolajärjestelmä joka tavoittaa lähes kaikki raskaana olevat ja pientä lasta hoitavat naiset. Tutkimusten mukaan neuvolan antama tuki ei kuitenkaan ole riittävää. (Korhonen & Sukula 2004: 34.) Vaikea päihdeongelma on niin vahvasti kietoutunut vanhemmuuden ja varhaisen vuorovaikutussuhteen ongelmiin, ettei sen hoitaminen erillään perheen arjesta ja lapsen tarvitsevyydestä onnistu. Vanhemmuus ja vauvan näkökulman ymmärtäminen ovat tärkeässä osassa tukemassa päihdekuntoutusta. Tämän vuoksi päihdekuntoutuksessa on olennaista vahvistaa vanhemmuutta, josta äiti voi päihdemaailman sijaan löytää uuden, merkityksellisen roolin elämässään. (Andersson ym. 2008: 24.)

Tavoitteena on ehkäistä ja minimoida sikiövaurioita tukemalla äidin päihteettömyyttä raskauden aikana. Vauvan synnyttyä tuetaan äidin ja vauvan varhaisen vuorovaikutussuhteen syntymistä ja vanhemmuutta. Päihdekuntoutus on kehitetty nimenomaan vauvaperheiden tarpeisiin vastaavaksi. Lähtökohtana on luottamus raskauden ja vauva-ajan kohti muutosta ajavaan voimaan. Raskaus on mahdollisuus elämänmuutokseen ja motivoiva tekijä päihteidenkäytön muuttamisessa. Vanhemmuus ja varhainen vuorovaikutussuhde vauvaan puolestaan voivat vahvistaa muutosta. (Andersson ym. 2008: 11-13.) Mitä enemmän äiti saa

tukea, sitä enemmän äitiys voi kannustaa päihteettömään tulevaisuuteen. Lapsen motivoivaa vaikutusta kannattaa hyödyntää kaikin tavoin. (Holopainen 1998: 37.)

Vauvaperhetyöllä voidaan turvata lapsiperheiden hyvinvointia ja ehkäistä mahdollisia myöhempiä ongelmia (Korhonen & Sukula 2004: 108). Äidin päihteettömyyden tukemisen rinnalla äidin ja vauvan välisen vuorovaikutuksen tukeminen on osoittautunut hyväksi tukimuodoksi (Hyytinen 2005: 38). Vaikka yksikössä kuntoutetaan päihdeäitejä, on lapsen etu aina etusijalla. Jos äiti ei saa päihteiden käyttöönsä hallintaan, on syytä aloittaa keskustelu lapsen mahdollisesta sijoittamisesta. Parhaimmassa tapauksessa äiti havahtuu huomaamaan tilanteen vakavuuden ja pystyy lopettamaan päihteiden käytön. (Holopainen 1998: 109-110.)

3.3 Lastensuojelun perhetyö

Sosiaalityöntekijä voi päättää lastensuojelullisin perustein järjestettävästä perhetyöstä perheen tueksi. Tällöin perhetyö on suunnitelmallista, tavoitteellista ja intensiivistä toimintaa lapsen ja koko perheen hyväksi. Perheen tilannetta selvitetään ja arvioidaan ja työskennellään yhdessä suunniteltujen ja hyväksytyjen tavoitteiden mukaisesti. Työn tavoitteet määritellään asiakassuunnitelmaneuvoittelussa, yhteistyössä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Tarvittaessa mukana on muitakin perheen kanssa toimivia tahoja. Yleensä tavoitteena on muuttaa sovittuja kodin olosuhteita, tukea lasta yksilöllisesti sekä ohjata vanhempia heitä askarruttavissa asioissa ja vanhemmuuden kysymyksissä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007: 43-44.)

Sosiaalitoimistossa perhetyöntekijän tehtävänä voi olla sosiaalityöntekijän käden jatkeena toimiminen, sillä kiireisillä sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa tavata perheitä usein (Heino ym. 2000: 49). Perhetyöntekijöiden tehtäväksi on muodostunut intensiivisestä, perheiden kotona tapahtuvasta työskentelystä vastaaminen. Perhetyössä voidaan toimia laajemmalla kentällä kuin sosiaalityössä, sillä perhetyöntekijät voivat keskittyä perheen kanssa yhdessä toimimiseen enemmän hallinnollisten rutiinien jäädessä vähemmälle. He voivat keskittyä vuorovaikutukseen ja toimia muutenkin joustavasti perheen tarpeita myötäillen. (Myllärniemi 2007: 15.)

Lastensuojelun perhetyö on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista. Asiakasperheet tarvitsevat ohjausta, neuvontaa ja intensiivistä tukea pärjätäkseen arjessa. Erona lastensuojelun sosiaalityöhön on se, että perhetyöhön tulee olla perheen suostumus ja halu tehdä yhteistyötä. Vastoin perheen tahtoa perhetyötä ei voida aloittaa, vaikka perhettä

voidaankin lastensuojelullisin perustein motivoida ja velvoittaa perhetyön vastaanottamiseen. (Myllärniemi 2007: 16-17.)

Lastensuojelun perhetyötä toteutetaan monesti moniammatillisesti. Perheelle voidaan nimetä tukitiimi, jonka jäseninä toimii perheen tuen kannalta tärkeitä henkilöitä. Tiimiin saattaa kuulua kaksi perhetyöntekijää, sosiaalityöntekijä, psykologi tai muita alan asiantuntijoita. Tiimin jäsenet työskentelevät yhdessä perheen kanssa tukien perheen turvallisen ja terveen arjen sujumista. (Järvinen ym. 2007: 43.)

Lastensuojelun asiakasperheet ohjautuvat perhetyön asiakkaiksi yleensä siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat kerinneet jo kasaantumaan ja kriisiytymään. Lapsen tai lasten kehityksen on todettu olevan vaarassa kodin olosuhteiden vuoksi. Perhetyö antaa mahdollisuuden korjata tilanne, jolloin on mahdollista välttyä lapsen huostaanotolta ja kodin ulkopuoliselta sijoitukselta. Tuki ja kontrolli ovat avoimesti näkyvillä, ja perhe saattaa kokea pelkoa ja jopa ärsyyntymistä, varsinkin jos heidän motivaationsa yhteistyöhön on vähäistä. (Järvinen ym. 2007: 44.) Myllärniemen (2007) arvioiden mukaan työ perheen kanssa voi kestää noin kuudesta kuukaudesta aina kahteen vuoteen saakka (Myllärniemi 2007: 16).

Verrattuna sosiaalityöhön perhetyötä suuntaa enemmän perhekeskeinen ja vanhemmuuden tukemiseen nojaava orientaatio (Myllärniemi 2007: 37). Perhetyön työskentely on muutokseen tähtäävää, tavoitteellista työskentelyä jonka tarkoituksena on lisätä perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointia. Työn keskiössä on perhe. Lastensuojelun perhetyö on lastensuojelulain ja -asetuksen tarkoittamaa perhe- ja yksilökohtaista, ennalta ehkäisevää tai korjaavaa avohuollon tukitoimintaa. Se on lastensuojelun sosiaalityön menetelmä. Perhetyö vastaa kahteen lastensuojelun tehtävään; lapsen edun turvaamiseen ja perheiden tukemiseen. (Reijonen 2005: 10.)

Perhetyön lähtökohtana on vastuun siirtäminen asiakasperheelle samalla kun perhettä tuetaan kokonaisvaltaisesti ja intensiivisesti (Leppiman & Puustinen-Niemelä 2006: 15). Tavoitteena on aikaansaada muutoksia, joilla ongelmat poistuvat. Lastensuojelun kontrolli ja muutosvaatimukset kohdistuvat vanhempiin. Tämän vuoksi on tärkeää auttaa vanhempaa tunnistamaan muutoksen tarve ja olla tukena muutosprosessissa. (Myllärniemi 2007: 54-55.)

Puhuttaessa lastensuojelun perhetyöstä täytyy huomioida lastensuojelulainsäädännön määräämät tehtävät, joita työssä tulee noudattaa. Perhetyö ei siis voi olla pelkästään perheen tukemista, vaan siihen liittyy aina tietynlainen kontrolli. (Reijonen 2005: 10.) Huolimatta kontrollin läsnäolosta perhetyössä tarkoituksena on muodostaa asiakkaan ja työntekijän välille tasavertainen suhde, jossa ei ole arvoasetelmia (Leppiman & Puustinen-Niemelä 2006: 14).

4 VERKOSTOT JA MONIAMMATILLISUUS PERHEIDEN TUKEMISESSA

Verkostotyötä tehdään sekä perheen läheisverkoston että viranomaisverkoston kanssa. Tässä kappaleessa käyn läpi työskentelyä näiden verkostojen kanssa sekä nostan muutaman seikan esille verkostokokouksiin liittyen. Viranomaisverkoston alla käsittelen moniammatillisuutta, joka liittyy olennaisesti eri organisaatioista tulevien viranomaisten yhteistyöhön.

4.1 Viranomaisverkosto

Moniammatillisuus merkitsee monista koulutustaustoista koostuvaa työryhmää (Heino ym. 2000: 185). Sosiaalialalla alettiin puhua moniammatillisesta työstä 1990-luvun puolessa välissä (Mönkkönen 2007: 127). Pikkuhiljaa esille on noussut toimintakulttuuri, jossa keskeisellä sijalla on asiakaslähtöisyys ja eri ammattiryhmien tasa-arvoinen yhteistyö. (Rekola 2008: 13.)

Yhteistyö mahdollistaa eri alojen asiantuntijoiden tiedon jakamisen keskenään, jolloin muodostuu yhteistä tietämystä (Rekola 2008: 13). Moniammatillisessa työskentelyssä eri ammattiryhmiin kuuluvat asiantuntijat tekevät yhteistyötä, yhdistävät osaamisensa ja voimavaransa. Moniammatillisuudessa pystytään tukemaan asiakasta kokonaisvaltaisesti, jakamaan vastuuta työntekijöiden välillä ja näin ollen lisäämään heidän työssä jaksamistaan. Työskentely muiden ammattilaisten rinnalla vaatii tietyntylaisista asenteista luopumista ja avarakatseisuutta. Työntekijät eivät voi valita mitä asioita he ovat valmiita tekemään ja mitkä asiat puolestaan kuuluvat jollekin toiselle. Moniammatillisuuteen totuttelu ja sen opettelu voivat tuntua raskailta. Yhteistyötä helpottaa, jos kaikki kykenevät ajattelemaan toisen näkökulmasta. Toisaalta erilaiset käsitykset voidaan nähdä myös rikkautena. Ammattilaisten maailmankatsomusten kohtaaminen voi avata työntekijän silmiä ja lisätä suvaitsevaisuutta asiakkaan kohtaamisessa. Ihmiset yhdistävät oman osaamisensa yhteiseksi tiedoksi, johon ei kukaan kykenisi toimiessaan yksin. Moniammatillinen yhteistyö kasvattaa siinä osallisena olevien laaja-alaista osaamista. (Vilen, Leppämäki & Ekström 2002: 343-344.)

Auttamistyön erikoistuesssa syntyy väkisinikin ammattirajoja, joita on ylitettävä. Muuten perheelle muodostuu moniasiakkuutta, jolloin he ovat usean eri ammattilaisen työn kohteena samanaikaisesti. (Pyhäjoki 2005: 71.) Tarkoituksena tulisi olla selkiyttää asiakkaan tilannetta, tukea muutosta, selvittää yhteistyökumppaneiden työnjakoa ja vastuita sekä karsia

päällekkäisyyksiä (Järvinen ym. 2007: 194). Työntekijöillä voi kuitenkin olla ennakkokäsityksiä yhteistyöstä muiden ammattikuntien kanssa. Jotkut suostuvat toimimaan vain yksiammatillisissa, tutuissa verkostoissa. Kollegoiden kanssa ollessa työntekijä kokee olevansa omiensa joukossa, jolloin oma hierarkkinen asema ei ole uhattuna. (Kihlman 2005: 99.) Yhteistyö voi myös viedä työntekijän voimavaroja. Ammattilaisverkoston tiedonkulusta huolehtiminen, suunnittelu sekä yhteiset kokoontumiset voivat viedä paljon työntekijän aikaa. Yhteistyö velvoittaa jokaista verkoston osapuolta. (Hurtig 2003: 87.)

Toimivimmillaan yhteistyö on toisen kuuntelemista, ääneen ajattelua, vaihtoehtojen pohdintaa, erilaisten ideoiden ennakkoluulotonta vastaanottamista, hiljaisempien kannustamista sekä kykyä koota ja tiivistää merkitykselliset asiat selkeäksi kokonaisuudeksi. Ammattilaisten toisilleen antama tuki ja hyväksyntä laajentavat yhteistä toiminta-aluetta, jolloin työntekijällä on matala kynnyks tarvittaessa soittaa toiselle ammattilaiselle ja pyytää konsultaatioapua. Tällaista työskentelyä voidaan kutsua moniasiantuntijuudeksi. Suurten verkostotapaamisten tarve vähenee kun luotetaan toisten osaamiseen. Tällaisessa ilmapiirissä myös asiakkaat toimivat tasavertaisina kumppaneina ja asiantuntijoina. (Kihlman 2005: 103, 115-116.) Parhaimmillaan asiakas saa selkeän kuvan osapuolista, jotka työskentelevät hänen asiassaan ja hän tietää minkälaista tukea heiltä voi odottaa. (Järvinen ym. 2007: 194.)

4.2 Läheisverkosto

Pulmien ulottuessa monelle eri taholle käy helposti niin, että perheen tilanne pirstaloituu monien eri ammattiauttajien erikoisalueisiin ja osaamiseen. Vaikeuksia perheelle tuottaa monesti jo yhden auttajatahon kielen ymmärtäminen. Työn onnistumisen kannalta olisikin tärkeää heti alussa kartoittaa perheen kokonaistilanne, mukaan lukien läheisverkosto. Jokaisen tuottaman tiedon yhteen kokoaminen on tärkeää hyvän moniammatillisen yhteistyön aikaansaamiseksi perheiden hyväksi. Ei pidä myöskään unohtaa perheen kuuntelemista. Perhettä tulee arvostaa sitä koskevissa päätöksissä ja suunnittelussa. (Leppiman & Puustinen-Niemelä 2006: 15-16.)

Lapsen näkökulmasta Heino (2009: 35) toteaa, että perinteisissä kokouksissa lapset ovat pahimmillaan kokeneet saapuneensa kuulusteluun, jossa pöydän toisella puolella istuu pelkkiä vieraita aikuisia. Sen sijaan, kun mukana on perheelle läheisiä ja tärkeitä henkilöitä, vaikuttaa se tilanteeseen positiivisemmin. Perheet yleisesti kokevat läheisten läsnäolon voimaannuttavana kokemuksena. Läheisten ollessa työskentelyssä mukana, ovat perheet kokeneet heidän ja läheisten välisen vuorovaikutuksen parantuneen ja ristiriitojen

vähentyneen. (Heino 2009: 35-36.)

Yhteisö on asiakastyössä tärkeänä voimavarana ammattilaisten lisäksi asiakkaalle. Tämän vuoksi asiakkaan luonnollista verkostoa ei työskentelyssä tule unohtaa. Omaisia ja läheisiä tulisi tuoda lähelle asiakasta, eikä rakentaa tueksi pelkkää viranomaisverkostoa. (Mönkkönen 2007: 126, 138.) Asiakkaan lähiverkostosta voi löytyä paljon voimavaroja. Asiakas saa itse määritellä keitä hänen perheeseensä kuuluu ja ketkä lähiverkostoon kuuluvista ovat sellaisia, joilta tarpeen vaatiessa voi saada tukea. Ammattiauttajien vaihtuessa suku ja ystävät jäävät perheen tueksi. (Holopainen 1998: 89-90.)

4.3 Verkostokokoukset

Ammattirajojen ylittäminen ja yhteinen kohtaaminen mahdollistuvat verkostokokouksissa. Kokouksissa työntekijät ja perhe yhdessä suunnittelevat toimintaa ja selkiyttävät yhteistä työskentelyä. Verkostokokouksissa tulee huomiota kiinnittää siihen, että ne palvelevat perheen tarpeita ja että perhe saa äänensä kuuluviin. Onkin syytä pohtia miten tapaamiset saadaan kunnioittaviksi, moniäänisiksi, toisia kuuleviksi ja vastavuoroisen oppimisen tilaisuuksiksi, eli dialogisiksi kohtaamisiksi. Verkostotyöskentely on onnistunut, jos siinä syntyy avointa keskustelua jonka avulla saadaan aikaan suunnitelma, jonka toteuttamisessa sekä perheellä että eri toimijoilla on omat, selkeät osansa. (Pyhäjoki 2005: 71-72, 85.)

Asiakkaan osallistuminen verkostokokouksiin ei kuitenkaan aina ole niin onnistunutta. Hänelle voi tulla tunne, ettei hänelle ja hänen mielipiteilleen ole tilaa. Hän voi jopa vetäytyä auttamissuhteesta ikävien kokemusten vuoksi. (Laitinen ym. 2007: 88.) Lehtinenkin (2008) toteaa, että paljon käytetyt verkostokokoukset voivat muodostua asiakkaan näkökulmasta jyräämisen kaltaiseksi toiminnaksi. Uudet viranomaiset lukevat edellisten viranomaisten muistiinpanoja, jotka pohjautuvat näiden henkilökohtaisesti saamiinsa vaikutelmiin asiakkaasta. Tämä voi pahimmassa tapauksessa tarkoittaa sitä, että asiakkaan kääntyessä viranomaisen puoleen, tällä on jo valmiiksi muodostettu kuva asiakkaasta ja siitä, miten tämän asiat tulisi hoitaa. (Lehtinen 2008: 4.)

Yhteistyö on parhaimmillaan silloin, kun verkoston jäseniä arvostetaan ja kaikki toimivat toisiaan tukien. Ammatillaiset ovat keskinäisen yhteydenpidon lisäksi yhteydessä perheen oman läheisverkoston kanssa. Verkostot työskentelevät yhdessä saavuttaakseen yhteisen päämäärän. Yhteistyö edellyttää kaikkien osapuolten roolien selkeyttä, yhteistä päätöksentekoon osallistumista sekä yhteistä vastuuta. (Rekola 2008: 15-16.)

5 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Suoritin harjoittelun alle 3-vuotiaille vauvaperheille tarkoitettussa avohuollon päihdekuntoutusyksikössä ja kiinnostuin siellä tehtävästä työstä ja sen tärkeästä merkityksestä. Keskustelin työntekijöiden kanssa heidän tarpeistaan ja toiveistaan ja kyseinen aihe, avokuntoutuksen ja lastensuojelun perhetyön välinen yhteistyö, nousi esille keskustelun kautta. Mielestäni aihe oli kiinnostava, joten päätin alkaa kehittämään ideaa pidemmälle. Asiakkaan kannalta on turhauttavaa, jos työmuodot ovat keskenään päällekkäisiä tai jos eri työntekijät kyselevät häneltä paljon samoja asioita. Se, että kummatkin tahot ovat perillä toistensa työnkuvista, vastuista ja työskentelyprosessista asiakasperheen kanssa, tekee yhteisestä työskentelystä laadukkaampaa, jolloin yhteistyö palvelee asiakasperheitä parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Halusinkin selvittää, minkälaisia eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia työmuodoissa on, ja tukevatko ne yhdessä perheitä paremmin. Olennaisena osana oli myös lapsen näkyvyys, miten lapsi tehdään näkyväksi ja miten lapsen kanssa työskentely näyttättyy? Tutkimukseni on siinä mielessä monitasoinen, että se tutkii ja nostaa esille niin kolmannen sektorin kuin julkisen sektorin, toisin sanoen järjestötason ja kaupungin tarjoamat palvelut.

5.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 133). Tämän opinnäytetyön yhtenä tavoitteena on kartoittaa lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvien avokuntoutusyksikön ja lastensuojelun perhetyön työnkuvia, yhteistyötä yhteisissä asiakasperheissä sekä työskentelyprosesseja perheiden kanssa. Tarkoituksena on haastattelujen kautta selvittää työmuotojen eroja ja samankaltaisuuksia ja sitä, miten asiakasperheet saavat apua kummaltakin taholta, yhdessä ja erikseen. Toisena tavoitteena on saada vastaus siihen, miten lapsen rooli toteutuu työskentelyssä, sekä yhteistyössä että kummankin tahon omassa työnkuvassa. Koska avopalvelu on kohdennettu 0-3 -vuotiaiden lasten perheille, haluan nostaa lapsen kanssa työskentelyn ja hänen huomioimisen mukaan yhteistyön näkökulmaan. Tarkoituksena on selvittää miten lapsi näkyy niin yhteistyössä kuin kummankin palvelun työnkuvassa. Nykyään puhutaan paljon lapsikeskeisyydestä ja lapsen esiin nostamisesta, joten aihe on ajankohtainen ja hyvin oleellinen perheiden parissa

työskenneltäessä. On tärkeää tutkia lasten aseman näkymistä työssä, jossa tarkoituksena on auttaa juuri heitä (Hurtig 2003: 190).

Valitsimme avopalvelun työntekijöiden kanssa kaksi esimerkkinä toimivaa asiakasperhettä, joiden kanssa kumpikin taho sillä hetkellä työskenteli. Esimerkkiperheet toimivat vain työntekijöiden ajatusten virittäjänä ja tukena, en analysoi perheiden tilanteita sen tarkemmin työssäni. Perheiden kanssa työskentelyn kautta haastateltavilla on konkreettinen peilauspinta yhteistyön tekemisestä ja etenemisestä.

Koska tarkoituksenani on vertailla avokuntoutuksen ja perhetyön työntekijöiden yhteistyötä, työnkuvaa sekä työskentelyprosessia perheiden parissa, haastattelen vain kyseisiä ammattihenkilöitä. Haastattelun ulkopuolelle jäävät siis lastensuojelun sosiaalityöntekijät, joiden tehtävänä on koordinoita perhetyötä. Heidän rooliaan perheiden kanssa työskentelyssä avaan teorian pohjalta.

Biologia antaa etulyöntiaseman äidin ja vauvan väliselle suhteelle verrattuna toiseen vanhempaan. Sikiö saa ensimmäiset kokemuksensa ympäristöstä ja itsestään kohdussa ollessaan, jossa ääniympäristönä toimii äidin elimistön äänet. Sikiö kuulee äidin äänen ja erottaa sen muista äänistä. Syntymän jälkeen vauvaa ohjaa äänen lisäksi tuoksu, jonka avulla hän tunnistaa äitinsä. Monet varhaiset kokemukset kohdistuvat siis juuri äitiin. (Korhonen & Sukula 2004: 18.) Lapset kärsivät erityisen paljon juuri äidin päihdeongelmasta perheissä, joissa vallitsevat perinteiset sukupuoliroolit ja äiti on pääasiassa se, joka huolehtii lapsista. (Holmberg 2003: 12.)

Tutkimuksessa pääosassa ovat äidit. Avokuntoutusyksikön palvelu on suunnattu päihderiippuvaisille vauvaperheille ja raskaana oleville naisille, joten tutkimuksessani en käsittele isyyttä ja siihen liittyviä asioita. Äiti on kontaktissa lapseen jo raskaana ollessaan, jolloin hänen ja vauvan välille alkaa muodostua varhaista vuorovaikutussuhdetta. Monesti äiti onkin lapseen isää enemmän kontaktissa. Rajaan isän roolin tarkastelusta pois myös sen vuoksi, ettei tutkimuksesta tulisi liian laaja.

Tutkimuksella voidaan katsoa olevan neljä eri piirrettä. Tutkimus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava tai jonkin näistä yhdistelmä. (Hirsjärvi ym. 2007: 134). Tutkimukseni lähtökohtana on kartoittaminen. Kartoitan työntekijöiden työnkuvia ja käsityksiä yhteistyön tekemisestä sekä siitä, miten lapsi tehdään työskentelyssä näkyväksi. Tutkimuksesta voivat hyötyä haastattelemani työntekijät sekä heidän toimipaikkansa. Tutkimuksen kautta he pääsevät pohtimaan yhteistyötään ja omaa työnkuvansa hieman

tarkemmin ja laajemmasta näkökulmasta. Yhteinen keskustelu voi herättää uusia ajatuksia ja ideoita yhteisen työn kehittämiseen.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on kuvata jotakin ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa, antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta valitulle ilmiölle. Tämän vuoksi on oleellista, että henkilöt joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 85.) Tutkimuksessani haastattelen työntekijöitä, jotka kertovat työstään ja kokemuksistaan. He siis kertovat asioista omasta näkökulmastaan ja omien kokemustensa kautta. He ovat tässä tapauksessa asiantuntijoita jotka parhaiten pystyvät vastaamaan tutkittavaan asiaan.

Oma tavoitteeni opinnäytetyöprosessissani on hahmottaa yhteistyön tekemisen mahdollisuuksia perheiden kanssa työskennellessä. Haluan myös perehtyä lapsen näkökulman huomioimiseen ja siihen, miten lapsen voi konkreettisesti nostaa etusijalle perheen kanssa työskenneltäessä. Lapsen vuoksihan työtä tehdään.

5.2 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Kvalitatiivinen tutkimus edellyttää joustavuutta ongelmanasettelussa. Tutkimustapa on monesti valittu, jos liikutaan kartoittamattomalla ja ennakoimattomalla alueella. Saattaa olla, että aihetta joudutaan tarkentamaan ja suuntaamaan uudelleen, mikäli aineisto sitä edellyttää. Aihetta on rajattava ja löydettävä sille täsmällinen näkökulma. (Hirsjärvi ym. 2007: 81-82.)

Tutkimusongelmat tässä tutkimuksessa ovat:

1. Miten yhteistyö yhteisten asiakasperheiden asioissa toteutuu - yhteiset piirteet ja eroavaisuudet työnkuvissa, täydentävätkö palvelut toisiaan?
2. Miten lapsi nostetaan esille perheiden kanssa työskennellessä?

Tutkijan on osattava valita tutkimukseensa siihen liittyvät keskeiset käsitteet (Metsämuuronen 2006: 34). Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu lapsikeskeisyyteen, moniammatillisuuteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen. Lapsikeskeisyys on viime aikoina noussut esille niin puheessa kuin tavoissa tehdä työtä. Moniammatillisuutta käsittelemä monelta eri kannalta. Se hyödyttää niin asiakasperheitä kuin työntekijöitäkin, mutta siihen liittyy myös esteitä, joita on hyvä tiedostaa. Varhainen vuorovaikutus puolestaan on perusta toimivalle äiti-lapsi -suhteelle ja se on yksi tärkeimmistä tekijöistä johon perheissä yritetään

vaikuttaa.

Koska toinen keskeisistä tutkimusongelmista on lapsen asema työskentelyssä, tuon teoriassa esille lapsen kehitysvaiheita kolmanteen ikävuoteen saakka, onhan kyseessä 0-3 -vuotiaiden lasten perheet. Työntekijöiden työhön kuuluu tukea äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja heidän on oleellista tunnistaa lapsen tarpeet ja kehitystasot. Mielestäni on hyvä avata näitä asioita, jotta lukijalle muodostuu kuva siitä, minkälainen "asiakas" on kyseessä, kun puhutaan tämän ikäisistä lapsista. Onhan lapsi asiakas siinä missä aikuinenkin.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kuten aiemmin totesin tutkimuksen taustaa avatessani, tutkimuksen tarve ja idea ovat suoraan työelämästä lähtöisin. Tutkimuksessani kuuluu perheiden kanssa työskentelevien työntekijöiden ääni ja heidän kokemuksensa. Tutkimuksen eri vaiheissa olen ollut yhteydessä kumpaankin organisaatioon ja osittain heiltä saaman arvokkaan palautteen pohjalta olen muokannut tutkimustani ja sen rakennetta.

Käsitellessäni lapsiin liittyviä aihealueita pyrin huomioimaan nimenomaan 0-3 -vuotiaan lapsen näkökulmaa. Avokuntoutusyksikön rinnalla käytän nimitystä avopalvelu ja avokuntoutus. Haastattelemani lastensuojelun työntekijöiden työnkuvat ovat laajentuneet ja nimikkeet ovat vaihtuneet sosiaaliohjaajiksi toukokuussa 2009, mutta tutkimuksessani käytän selvyuden vuoksi nimitystä lastensuojelun perhetyö, sillä teoriapohjana käyttämäni aineisto käyttää kyseistä termiä.

Liitteenä oleva teemahaastattelurunko on laaja ja siinä on paljon kysymyksiä. Kaikkiin kysymyksiin ei ollut edes tarkoitusta saada laajoja vastauksia, tai vastauksia lainkaan. Haastattelurungossa olevat kysymykset toimivat enemmänkin keskustelun virittäjinä. En siis käsittele kaikkia näitä asioita tutkimuksessani, vaan poimin sieltä ne asiat, jotka nousivat esille ja herättivät eniten keskustelua haastateltujen keskuudessa.

6.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Kun haluamme tietää jotain ihmisen ajattelusta ja toiminnan syistä, on järkevintä kysyä asiaa

suoraan häneltä itseltään. Haastattelun etuna voidaan pitää sen joustavuutta. Haastattelijalla on mahdollisuus toistaa ja tarkentaa esittämänsä kysymys, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa. Tärkeintä haastattelussa on saada halutusta aiheesta tietoa mahdollisimman paljon. Tässä auttaa se, että haastattelija antaa kysymykset tai aiheet haastateltaville hyvissä ajoin ennen haastattelua. Mahdollisuus valita haastatteluun henkilöt, joilla on kokemusta tai tietoa tutkittavasta ilmiöstä, antaa kysymyksiin paljon vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 71-74.)

Haastattelin avopalvelun ja perhetyön työpareja yhdessä. Yhdessä haastattelussa paikalla oli kaksi henkilöä avopalvelusta ja yksi lastensuojelusta ja toisessa haastattelutilanteessa oli työpari kummaltakin taholta. Haastattelussa kumpikin osapuoli voi saada toisiltaan uusia näkökulmia ja huomioita. Sellaisiakin asioita voi tulla sanottua ääneen, joita ei arkipäivän työssä välttämättä muistaisi sanoa tai asioita joita ei kiireen keskellä tulisi mieleen. Haastattelu luo työntekijöille puitteet yhteiseen keskusteluun liittyen yhteistyön tekemiseen.

Tein ryhmähaastattelun, jossa käytin apuna teemahaastattelurunkoa. Teemahaastattelurunko sijoittuu lomake- ja avoimen haastattelun väliin. Siinä on tiedossa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet sekä niihin liittyvät tarkentavat kysymykset, mutta kysymysten muoto ja järjestys voivat olla joustavia. (Hirsjärvi ym. 2007: 203.) Huolehdin siitä, että kaikki teemat käydään läpi ja tarvittaessa rohkaisin kaikkia osallistumaan keskusteluun. Tulin siihen tulokseen, että keskustelu voisi olla vilkkaampaa ja työntekijöillekin antoisampaa ryhmässä. Muiden ajatuksista ja mielipiteistä on mahdollista saada lisää ajatuksia ja kommentoitavaa, jolloin keskustelu jatkuu ilman suurempia yrityksiä. Eskola & Suorantakin (1998) toteavat yksin haastateltavan voivan jännittää tilannetta, mutta ryhmässä hän saa toisista osallistujista tukea. Osallistujat voivat pohtia yhdessä, herätellä toistensa muistikuvia, tukea ja rohkaista toisiaan. (Eskola & Suoranta 1998: 95.) Työntekijät kokivatkin haastattelut itseään hyödyttävänä tilanteina, joissa tuli yhdessä muiden kanssa pohdittua yhteistä työskentelyä ja sitä, missä mennään.

Teemahaastattelussa kysytään asioita, jotka antavat vastauksia tutkimuksen tarkoitukselle ja ongelmanasettelulle eli tutkimustehtävälle (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75). Haastattelu kohdentuvat toisin sanoen tiettyihin ennalta valittuihin teemoihin joista keskustellaan. Haastattelijalla on mahdollisuus teema-alueiden pohjalta jatkaa ja syventää keskustelua sen verran kuin tutkimusintressit edellyttävät ja haastateltavat jaksavat kiinnostua. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 47-48, 67.) Haastattelussa etenin kysymysten järjestyksen mukaisesti. En kuitenkaan esittänyt niitä sanatarkasti, vaan ne toimivat lähinnä omana tukenani, jotta muistin esittää kaikki olennaiset kysymykset. En halunnut rajoittaa haastattelutilannetta liikaa, joten kysymyksiä esittäessäni toimin teemahaastattelun idean mukaan joustavasti enkä

katkaissut heti kenenkään puhetta, vaikka joku joskus eksyikin varsinaisesta kysymyksestä. Pääasia on, että yksi kokonainen teema-alue käsitellään kokonaan, ennen kuin siirrytään seuraavaan teemaan.

Ruusuvuori & Tiittula (2005) käyttävät haastattelun sijaan termiä keskustelu. Keskeistä ryhmäkeskustelussa on ryhmän vetäjän eli moderaattorin rooli ja läsnäolo. Hänen tehtävänä on virittää keskustelulle otollinen ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden suuntaisesti ja ennen kaikkea rohkaista ja kannustaa osallistujia keskustelemaan keskenään. Vetäjä tavallaan tarjoilee tiettyjä tutkimuksen keskeisiä teemoja osallistujien keskenään keskusteltaviksi ja kommentoitaviksi. (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 223-224.) Kyseisiä haastattelutilanteita voisikin kutsua ennemminkin keskusteluksi työntekijöiden välillä.

6.2 Aineiston analyysi

Ennen kuin aineiston analysointiin voidaan ryhtyä, on kerätty aineisto saatettava sellaiseen muotoon, että analysoiminen on mahdollista. Haastattelu on ensin litteroitava, kirjoitettava puhtaaksi. (Metsämuuronen 2006: 122.) Aineistoa on mahdollista analysoida monin eri tavoin. Ymmärtämiseen perustuvassa lähestymistavassa käytetään laadullista analyysia sekä päätelmien tekoa. Analyysitavaksi valitaan sellainen tapa, joka parhaiten vastaa tutkimuskysymykseen. (Hirsjärvi ym. 2007: 219.) Itse käytin teemoittelua, koska haastattelun teemat olivat jo valmiiksi muodostaneet jäsennyksen aineistoon. Teemoittelussa pilkotaan laadullista aineistoa ja ryhmitellään se erilaisten aihepiirien mukaisesti. Tämä mahdollistaa eri teemojen esiintymisen aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93.)

Aineiston keräämisestä saatu tieto on keskeinen osa tutkimusta. Tutkija kuvaa aineistonsa pohjalta löytämiään tutkimustuloksia. Hän kuvaa saamansa tulokset ja pyrkii saamaan lukijan vakuuttuneeksi tuloksien luotettavuudesta ja oikeasta tulkinnasta. (Metsämuuronen 2006: 61-62.) Tuloksia tulkittaessa tutkijan tulee kertoa millä perusteella hän niitä esittää ja mihin hän perustaa päätelmänsä. (Hirsjärvi ym. 2007: 228.) Voidaan todeta, että aineiston analyysissa on kyse myös keksimisen logiikasta. Tähän ei ole olemassa mitään sääntöjä tai metodia. Tutkimuksen tekijän on itse tuotava esille analyysinsa olennaiset tulokset ja tuotettava näin analyysin viisautta. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 100.) Esitänkin tutkimustulosten rinnalla suoria lainauksia haastateltavien vastauksista, jotta jokainen pystyy myös itse tekemään mahdollisia päätelmiä.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvin toteutettu raportointi on yksi kriteeri hyvälle tutkimukselle. Raportista tulisi käydä selville, miten aineistoa kerää. Siitä tulisi käydä selväksi miten tutkimuksen tiedonantajat valittiin ja montako heitä haastateltiin. Tutkijan on huolehdittava, ettei tiedonantajien henkilöllisyys paljastu. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 140-141.) Olen tutkimuksessani selittänyt käyttämäni metodin sekä sen, mitä ammattiryhmää ja kuinka monta henkeä olen kerrallaan haastatellut. Selväksi käy myös se, miksi olen kyseiset haastateltavat valinnut.

Laadullinen tutkimus nojaa tutkijan omaan intuitioon ja asioiden tulkintaan. On monta tapaa tehdä päätelmiä yhdestä aineistosta. Ihmisen tulkinnat eroavat toisistaan, jokainen katsoo asioita omista lähtökohdistaan. (Metsämuuronen 2006: 82.) Tämän vuoksi samaa haastattelutekstiä voidaan tulkita monin tavoin eri näkökulmista. Jotta tulkintaa voidaan pitää onnistuneena tulee myös lukijan, joka on omaksunut tutkijan kanssa saman näkökulman, löytää tekstistä samat asiat kuin tutkija on löytänyt, vaikka olisikin itse eri mieltä. (Hirsjärvi & Hurme 2001: 151.) Tämän vuoksi esitän tutkimustulosten rinnalla suoria lainauksia haastateltavien vastauksista, jotta lukijalla on mahdollisuus vertailla sitä tekemiini johtopäätöksiin.

Lukijan on saatava tietää tiedon hankkimistavan lisäksi miten luotettavana tietoa voidaan pitää (Metsämuuronen 2006: 132). Haastattelutilanne voi vaikuttaa vastauksiin. Haastattelun luotettavuutta voi heikentää myös haastateltavien tarve antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. Koska haastatteluaineisto on aina sidoksissa kontekstiin ja tilanteeseen, saattavat tutkittavat puhua haastattelutilanteessa eri tavoin verrattuna johonkin muuhun tilanteeseen. Tämän voi kuitenkin huomioida tuloksia tulkitessa - tulosten yleistämistä ei pidä viedä liian pitkälle. (Hirsjärvi ym. 2007: 201-202.)

Haastattelutilanteessa olimme enemmän toisen osallistujapuolen, avokuntoutuksen, maaperällä. Se on asia, mikä voi myös vaikuttaa haastateltaviin. Omalla, tutulla maaperällä oleminen saattaa tukea omia mielipiteitä, kun taas toinen osapuoli voi tuntea olonsa varautuneemmaksi. Se miten kokee tilanteen, voi vaikuttaa myös annettaviin vastauksiin. Mitä tulosten tulkitsemiseen tulee, on otettava huomioon haastateltavien määrä. Haastattelin seitsemää henkilöä, mikä mielestäni oli riittävä määrä tarvitsemaani aineistoa varten. En ole tehnyt tutkimustuloksista yleistettäviä johtopäätöksiä, vaan tulosten tarkoitus on enemmänkin hyödyttää haastateltavien organisaatioita ja haastateltuja itseään. Yksi lastensuojelun työntekijä ei sairastumisensa vuoksi päässyt paikalle, joten heitä oli

haastateltavana yhteensä kolme, kun taas avopalvelusta oli neljä henkilöä. Toisaalta kyseessä oli perheen kakkostyöntekijä, joka ei siis yhtä tiiviisti ole ollut perheen asioissa ja kyseisessä yhteistyössä mukana kuin ykköstyöntekijä.

Vetäjän osallistuminen keskusteluun ja keskustelun ohjaaminen vaikuttavat väistämättä keskustelun luonteeseen (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 232). En tarkoituksellisesti itse osallistunut keskusteluihin millään lailla, sillä tarkoitus oli saada kuuluviin työntekijöiden ääni ja mielipiteet. Osallistumiseni olisi saattanut vääristää osallistujien kommentteja ja kenties vaikuttaa niihin jollain lailla.

Huolehdin haastateltavien anonymiteetin säilymisestä siten, että en tuo tutkimuksessani julki organisaatioiden nimiä enkä työskentelyalueita. Lisäksi olen lähettänyt tutkimusprosessin aikana haastateltaville versioita työstäni ja kysynyt heidän mielipiteitään teksteistäni. Tutkimukseni jälkeen huolehdin haastatteluista saamani materiaalin tuhoamisesta.

Haastatteluiden pohjalla vaikuttavat asiakasperheet, joiden avulla työntekijäparit valittiin, ovat myös olleet tietoisia tutkimuksestani, vaikka heidän tilanteitaan en tutkimuksessani syvemmin tarkastelekaan. Olen kysynyt heiltä luvan, jotta voin sivuta heidän parissaan tehtyä yhteistyötä tahojen välillä yhtenä esimerkkinä. Olen selittänyt heille mitä tutkin ja miten, sekä kertonut sen, että he pysyvät anonymoineina.

Tutkimukseni teorian pohjana olen käyttänyt paljon erilaista lähdemateriaalia. Ennen lähteiden käyttöä olen pohtinut niiden luotettavuutta ja tultuani siihen tulokseen, että ne ovat luotettavia, olen niitä käyttänyt. Lähdeviitteet ja -merkinnät olen tehnyt huolellisesti, jotta lukijalle käy helposti selväksi, mikä on omaa tekstiäni ja mikä on peräisin lähdemateriaalista. Käyttämällä erilaisia lähteitä olen mahdollistanut erilaisten näkökulmien esiintulon.

Analysoidessani tutkimuksen tuloksia olen ollut objektiivinen. Tämän takaa osaltaan se, että olen erottanut selkeästi teorian, tulokset sekä oman pohdintani toisistaan. Lukija saa kuvan siitä, mitkä asiat ovat selkeästi nousseet tutkimustuloksista ja mikä osa on omaa mietintääni. Olen arvioinut saamiani tuloksia myös teoriataustan valossa, jotta pääasiassa ei olisi vain omaa tulkintaa ja pohdintaa. Tulokset ovat olleet samankaltaisia kuin teoria, mutta mukaan on mahtunut myös hieman eroavaisuuksia tulosten ja teorian välille. Tällaisessa tapauksessa olen peilannut saamaani tuloksia ja teoriaa keskenään sekä pohtinut mahdollisia syitä tulosten eroavaisuuteen.

Koska tutkimukseni yhteistyökumppanit ovat lastensuojelun avohuollon tukitoimen edustajia,

on heidän työnsä haastavaa ja ammattitaitoa vaativaa. Työskentely yhteisten asiakasperheiden parissa on monesti myös tunteita herättävää. Olen käyttänyt harkintaa sen suhteen, minkälaisia lainauksia työntekijöiden haastatteluista olen ottanut esille, jotta kenellekään ei tulisi tunnetta siitä, että lainaukset olisivat jollain tavalla liian henkilökohtaisia. Lisäksi olen ollut tarkkana siitä, ettei esimerkkiperheiden tilanteista ole tullut aineistoon liian paljastavia asioita.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Aluksi kerron kummankin perheen kanssa työskentelystä erikseen. Selvennän kauanko perheiden kanssa ollaan työskennelty, sekä kerron hieman kyseisistä työskentelyprosesseista. Tämän jälkeen kasaan yhteen kummastakin haastattelusta esiin nousseita asioita neljän eri otsikon alle. Lyhenne LS merkitsee lastensuojelun perhetyön työntekijää ja AK avokuntoutuksen työntekijää.

7.1 Työskentelyprosessi perhe A:n kanssa

Haastattelussa oli mukana kaksi avokuntoutuksen työntekijää (AK1 ja AK2) ja yksi lastensuojelun edustaja (LS1). Perhe A oli haastattelun tekohetkellä ollut avopalvelun asiakkaana kaksi vuotta ja perhetyössä puolitoista vuotta. Haastateltavat olivat siis olleet keskenään yhteistyössä puolisentoista vuotta. Perhe on ollut lastensuojelun tuen piirissä jo ennen lapsen syntymää. Lapsi käy säännöllisesti päiväkodissa.

Perheen kohdalla on sosiaalityöntekijöissä ollut vaihtuvuutta, mikä on vaikuttanut asiakkuuden prosessiin. Vaihtuvuus on merkinnyt sitä, että prosessin johtaminen ei ole ollut sellaista, mitä se parhaimmillaan voisi olla. Lastensuojelun työntekijä oli kyseisen perheen kohdalla tullut prosessiin kesken mukaan. Lastensuojelun puolelta perheen kanssa on työskennelty lisäksi jo kuusi eri perhetyötä tekevää henkilöä. Avokuntoutuksessa työpari on kuitenkin pysynyt samana koko työskentelyn ajan.

LS1: "Et tää on ehkä silleen vähän surku perhe, täs on sosiaalityöntekijä, tai sosiaalityöntekijät vaihtunu aika lailla, mikä on varmaan osittain myös näkyny siinä et semmost selkeetä prosessijohtamista ei ehkä.. tai mitä mä aattelen niinkun työntekijänä ei oo, ei oo ehkä näkyny. Kestää ennen kun

sosiaalityöntekijä pääsee perheeseen mukaan, et.."

Eniten perheen kanssa painottuvat päihdetyön lisäksi arjen hallinnan lisääminen sekä psykiatrinen osaaminen äidin diagnoosin vuoksi. Vuorovaikutustyö ei ole aivan yhtä suuressa osassa. Työntekijöiden on kyettävä hahmottamaan ja ymmärtämään perheen kokonaistilanne ja sitä kautta pureutua työskentelyyn.

Työskentelyn tavoitteet perhe A:n kohdalla eivät paljon eroa työskentelymuotojen välillä. Lastensuojelu tukee vanhemmuutta ja arjen sujuvuutta perheessä, alkaen aina lapsen kehitystä tukevasta jäsenelystä vuorokausirytmistä äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukemiseen. Päihdeettömyyteen tuetaan saattamalla äitiä tarvittaessa päihdehoitoon. Myös verkostoissa ollaan mukana erilaisissa neuvotteluissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän työparina. Lastensuojelun työskentely painottuu yleensä enemmän perheen kotiin, kun taas avokuntoutuksessa nähdään perhettä yksikön yhteisissä tiloissa ja erilaisissa ryhmissä. Avokuntoutuksestakin tehdään kyllä toisinaan kotikäyntejä.

LS1: "Osittain meil on varmaan aika samanlaista, mut, mut se et mun työkenttä on kotona, ja mieltii sitä ihan arkee, miten se näkyy, mitä mä nään siellä, miten äiti toimii, miten lapsi toimii."

AK1: "Mä luulen et meidän työnkuva tän perheen osalta ei kauheesti poikkeais toisista. Meil on molemmilla se perustehtävä siinä, että päihdeettömyyden tukeen ja arjen hallintaan liittyvät, äidin mielenterveyteen ja mielialaan vaikuttavat asiat. Et täs perhees mä en nää kauheen selkeesti eroo siinä, siinä et miten, miten se työskentely poikkeais."

Perheen kanssa työskentelyssä olennaisena osana on myös lapsen tarpeiden sanoittaminen äidille, jotta hän pystyisi vastaanottamaan niitä ja vastaamaan niihin tarkoituksenmukaisesti ja lapsen ikätason huomioiden. Äidin psyykkisen tilanteen vuoksi monesti käykin niin, että omat asiat ajavat helposti etusijalle. Lapsen huomioimisen lisäksi äiti tarvitseekin tukea itsensä ja käytöksensä hallitsemisessa ja omien tunteidensa sanoittamisessa. Jotta hän kykenee huomaamaan lapsensa tarpeet, on hänen ensin hallittava ja ymmärrettävä omaa käyttäytymistään.

AK2: "Kyllähän tää äiti on ihan varmasti niinkun vahvistunut vanhemmuudessa ja, ja myös ehkä semmosten omien tunteitten säätelyssä vaikkei se aina näykään, mut et jotenkin et hän ainakin havahtuu ja mieltii et jotenki mä taas mä vaan jotenkin mietin mitä mä vaan ite haluan täs leikis"

tehä tai jotain muuta, että."

Äiti on erittäin tarvitseva ja vaatii vaikeiden vaiheidensa tueksi rinnalla kulkijoita tasoittamaan tilannetta, jotta lapsi ei joutuisi vastaanottamaan kaikkea myllerrystä. Työntekijät pohtivat, että itse ollessaan ammattilaisen roolissa äidin kanssa muutaman tunnin, he ovat ihan "takki tyhjänä". Miten sitten käy pienen lapsen? Tilanne vaatii äidin silmien avaamista ja realisoitua, eräänlaista roolien auki puhumista - lapsen tehtävänä ei ole kannatella vanhempaa, vaan vanhemman lasta. Lapsen roolia on vahvistettava.

Perhe on hyvin haasteellinen. Äidillä on takanaan lukemattomia hoitojaksoja eri paikoissa, eikä hänellä itselläänkään ole kaikista jaksoista ja paikoista selkeää kuvaa. Epätietoisuus haastaa työntekijöitä, koska heillä ei ole tietoa siitä, mitä kaikkea äidin historiassa on tapahtunut ja miten kaikki tapahtumat heijastuvat nykyhetkeen ja sitä kautta lapseen. Suunnitelmien on oltava hyvin yksinkertaisia ja konkreettisia. Työntekijät joutuvat jatkuvasti punnitsemaan perheen tilannetta lapsen näkökulmasta.

LS1: "Et tän perheen kans työskennelles ni voidaan olla et otetaan kaks askelta eteen mut mennäänki yhtäkki kymmenen taaksepäin. Et me mennään niinku jotenki koko aika aallonharjalla ku miettii et se johtuu äidin voinnista."

AK2: "Ja tän perheen kohallahon on varmaan useamman kerran joutunu mieltimään sitä, että mitä, mikä olis niinku lapsen kannalta paras."

Samat työntekijät ovat kuitenkin nyt pysyneet hieman pidempään perheen tukena verrattuna aikaisempaan nopeaan vaihtuvuuteen. Tämänhetkinen yhteistyö on äidille pisin yhtäjaksoinen työskentelyprosessi. Töitä on tehty tiiviisti ja vaikuttaa siltä, että se on todellakin kannattanut. Äidin koetaan olevan nyt hyvässä kunnossa. Työskentelyn pitkäkestoisuuden ja tiiviiden koetaan vaikuttaneen asiaan huomattavasti.

Lastensuojelun työpari tapaa perhettä perheen kotona pääsääntöisesti kerran viikossa. Välillä lapsi on kotona, välillä voi sukulainen tai isä olla paikalla. Tilanteet vaihtelevat. Avokuntoutuksen puolelta perhettä tavataan kaksi kertaa viikossa. On ollut kausia, jolloin äidin voinnin vuoksi perhettä on tavattu kolmekin kertaa viikossa. Lisäksi kumpikin taho keskustelee äidin kanssa päivittäin puhelimesta. Avokuntoutukselta perheen kotona käy yleensä perheen ykköstyöntekijä, vaikka yleensä perheiden luokse menee käymään kaksi työntekijää, perheen ykkös- ja kakkostyöntekijä. Ajallisesti se ei kuitenkaan aina onnistu. Kumpikin taho uskoo tekevänsä perheen kanssa yhtä tiiviisti töitä.

Läheiset huomioidaan perheen osalta hyvin. Neuvotteluissa on ollut sukulaisia mukana. Sukulaiset ja läheiset, jotka perhe kokee tärkeiksi ja tukea antaviksi, otetaan mukaan perheen verkostoon. Ennen nykyistä, tiivistä työskentelyjaksoa perheen lähiomaiset olivat melko yksin huolensa kanssa.

AK2: "Ja tässähan jakaantuu ikään kun semmonen huolehtiminen. Kun miettii että ne (omaiset) on tähän saakka ikään kuin aika yksin varmaan joutunu kantaan sitä huoltansa, tietenkään ei ollu aikasemmin lasta, mut että kuitenkin se et se jakaantuu se ikään kun se vähä semmonen vastuunkanto ja huolehtiminen, niinkun myös tänne viranomaisverkostoa päin."

Luottamus työntekijöiden ja perheen välillä toimii. Perheen antama palaute on ollut positiivista, vaikka välillä yhteentörmäyksiäkin sattuu. Asioista pystytään keskustelemaan avoimesti ja suoraan.

AK2: "Sitähän se on, että hän pitää niin tiiviisti yhteyttä, ja on lähes todella päivittäin yhteyksissä, että hän luottaa. Tän asiakkaan kohalla ei tartte myöskään miettii sitä et jättääks se sanomatta jotain mitä se aattelee."

Ilman äidin yhteistyökyvykyys ja -halukkuutta ja työskentelysuhteiden toimivuutta ei työskentelyä olisi jatkettu näinkään pitkään. Yhteistyö on taannut sen, että huostaanotolta on vältytty, mitä työntekijät pitävät ihmeenä huomioon ottaen perheen taustan. Myös omaisten tuki on ollut merkittävässä asemassa. Tiivis työskentelysuhte on mahdollistanut puolin ja toisin tutustumisen ja sitä kautta luottamuksen syntymisen. Äiti on todennut, että ilman työntekijöiden apua perhe ei pärjäisi. Asian myöntäminen on suuri luottamuksenosoitus.

AK1: "Se on varmaan se kaikkein tärkein sanoma tältä perheeltä, että ilman teitä me ei oikeesti oltais kaksistaan kotona. Ja se on ihan.. mä oon samaa, täysin samaa mieltä. Ettei ilman meitä ei, tää perhe ei pärjäis millään lailla kotona."

AK2: "Joo, mä aattelen et kyl tää perhe, te ootte jättäny jälkenne tän perheen hyvinvointiin. Mä aattelen et varmasti semmosen joka kantaa pitkään. Kävi miten kävi, kasvaa poika missä tahansa sit loppuenlopuks aikuiseksi, niin tää on ollu hirveen merkittävää."

Työntekijöiden ja perheen välinen vuorovaikutus on ollut toimivaa. Perhe on jättänyt

lähtemättömän jälkensä työntekijöihinsä ja työntekijät perheeseen. Kummatkin ovat oppineet toisiltaan uusia asioita. Onnistumisten suhteen ei pidä menettää toivoaan. Ilman toivon ja muutoksen näkemistä ei työntekijä pysty auttamaan asiakasta. Toki tilannetta tarkastellaan aina lapsen kannalta, mikä ratkaisu hänen kannaltaan on paras.

AK1: "Ei sitä tekis työtä niin intensiivisesti jos ei ne oikeesti vaikuttais meihin ja koskettais jotakin kohtaa meistä. Ei tätä työtä vois tehdä ilman sitä, että sen kokee merkitykselliseksi ja toiveikkaaksi. Et koko aika täs on ollu toiveikas vaikka on ollu huolta.--"

7.2 Työskentelyprosessi perhe B:n kanssa

Haastattelussa oli työpari sekä avopalvelusta (AK3 ja AK4) että työpari lastensuojelusta (LS2 ja LS3). Haastattelun teko hetkellä avopalvelu oli työskennellyt perhe B:n kanssa kymmenisen kuukautta, perhetyö noin kahdeksan kuukautta.

Avopalvelussa asetetut tavoitteet perheen kanssa työskentelylle ovat pääosin päihteettömyys, äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukeminen sekä perheen arjen rauhoittaminen. Lastensuojelun puolella tärkeimpänä on turvallisten olosuhteiden varmistaminen lapselle ja siinä ohessa päihteettömyyteen tukeminen. Erona on se, että lastensuojelu käy yleensä enemmän kotona. Tosin avopalvelustakin ollaan kyseisen perheen osalta käyty melko usein perheen tarvitsevuuden vuoksi.

AK2: "Ja hirveen paljon on tapahtunu näin et kuinka monta eri laitos niinku yritystä ja ei ja niinku sit kuitenkin avohuollon tukitoimi niinku mennään, että on se tuntunu aikamoiselta."

Avopalvelussa on tarjolla musiikkiterapiaryhmä, jossa äiti ja lapsi käyvät. Ryhmästä äiti saa lapsen kanssa vuorovaikutuksellisen tekemisen lisäksi vertaistukea muista äideistä. Oman työntekijänsä kanssa he käyvät yksilökeskusteluja säännöllisesti. Perhe on osallistunut myös leirille. Lastensuojelussakin on mahdollista tavata perhettä muualla kuin perheen kotona, mutta vielä se ei ollut onnistunut. Äitiä on suostuteltu yhdessä työntekijän kanssa lähtemään esimerkiksi kävelemään, mutta hän ei ole halunnut. Perhe on tarvinnut paljon apua asioiden järjestelyssä. Perheessä on tapahtunut paljon lyhyessä ajassa. Välillä tapaamiset tuntuvatkin olevan kokonaan asioiden läpikäymistä, missä ollaan sillä hetkellä menossa. Etukäteen tehdyt suunnitelmat eivät läheskään aina onnistu.

Alussa perhettä tavattiin hyvin tiiviisti kriisiytyneen tilanteen vuoksi. Tällöin perhettä tapasi päivittäin jokin verkoston taho. Kriisivaiheen jälkeen kertoja on harvennettu. Nyt lastensuojelu tapaa perhettä kerran viikossa, avopalvelu kaksi kertaa, joista toinen käynti muodostuu musiikkiterapiasta ja toinen yksilötapaamisesta. Avopalvelustakin ollaan tällä hetkellä yksilötapaamiset toteutettu käymällä kotikäynnillä. Eniten perhe on tällä hetkellä avokuntoutuksen kanssa tekemisissä.

Lastensuojelusta ykköstyöntekijä käy monesti yksin kotikäynnillä, samoin avopalvelusta. Kummankin tahon ykköstyöntekijät ovat tavanneet perhettä myös kahdestaan. Tällöin kyseessä oli tilanne, jolloin työparina toimiminen tuntui tilanteeseen nähden turvallisimmalta vaihtoehdolta. Perheen käydessä musiikkiterapiassa, tapaavat muutkin avopalvelun työntekijät heitä, jolloin näkemyksiä voidaan käydä päivittäisessä tiimissä läpi.

Lapsen isä on välillä tapaamisissa mukana, vaikka hänen suhtautumisensa lastensuojelua kohtaan on varauksellista. Työntekijät ovat miettineet järjestävänsä tapaamisen, jossa olisi perheen lisäksi läsnä sille läheisiä ihmisiä, joista on ollut puhetta. Asia ei kuitenkaan ole vielä toteutunut.

LS2: --- "heistä kuulee ja mä kokisin sen tosi tärkeäks. Koska välillä aina tulee puheeks jotain tärkeitä ihmisiä ku kummitäti tai isä tai joku. Että kyllä musta olis todella tärkeä tavata heitäkin. Mut se ei ole edistynyt oikeastaan ihan varmasti myös sosiaalityöntekijän työmäärästä johtuen, koska se vaatii valmisteluja ja semmosta."

Perhe B:n kohdalla verkostotyötä on tehty runsaasti. On ollut olennaisen tärkeää olla jatkuvasti tiiviissä yhteistyössä perheen kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Eri tahojen näkemykset ovat olleet arvokkaita perheen tilanteen kokonaiskuvan muodostamista varten.

LS2: "Tässä perheessä on tehty paljon verkostotyötä. Ja kaikki ovat varmasti samaa mieltä et se on ollut tosi tärkeitä, et on koko aika yhteydessä eri tahojen kanssa."

Äidin antama palaute on ollut positiivista ja hän on ollut kiitollinen saamastaan tuesta. Alussa perheellä tosin oli epäselvyyksiä tukimuotojen toiminnasta. Käsityksenä oli, että tukimuodot lopetetaan kahden kuukauden koeajan jälkeen tai heti kun asiat menevät paremmin. Äiti on jopa suositellut ystävälleen lastensuojelun asiakkuutta hyvänä auttavana tahona.

Työntekijät joutuvat jatkuvasti pohtimaan perheen tilannetta ja sitä, kauanko työskentelyä kannattaa jatkaa. Yhtenä päivänä tuntuu että asiat etenevät parempaan suuntaan, seuraavana päivänä ollaan takaisin lähtökuopissa. Perheellä on takanaan muutamia laitosyrityksiä, kuten ensikoti, mutta ne eivät ole toimineet. Osittain tämän vuoksi työntekijät pohtivat keskenään, ovatko avohuollon tukitoimet riittäviä.

LS3: "Joo, sitä on kyllä pohdittu et mitä he tavallaan niinku saa ---. Kuinka kauan sitä jatketaan oikeestikki niinku tätä työskentelyä."

7.3 Lapsen kanssa työskentely

Lapsi on työskentelyssä aina läsnä. Asiakkuuksia ei olisi ilman lapsia, joten lapsi on aina pääasiakkaana, oli hän äidin vatsassa tai jo syntynyt. Perusarvona ja lähtökohtana on lapsilähtöisyys. Työn perusta on lapsen hyvinvointi ja turvalliset, kehitystä tukevat elinolosuhteet perheessä. Lapsen etu ja asema näkyy kaikessa perheen kanssa tehtävässä työssä, kummallakin taholla. Asioita pyritään katsomaan lapsen kautta ja opettaa myös vanhempia miettimään asioita lapsensa näkökulmasta. Työntekijä tarvittaessa sanottaa äidille lapsen tarpeita, toimii tämän äänenä. Lapsesta nostetaan erilaisia asioita ja puolia esille, joita yhdessä voidaan havainnoida ja tarkastella. Näin lasta tehdään näkyväksi. Hänet huomioidaan perheestään erillisenä, omana yksilönään.

AK4: "Laps pyritään niinku huomioimaan iha omana ittenään. Että jo siitä kun tulee sisälle tänne niin vastaanottaa lapsi erityisesti yhtä lailla ku vanhempi ja niinku semmonen suora huomiointi myös työntekijöiltäki. Et vaikka tietenki autetaan vanhempia siinä, mutta että myös me voidaan antaa."

Vaikka lapsi ei olisi tapaamisessa paikalla, hän on keskusteluissa mukana. Työntekijän vastuulla on muistaa kysyä lapsesta, vaikka vanhemmalla olisi suuri tarve tuoda esille vain omia asioitaan. Puhe yritetään aina kääntää siten, että samalla mietittäisiin miten mikäkin asia näkyy lapsen elämässä, miten hän tuntee ja kokee. On tärkeää varmistaa mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi kotikäynnillä ollessa, että lapsella on kaikki hyvin. Jos hän on vaikka nukkumassa, voidaan huoneeseen katsoa. Tämä on myös osoitus äidille, että perheestä välitetään. Äidin vointia ja mielialoja peilataan lapsen kokemuksen kautta. Puhe äidin voinnista ja sairaudesta on lapsilähtöistä.

AK2: "Katse pitäis olla sen lapsen parhaassa, silloin kun joudutaan miettimään"

et mitä nyt pitäis tehdä, niin jotenki aina, aina se että miettis sitä sen lapsen näkökulmasta, se on tärkeitä."

LS1: "Tätäkin äitiä ni tavataan yksin, ni en mä koskaan ajattele etten mä silti tee lapsilähtösesti töitä, kun joka kerta kun me ollaan niinku äidin kans tekemisis niin aina jotenki kysyn et mitä lapselle kuuluu, vaikkei se oo siin tilanteessa ja miten kotona menee ja miten se on kehittyny ja mitä näkyy ja... Et vaikka puhutaan myös niinkun äidin niinkun arjesta ja omasta sairaudesta ja voinnista ja muusta, niin kyl se lapsi on aina jollain tavalla niinku puheissa ja siinä, niinkun, jossain vaiheessa läsnä."

Perhe A:n kohdalla lapsen ei koettu jäävän työskentelyssä sivuun kovin usein. Toisaalta kriisitilanteessa, jolloin äiti on tarvinnut välitöntä apua, voi lapsen näkökulma hetkellisesti kadota kaiken alle. Tällöinkään ei lapsen parasta kuitenkaan sivuuteta. Aikuisen kriisitilanteet ovat vain pakko hoitaa, vaikka lapsi olisikin tärkein asiakas. Vaikuttaahan kriisiin puuttuminen myös lapsen hyvinvointiin ja tasapainoiseen kehitykseen.

AK1: "Akuuteissa tämmösissä retkahduksissa. Niissä voin sanoo, mut niissä on ollu ihan selkeesti se et äidin tarve ja mietintää että tarviiko hän niinku... Mut niissäkään ei lapsi tietenkään oo jääny ihan sivuun koska hänenkin osaltaan täytyy miettii mihin hän menee ku äiti on yksinhuoltaja."

LS1: "No kyl mä aattelin et jos mä lasta nään niin ei jää koskaan. Tän ikäset on kuitenkin niin vanhemmissa kiinni ja tarvitsevia, niin toki se vaikuttaa kanssa."

AK2: "Onhan toki mun mielest semmosii perheitä missä niinku itse havahtuu ja miettii et miten täs nyt taas kävi nii et täs vaan näit aikuisten asioita pyöritellään ja et ne vie kaiken tilan ja et se lapsi jotenki sit vaan pyörii siel nurkissa ja ehkä vähän huomoidaan, mutta, mut jostain syystä mun mielest täs perhees sitä ei oo."

LS3: "Ja usein ku vanhemmat tuo sitä omaa taustaa ja omaa pahoinvointia voimakkaasti esiin, niin sit yritetään tietyst aina suunnata se keskustelu ja puhe siihen, et miten tää näyttäytyy sun lapsen elämässä, et miten sä luulet et se vaikuttaa."

Välillä lapsen keskiössä pysymisen eteen on tehtävä lujasti töitä. Joskus on hyvä erikseen

irrottaa perheen tapaamisesta tietty aika lapselle, jolloin häntä huomioidaan ja hänen kanssaan ollaan ja leikitään. Työpari muistuttaa tarvittaessa lapsen keskeisestä roolista.

LS2: "Ja just meidänkin työssä siis tosi paljon on se että vanhempien ongelmat tulee ihan etualalle ja ne lapset helposti unohtuu. Mut kyllä must tuntuu me koko aika muistutamme toisiamme siitä, että se lapsi on se asiakas."

Mitä tulee päihteitä käyttäviin äiteihin, on heidän tarvitsevuutensa suurta. Ennen kuin hän pystyy vastaamaan lapsensa tarpeisiin, on hänen itsensä koettava, että hänestä välitetään ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Ensin on itse saatava vahvistusta, tukea ja huolenpitoa, jotta sitä pystyy siirtämään lapselle ja vastaamaan tämän tarpeisiin. Tämän vuoksi onkin tilanteita, jolloin keskitytään tarkoituksellisesti vain äidin asioihin. Tällöin lapsi ei ole mukana tilanteessa. Lapsen ollessa paikalla puhutaan puolestaan erilaisista asioista, sellaisista, joissa lapsenkin on sopivaa olla mukana ja kuulla keskustelua.

Palavereissa kysytään aluksi lapsen kuulumisia, eikä heti siirrytä aikuisten ongelmiin. Jos lapsi on sen ikäinen, että pystyy ilmaisemaan itseään, otetaan hänen näkökantansa huomioon. Oman haasteensa luo asiakasperheiden lasten ikä.

LS2: "Me myös kun tehdään selvityksiä, että, et riippuu tietysti lapsen iästä, ei vauvalta voi kysyä, mut sitten heti kun se on mahdollista, kysytään lapsen mielipide ja työskennellään lapsen kanssa. --- käydään myös lapsen kanssa läpi, et lapsi ymmärtää mitä tää asia koskee."

AK4: "Mul tuli mieleen just sitä et tietysti aina isomman lapsen kans ku sit pystyy jo niinku keskustella ja muuta. Et niinku haaste on just se että... Koulutusta ehkä saatuki et miten sitten niinku vauva, et pienen vauvan et, mitä kaikkea jotenki... Tai et millain sitte näkee vauvastaki asioita ja voiko nähä. Toisaalta ei tienenkä samallailla vielä tuu ilmikkää, ehkä. Niinku se lapsen vointi, välttämättä. Että se on haaste."

LS3: "Kyl me aika paljon tehään niinku ihan, keskustellaan just täst et miten se nyt sitte näyttäyty se, miltä se lapsi vaikutti."

Perheitä huomioidaan sekä kokonaisuutena että lasta yksittäisenä asiakkaana. Verkostopalaverien alussa lapsi huomioidaan ensin ja kysytään mitä hänelle kuuluu. Jos äidin asioista aletaan puhumaan heti, aika kuluu usein pelkästään siihen.

AK2: "Kyl tälle lapselle on varmaan hirveen tärkeitä ihan konkreettisesti myös se, mitä työntekijät on, et ikään kun tämmösten vähän korvaavien kokemusten saaminen."

Avokuntoutuksessa lapsesta tehdään lapsen oma hoitosuunnitelma, jossa tarkemmin katsotaan perheen tilannetta lapsen kannalta. Lastensuojelussa lapsen osa on asiakassuunnitelmassa, jonka perusteella perhetyö tekee vielä erikseen oman suunnitelmansa.

Lastensuojelussa tukitoimeen kuuluu perhetyön lisäksi taloudellinen tuki. Osa asiakkaista kokee tarvitsevansa vain rahallista tukea, eivätkä he ymmärrä, miksi lapsista ja perheestä tarvitsee keskustella. Raha vaikuttaa väistämättä asiakassuhteisiin. Välillä työntekijän on pakko hyväksyä, että lapsi saattaa jäädä hetkellisesti sivuun.

LS3: "Ja välillä se on vaan pakko hyväksyy, vaik täytyy sanoo et välil siit on huono omatuntoki oikeestikki, että niinku et, miten tää nyt menee niinku näin tai et miten tän sais oikeille raiteille. Mut jos vanhempi on kovin ahdistunu ja vaikees kriisissä ja se vaan jatkuu ja jatkuu ja jatkuu ja... Ni sit se tuntuu että missä se lapsi, mistä me kaivetaan se esiin ja mistä se vanhempi sais sen tilan sille lapselle ja lapsen pitämiselle mielessään"

7.4 Työnkuvien määrittelyä

Avokuntoutustyössä keskeisimmät työnkuvat ovat päihdekuntoutustyö ja vuorovaikutustyö. Niiden katsotaan menevän työskentelyssä lomittain keskenään eikä niitä ole kovin helppo erottaa toisistaan. Vanhempia tuetaan päihteettömyyteen ja työskentelyssä keskitytään vanhemmuuden vahvistamiseen sekä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen parantamiseen. Keskeisinä sisältöinä pidetään lapsen asioista huolehtimista, hänelle turvallisen elinympäristön luomista. Avopalvelutyössä kaikki asiakkaat ovat päihderiippuvaisia naisia tai äitejä, joilla on alle 3-vuotiaita lapsia. Asiakkaita tavataan sovitusti ja suunnitellusti heidän kuntoutussuunnitelman mukaisesti.

Avopalvelussa tunnetaan monenlaisia työmenetelmiä ja lisäkoulutuksia järjestetään. Koulutusta on annettu pääasiassa vuorovaikutuksen havainnointiin ja sen tukemiseen, mutta myös päihdeasioihin liittyen. Koulutuksista saatuja oppeja sovelletaan omaan työhön sopiviksi ja ne ovat vaikuttamassa työn taustalla. Työntekijöillä on mahdollisuus kiinnostuksensa

mukaan kokeilla uusia menetelmiä käytännössä. Väkisin ei asiakkaiden kanssa menetelmiä käytetä. Yhdessä asiakkaiden kanssa etsitään asioita jotka antavat voimaa ja korvaavat tarpeen käyttää päihteitä. Lapsen ja äidin keskinäisen vuorovaikutuksen sujuminen jo osaltaan antaa muuta ajateltavaa ja sisältöä elämään päihteiden tilalle.

Kummallakin taholla on käytössään paljon erilaisia menetelmiä perheiden kanssa työskentelyyn. Jotkut tykkäävät enemmän käyttää joitain menetelmiä työkaluina, jotkut vähemmän. Riippuu myös perheistä, mistä he pitävät ja mitä he kokevat hyödyllisinä. On erilaisia pelejä, kortteja, kirjoja ja lomakkeita liittyen eri teemoihin. Tavallisesti kuitenkin keskustelu on yleisin "väline".

LS1: --- "Et se, se riippuu aina perheestä et millasia menetelmiä, mut et kyl hyvin pitkälti me keskustellaan, et se on niinkun tärkein. Ja vuorovaikutus asiakkaan kanssa menetelmä."

Lastensuojelun perhetyöntekijät tekevät korjaavaa perhetyötä, lastensuojelutarpeiden selvityksiä, vetävät ryhmiä ja toimivat sosiaalityöntekijän työparina. Tämän lisäksi toimenkuvaan kuuluu sosiaaliohjausta, eli jollain tavoin oireilevan nuoren tapaamisia, lähinnä yksilökäynneillä. Työn painopiste on lastensuojeluperheiden sekä lasten että vanhempien kanssa tehtävä työ. Perustehtävänä on perheen arjen hallinnan ja vanhemmuuden tukeminen sekä työskentely perheen omalla maaperällä, heidän kotonaan. Tehtävänä on saada kokonaisvaltainen kuva perheen arjesta. Avopalvelulla on samoja asioita, mutta enemmän päihdetyöskentelyä ja erikoistumista varhaiseen vuorovaikutustyöhön sekä ryhmätyöskentelymalleihin. Vertaistuki liittyy myös olennaisena osana avopalvelun tarjoamiin ryhmiin.

Lastensuojelu näyttäytyy kummassakin työssä muun muassa siinä, että perheiden asioita ohjaa sosiaalityöntekijä. Avopalvelun kuntoutusjaksot maksaa lastensuojelu ja sosiaalityöntekijä tekee päätöksen, lähetetäänkö perhe avokuntoutukseen. Sosiaalityöntekijä päättää myös perhetyön osuudesta. Hän muodostaa asiakkuudet, määrittelee työmuodot, työtavat ja monia muita perheen kanssa työskentelyyn liittyviä asioita. Hän on kuitenkin etäämmällä perheestä verrattuna ohjaajiin.

LS1: "--- koko perheen prosessia johtaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä, eli esimerkiksi avokuntoutuksen palveluita perhe ei voi käyttää, jos ei sosiaalityöntekijä oo tehny asiakkuutta ja niin sanotusti sijoittanu avokuntoutukseen. Et et aina niinku lastensuojelun sosiaalityöntekijä päättää

perheen asioistaja myöskin meidän perhetyön osuudesta. Et se on niinku prosessijohtajana ja se määrittää sitte kaikkea työskentelyä oikeestaan."

LS3: "Et se mikä meillä on huvittavaa mejän työssä on se, et aina puhutaan sitä että sosiaalityöntekijä on prosessin omistaja, sosiaalityöntekijä määrittelee työmuodot, työtavat ynnä muut kaiken. Ja sit sosiaalityöntekijä on kuitenkin aika etäällä verrattuna meihin taas, ohjaajiin."

Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on viime kädessä vastuu perhettä koskevista päätöksistä, kuten huostaanotosta. Hän tekee päätökset, minkälaista apua perhe tarvitsee ja hoitaa tarvittavat maksusitoumukset. Avopalvelussa ohjaajien lähiesimiehenä toimii puolestaan vastaava sosiaalityöntekijä. Kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijä, myös hän on periaatteessa hieman etäämpänä asiakasperheistä, jotta heillä pysyisi tietynlainen kokonaiskuva perheistä. Kummankin rooliin kuuluu lankojen käsissä pitäminen ja tilanteen tasalla oleminen perheiden asioissa. Avopalvelussa vastaava työntekijä toimii lähinnä kakkostyöntekijänä perheessä. Hänellä on ollut myös joitain omia asiakasperheitä, joissa hän on toiminut perheen ykköstyöntekijänä, mutta ne ovat poikkeuksia. Toisaalta tiiviin, suoran asiakastyön tekeminen perheen parissa auttaa myös ylläpitämään tuntumaa siitä, mitä asiakastyö on. Olennaisinta on, ettei mene liikaa perheen imuun.

Avopalvelussa päihdetyöskentely näkyy retkahdusten ehkäisy- ja päihhteettömyyden tukemiskeskusteluina ja seulojen sekä puhallutusten ottamisena, kuin myös lapsen näkökulman esille tuomisena aikuisen päihdeongelmaan. Asiakkaan tilannetta arvioidaan siitä näkökulmasta, milloin hänen on syytä lähteä katkaisuhuoltoon tai päihdekuntoutukseen muualle. Yksikössä on omatyöntekijän kanssa keskusteluiden lisäksi kerran viikossa naisten keskusteluryhmä, joka osaltaan tukee myös päihhteettömyyteen.

Lastensuojelussa päihdetyöskentely näkyy eräänlaisena kontrollointina. Jos perheessä on akuuttia päihhteidenkäyttöä, kannustetaan ja autetaan päihhteettömyyteen ja yritetään tuoda lapsen ääntä esille. Vaikka lastensuojelussa puhutaan myös päihdeasioista, ei heidän toimenkuvaansa kuulu asian pidempi työstäminen perheen kanssa. Toki he saattavat puhua päihhteistäkin muun keskustelun ohessa, mutta keskustelua käydään lähinnä lapsen kokemusmaailman kautta.

Päihdetyö siis koskettaa kumpaakin toimijaa, vaikkakin tavat joilla ne koskettaa, ovat erilaiset. Avopalvelunkin rooli päihdetyöskentelyssä saattaa vaihdella. Kun yhteistyötä tehdään esimerkiksi A-klinikan ja korvauspoliklinikan kanssa, on päihdetyö enemmän kyseisten tahojen käsissä, riippuen käykö asiakas vain hakemassa lääkkeensä ja tapaamassa lääkäriä vai

onko hänellä siellä myös hoitaja- tai psykologikontakti. Saattaa olla että päihdeasioista puhutaan A-klinikalla, avopalvelussa tuetaan enemmän vuorovaikutusta ja perhetyöhön sisältyy kodin arki. Tällöin työnjako on puhuttu auki ja se on kaikille osapuolille tehty selkeäksi. Riippuu siis paljon perheestä, muokkautuvatko työnkuvat selkeästi erilaisiksi tai menevätkö ne keskenään lomittain. Ero voi olla hyvinkin selkeä.

Tahot tietävät toistensa työnkuvat, mutta toteavat, että mitään joustamattomia ja tarkkarajaisia linjoja ei ole. Työntekijä voi suunnitelmallisesti tehdä joitain poikkeuksia työssään, esimerkiksi katsoa lapsen perään äidin hoitaessa asioitaan, vaikka työnkuvaan ei tällaista varsinaisesti kuulukaan. Jos on jotain epäselvyyksiä, toiselle osapuolelle on luontevaa soittaa ja kysyä.

AK2: "Ja eihän se käytännös niin oo et jos on perhe kenel on päihdetausta, niinku näil meidän yhteisil perheil aina on, ettettekö te ollenkaan puhuis niist päihhteistä tai eikö ne olisi siel arjessa keskusteluissa."

AK2: "Poikkeukset on tärkeitä silloin kun ne on perusteltuja. Mun mielestä se on hyvä ettei oo niin jäykkärakenteista et ei koskaan voi mennä yli näitten rajojen, koska on tilanteita jolloin se on perheen edun mukasta."

Kummassakin työmuodossa on lastensuojelullinen näkökulma. Työmuotojen yhteisenä tarkoituksena on turvata lapsen eläminen perheessä. Työntekijät tasapainoilevat vanhemman tarvitsevuuden ja lapsen esiin nostamisen välillä. Samalla he havainnoivat ja arvioivat perheen tilannetta ja työskentelyn edistymistä.

AK4: " --- ku perheitä tavataan ja lapsia nähään, että sitä lapsen vointia ja perheen tilannetta pitää niinku arvioida, ja tota, onko lapsella riittävän hyvät oltavat."

Koska kumpikin taho lukeutuu avohuollon tukitoimiin, on perheiden osallistuminen vapaaehtoista. Työskentely vaatii yhteistyön sujumista työntekijöiden, perheen ja verkoston välillä. Työmuodoissa punaisena lankana on lapsinäkökulma. Työntekijöiden tehtävänä on välittää tietoa ja mahdollista huolta sosiaalityöntekijän suuntaan. Lastensuojelulla on oltava käytettävissään tarvitsemansa informaatio, jotta se pystyy kantamaan vastuunsa. Lastensuojelu on avopalvelun maksaja ja ostaja, mutta myös tärkein yhteistyökumppani. Se on kaikkien perheiden asioissa mukana. Verkostopalaverissa lastensuojelu on aina mukana mahdollisten muiden edustajien lisäksi.

AK2: "Et meidän vastuulhan on tietysti sitte välittää huolta ja tietoo. Et jos me esimerkiks aatellaan et nyt tää ei niinku toimi näin tai muuta ni meidän vastuulla on tietysti se, että sillä lastensuojelulla on se informaatio käytettävissään mitä se tarvitsee, jotta se sen vastuunsa voi kantaa."

Erityisosaamisen koetaan osittain tulevan pitkästä työkokemuksesta. Työn takana vaikuttavat niin hiljainen tieto, omat kokemukset, koulutustaustat ja oma kiinnostus oppia. Työntekijöiltä vaaditaan kärsivällisyyttä ja uskoa perheeseen. Eteneminen tapahtuu usein hitaasti, eivätkä edistysaskeleet välttämättä aina välity työntekijälle.

LS3: "Tässä työssä täytyy tyytyä siihen, et ne harppaukset, mitä perhe tekee, tavallaan eteenpäin mennessään, ne saattaa olla hirveen pieniä. Näyttäytyy ehkä et se on pieni asia ja sit se on toisaalta suuri asia sille perheelle."

AK4: "Nii joskus se on vähä yllätyskin et mikä on sitte loppujen lopuks ollukin merkityksellistä asiakkaalle. Mut kyl mä kans sen nään niin että se on, se on pieniä asioita sit niinku ne askeleet."

Kysymys ajankäytöstä ja sen riittävydestä perheiden kanssa työskennellessä aiheutti eriäviä mielipiteitä lastensuojelun puolella. Yhden näkemyksen mukaan ohjaajat tekevät itse omat kalenterinsa ja sopivat asiakastapaamiset ja niiden pituudet. Vähintään kerran viikossa on perheitä tavattava, jotta prosessiin päästään kiinni. Lähinnä riippuu siis itsestä, omasta ammatillisuudesta, miten työnsä ja tapaamiset suunnittelee. Toinen näkemys oli, että lastensuojelutarpeiden selvitykset uutena työmuotona vievät sen verran paljon aikaa, ettei aikaa jää tarpeeksi asiakkaille, etenkin silloin kun sovittu tapaaminen peruuntuu ja seuraavaa aikaa on hankala löytää. Kriisiytyneimmät tilanteet luonnollisesti ajavat kaiken muun edelle. Käyntejä voi peruuntua myös asiakkaiden itsensä toimesta. Kiireen keskellä työntekijän on pakko tehdä valintoja, joissa aina joku osapuoli joutuu kärsimään ja odottamaan.

LS3: "Tavallaan tulee nää kriisijutut sitte tulee siihe ja sit joutuuki niinku muuttamaan niit aikatauluja ja just näitten kans jotka niinku jotenki taaplaa, se on niinku tosi ikävää. Et heki tarttis sen mutta meillä niinku menee, välillä vaan tulee näitä. Et huomaa sen et alkaa niinku priorisoida jotain muita siihen edelle."

LS3: " --- lastensuojelutarpeen selvitys tavallaan, uutena työmuotona, vie paljon aikaa. Et kyl sen näkee jotenki, huomaa tossa et minkä verran pystyy

niinku ottaa perheitä ja minkä verran sit pystyy työskentelemään, ja varsinkin jos perheet tekee ohareita. Et miten kauas menee se seuraava aika, joka pystytään tarjoamaan."

Tapaamisen jälkeen perheen käynnit dokumentoidaan. Tämäkin herättää ristiriitaisia tunteita. Ajankäytön lisäksi dokumentointi herätti mielipiteitä riittävyytensä suhteen kummallakin taholla. Mikä oikeasti on riittävää ja oleellista dokumentointia?

LS2: "Mehän kirjoitamme jokaisesta tapaamisesta, et siihenkin menee paljon aikaa. Ja se on välillä ristiriitaista, koska se tuntuu et se aika vois käyttää perheen kanssa, mut sit toisaalta se auttaa myös purkaa ne asiat ja huomaa eri tavalla jotain asioita."

LS3: "Ja dokumentointi on meillä tapetilla jotenki, et mikä ois sitä riittävää dokumentointia, että siihen on niinkun toivottu koulutusta koko ajan. Et tulis joku selvyys siihen. Et ku siit tulee niin ristiriitasta infoa kuitenkin, et millon pitää kirjottaa kauheesti ja millon vähä vähemmän. --- "

AK4: "Varmaan aika, tai vähä samanlaisia niinku kokemuksia"

Avopalvelussa sen sijaan aika tuntuisi melko hyvin riittävän asiakkaille. Tavoitteena on, että perhe kävisi paikan päällä kaksi kertaa viikossa, ainakin työskentelyn alkuvaiheessa. Tämä edistäisi kiinnittymistä sekä puolin ja toisin tutustumista. Koska perhekohtaisen työn lisäksi tarjolla on muunkinlaista työskentelyä, sisältää toinen kerta yleensä johonkin ryhmään osallistumista, toisella kerralla oman työntekijän luona käyminen. Käyntien tiheys riippuu myös muusta verkostosta ja perhe voi esittää omiakin toivomuksia. Kummassakin työmuodossa asiakastyö käsittää tapaamisten lisäksi puhelimesta puhumista. Avopalvelulla on velvollisuus ilmoittaa lastensuojelulle, mikäli perhe jättää käyntejä väliin. Lastensuojeluilmoitus tehdään, kun huoli kasvaa riittävästi.

Ennen kuin minkäänlaista eteenpäin vievää työskentelyä voidaan edes aloittaa, on saavutettava perheen luottamus. Se on asia, jonka eteen voidaan joutua työskentelemään kauan. Luottamus täytyy perheen lisäksi syntyä verkostossa. Vasta tämän jälkeen perheen on mahdollista vastaanottaa apua ja tukea.

AK1: "Ei perheitä pysty auttamaan jossei se luottamus synny, ja sen kans joutuu tekee töitä. Joskus niinkun yli vuodenkin, ennen kun se luottamus ja myös sen niinku sen verkoston kanssa täytyy tehdä töitä luottamuksen syntymiseks. Et sit vast lähtee se oikeesti et miten voit auttaa, kun se

asiakasperhe luottaa siihen että sä oot hyvällä asialla etkä yritä huostaanottoa."

7.5 Kokemuksia yhteistyöstä

Alussa, kun avopalvelu perustettiin ja toiminta oli vasta aluillaan, koettiin yhteistyö vielä haparoivaksi ja jäykäksi. Tahot hakivat omia paikkojaan ja muotoja tehdä yhteistyötä. Ajan kuluminen on kuitenkin auttanut ja yhteistyö toimii nykyisin hyvin ja palvelut tukevat toinen toisiaan. Toisten työmuodot ovat tulleet tutummiksi ja yhteydenpito sekä informaation kulku sujuvat ongelmitta. Kilpailua ei ole nähtävissä, mutta näkemuserot kuuluvat asiaan, onhan kyseessä kuitenkin kaksi erilaista näkökulmaa joiden työntekijöillä on erilaiset koulutustaustat. Eroavaisuudet takaavat myös sen, että asioista keskustellaan ja vaihdetaan mielipiteitä.

LS1: "Enkä mä jotenkaa ajattele kilpailua, mut kyl mä aattelen et näkemuseroja on, ja mun mielest niit pitääki olla. Koska me ollaan erilaiset toimijat."

Yhteistyön tarve arvioidaan alkupalaverissa. Perheitä voidaan myös tarvitsevuuden mukaan lähettää toiselle taholle, jos huomataan että toisaalla pystytään paremmin perhettä auttamaan. Voi myös olla niin, että avokuntoutusjakson jälkeen koetaan perheen tarvitsevan vielä jotain tukea, jolloin perhetyö on hyvä vaihtoehto. Sosiaalityöntekijä tekee lopullisen päätöksen. Kummankin työmuodon yhtäaikaisuus arvioidaan perheen tilanteen mukaan. Aivan kaikissa perheissä ei ole kumpaakin tahoja yhteistyössä, mutta suurella osalla avopalvelun asiakkaita näin on. Jos perheen koetaan tarvitsevan tiivistä ja pitkäkestoista tukea, on hyvä yhdistää perhetyötä ja avopalvelutyötä.

AK2: "--- usein sit et jos on sellanen perhe että aatellaan että siin täytyy olla aika tiivistä se tuki, niin sillan siinä yhdistellään sitä perhetyötä ja meidän työtä, jotta ne käynnit saatas niinkun riittävän tiiviiks ja tukeviks."

Vaikka avopalvelussakin perheelle nimetään aina työpari, ykköstyöntekijä ja kakkostyöntekijä, niin työntekijöistä riippuen saattaa toinen olla perheen kanssa enemmän tekemisissä. Kummankin asiakasperheen kohdalla ykköstyöntekijät ovat työskennelleet perheen kanssa enimmäkseen yksin. Työpari on tässä tapauksessa enemmänkin lastensuojelun puolelta, jolloin työtä tehdään tiiviimmin organisaation ylitse. Yhdessä voidaan pohtia perheen tilannetta ja

vaihtaa näkemyksiä. Koska kyse kuitenkin on kahdesta eri organisaatiosta, tulee mukaan vaitiolovelvollisuuskysymykset. Mitä saa kertoa ja mitä ei? On kunnioitettava asiakasta eikä puhua hänen selän takana. Toisaalta silloin, kun asioista puhuminen ajaa perheen etua, työntekijät katsovan tilanteen olevan sallittavampi. Omaa harkintaa tulee käyttää.

LS1: "Tää on niin rankka perhe et tätä ei.. et vaikka mullakin on työpari, niin, niin tota et kyl me puhutaan paljon. Että tää vaatii auki puhumista. Et tätä ei muuten jotenkaan jaksais. Ja myös jotenki mä nään sen silleen tän verkoston tärkeyden tässä että, et jos ei olis niinkun avopalvelun tapasta niinkun yksikköä ja missä yhteistyö toimis, tää olis tappavan kuormittavaa työntekijälle. Et tota ei niinkun työntekijänä jaksais."

Vaitiolovelvollisuus vaikuttaa myös siten, että lastensuojelusta ei asiakkaan asioista saisi kertoa ulospäin, mutta avopalvelussa on velvollisuus kertoa lastensuojelulle mahdollisen huolensa perheestä. Vaitiolovelvollisuutta ei nähdä vaikeuttavan kontakteja tai asiakastyötä. Vuorovaikutus toimii tahojen välillä, mutta terveydenhuollossa vallalla tuntuu olevan suuri varovaisuus, mitä sanoa ja mitä ei. Koetaan, että terveydenhuollossa on sisäänrakennettu hyvinkin vahva vaitiolovelvollisuus. Mieluiten ei kerrota mitään, jotta ei vahingossa kerrota jotain mitä ei pitäisi. Vaitiolovelvollisuus voi myös olla asia, jonka taakse on helppo piiloutua, jolloin yhteistyö vaikeutuu eikä perheen etu toteudu. Totta kai heidänkin täytyy huoli välittää lastensuojelun sosiaalityöntekijälle.

Lastensuojelun ja avopalvelun työntekijät muodostavat kaikkien mielestä hyvän ja toisiaan tukevan työparin. Sekä työntekijät että perhe hyötyvät yhteistyöstä kahden erilaisen näkökulman yhdistyessä. Perheen tilanteesta saadaan monipuolista tietoa ja ymmärrystä kun silmiä ja korvia on enemmän havainnoimassa. Kodissa asiat näyttävät erilaisina kuin kodin seinien ulkopuolella. Työntekijät pystyvät vertailemaan keskenään havaitsemiaan asioita. Perhetyöntekijä näkee perheen sen tutussa ympäristössä kotona, ja avopalveluun mennessään perhe on puolestaan kodin ulkopuolella. Lastensuojelun ja avopalvelun työpari voi käydä kotikäynneillä tarvittaessa myös yhdessä.

AK2: "Ja sit se että siin on kaks eri tahoja niin siin tulee myös sitä et sitä kuitenkin katotaan vähän eri näkökulmista ja tulee niinkun semmosta laajuutta siihen, siihen et miten ne perheen asiat nähdään ja mä luulen et se on kyl kans merkityksellistä, on joku semmonen, vähä semmonen peilauspinta kans että kun voi mieltii niit omii havaintoja ja kokemuksia, ja tokihan sitä voi tehdä yhen yksikön sisälläkin niitten kumppaneitten kans, mut se on ehkä vähän erilaista kun kuitenkin vähän eri paikasta tullaan ikään kuin siihen..."

AK1: "Ja varsinkin kun tää asiakas tuottaa aika paljon, niinkun, puhetta, tarinaa, elämästään, arjesta ja sen sujumisesta, niin myös sen vertailu että mitä mä olen kuullut ja..."

Osa perheistä on niin tukea tarvitsevia, että useampi taho työskentelyssä on välttämättömyys. Yhteisten perheiden kanssa yksin työskentely olisi liian kuormittavaa vain jommalle kummalle taholle, eikä tuki olisi riittävää. Avopalvelulta vaadittaisiin tällöin erittäin tiiviitä tapaamisia, eikä sitä silloin enää voi oikein pitää avopalvelutyönä. Verkostopalavereita pidetään säännöllisesti, kerran kuukaudessa. Tarvittaessa kokoontuminen voi tapahtua kiireellisemmin.

Yhteistyö estää yksittäisen työntekijän sokeutumista työlleen. Ammatilaiset voivat myös toimia toistensa maan pinnalle palauttajina huomattaessaan, ettei työskentely etene. Tarkoitus ei ole mennä liian tunteella perheiden tilanteisiin, jotta kykenee pitämään ammattimaisen näkökulman ja auttamaan perhettä.

AK3: "Joskus menee niin tunteella mukaan, niin ehkäsee varmaan sitä sokeutumista ja tietenkin näkökulma laajenee kun puhutaan yhteistyön merkeissä. Nii ja sitte tavallaan tommonen, no, se ehkä kuuluu samaan sarjaan ku se että menee välillä niin mukaan asiakkaan juttuihin, niinku nää rajat. Et jotenki säilyis se ymmärrys että mihin asti me pystytään tekemään ja missä se tulee se raja."

Lastensuojelun työntekijät kokevat, että monesti perheet pitävät heitä uhkana ja pelkäävät mahdollista huostaanottoa. Tämänkin seikan vuoksi on hyvä, että perheen kanssa työskentelee kaksi hieman erilaista tahoja. Työmuodoissa on väistämättä samoja elementtejä, mutta monien perheiden kohdalla voi olla hyväkin asia, että eri tahoilta tulee samoja asioita. Pällekkäisyyksiä ei pääse syntymään, kun tahot ovat keskenään yhteydessä. Onhan työmuodoilla myös omat painotuseronsa.

LS2: "Me ollaan eri rooleissa tavallaan siinä perheessä, ja me ollaan lastensuojelu ja siinä on asiakkaalle aina jotain uhkaavaa, mikä on tietystä, jostain syystä mukana, vaikka ei se meidän puolesta tarvitsis olla. Ja sitten tää avopalvelu on sit kuitenkin vapaaehtoisempi. Et se äiti on pystynyt sulle (avokuntoutuksen työntekijälle) kertoo, niinkun vaikeistakin asioista, joista hän ei meille uskaltanu kertoa, koska hän pelkäsi et se vaikuttaa sitte jollain tavalla."

Työntekijöitä pohdituttaa, kuinka paljon pitää tapahtua, enne kuin kriteerit täyttyvät huostaanottoa varten. Välillä tuntuu että tilanne on jo kehittynyt liian pitkälle, kunnes kyseinen päätös tehdään. Työntekijöiden kannalta on turhauttavaa jos heidän näkökulmastaan tilanteessa pitäisi jo toimia, mutta sosiaalityöntekijä tekee asemansa puolesta lopullisen päätöksen. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden koetaan vaikuttavan väistämättä heidän päätöksien tekemiseensä.

AK2: "Sehän on ihan totta et sehän kyl myös vaikuttaa kun työntekijä vaihtuu. Ajatellen myös lastensuojelun arviota, että millon pitäis tehdä huostaanotto esimerkiksi, niin sehän nyt edellyttää myös sitä et sä oot jotenki sisällä sen perheen asioissa ja sul on ymmärrys ja sul on niinkun tuntuma siihen. Eikä sitä tuntumaa tuu jos on muutaman kuukauden ja sit taas lähtee jonnekin."

AK1: "--- jotenki tuntuu et kuinka paljon pitää oikeesti tapahtua, kenen pään pitää olla kainalossa, ennen kun kriteerit täytty---."

LS1: "--- viime kädessä sosiaalityöntekijä tekee ne päätökset. Et se on niinkun, se on itelle turhauttavaa jotenkin kun näkis että täs pitäis mun mielest toimia. Et kuinka paljon lapsen pitää sietää, niinkun, ja kärsiä ---. Mut sitte, mä jotenki aattelen et se ei oo mun tehtävä tehdä niit päätöksiä. Mä teen sen mun työni ja mun työsarkani."

AK2: "Ja me välitetään sitä meidän omaa, omaa arviota. Sehän on meidän tärkeä tehtävä."

Keskinäisen yhteistyön lisäksi puheeksi tuli sosiaalityöntekijöiden tavoitettavuus. Työntekijät kokevat sosiaalityöntekijät hyvin kiireisinä, eikä puheluihin tai sähköposteihin ehditä välttämättä vastaamaan kuin vasta useiden päivien jälkeen tai pahimmillaan ei lainkaan. Tilanteet kuitenkin vaihtelevat lastensuojelualueiden mukaan, työmäärästä riippuen.

Tahot ovat yhteydessä toisiinsa tiiviisti, viikoittain, joskus useammankin kerran viikossa. Yhteydenpito koetaan riittäväksi ja mutkattomaksi ja informaation kulku on sujuvaa. Yhteistyötä on sopivassa määrin kummankin perheen kohdalla. Toiseen osapuoleen saa helposti tarvittaessa yhteyden ja asioista sovitaan joustavasti. Suurta kynnystä yhteydenottoon ei ole ja asioita on helppo yhdessä pohtia. Kännykkä mainitaan tärkeäksi välineeksi, jolla toiseen saadaan helposti yhteys. Siitä näkee jos on soitettu, ja voi heti

huomattuaan soittaa takaisin. Toiseen tutustuminen ja toisen työn ymmärtäminen ovat toki vaatineet aikaa, mutta ajan kuluessa on luottamus yhteistyöhön kasvanut ja tiivistynyt ja yhteistyö on muokkautunut toimivaksi.

LS1: "No mä en voi muuta ku antaa positiivista palautetta. Me ollaan ehkä omat kasvukivut täs jotenki tän asia.. tai meidän niinku suhtees niinku. Et toki siin on ollu niinkun vaiketa jotenki hetkiä ja muita. Et ku vaatii et tulee tutuks ja. Jotenki nyt se toimii. Et nyt jotenki mul on ainaki hyvä olo ja turvallista tehdä töitä ja mä tiedän et asiat hoituu."

AK4: "--- matkan varrella sitä yhteistyötä on ollu enemmän perhetyön kans niinku sillälailailla, et se on niinku, sit on oppinu enemmän ja sitä tietoa saanu lisää. Et ehkä vähän se työnjakoki on ehkä muotoutunu helpommaks just ku, kun siitä on sitte jo ollu kokemusta."

LS2: " --- aika mutkattomasti niinkun me ollaan sit myös otettu yhteyttä, puolin ja toisin. Että teiltä päin jos on ollut huolia, me ollaan jaettu sitä."

Mitä tulee muihin yhteistyökumppaneihin, voi niitä olla useampia, perheestä riippuen. Monesti perheissä on monia eri pulmia, jolloin viranomaisverkostokin on laaja. Kriisitilanteissa on useampi taho joiden kesken voidaan miettiä perheen tilannetta ja tarvittaessa perheen luona voidaan päivittäin käydä varmistamassa lapsen turvalliset olosuhteet. Tällöin on kaikkien edun mukaista toimia joustavasti. Avopalvelussa koetaan, että luottamus esimerkiksi A-klinikan kanssa on ansaittu, ja sieltä lähetetään välillä pikkulapsiperheitä kuntoutukseen. Myös palaverieihin osallistuminen on enemmän sääntö kuin poikkeus. Verkoston kanssa neuvotteluja on kuukausittain. Jos ei ole erityistä tarvetta neuvottelulle, voidaan tavata minimissään kahden kuukauden välein. Lastensuojelun työntekijä ei välttämättä osallistu kaikkien yhteistyökumppanien tapaamiseen, sillä voi olla, että verkoston kokoontumisiin osallistuu vain sosiaalityöntekijä.

AK2: "Mut sekin voi olla ihan viisasta niin kun ajan käytön hallintaa ja sen miettimistä. Et useinhan nää verkostopalaverit saattaa olla aikamoisii näille perheille, ku siin on mieletön määrä työntekijöitä. Et sillonhan on ihan hyvä miettiä et riittääks se et yhtä paikkaa edustaa yks ihminen vai tarvitaaks siihen kaks."

Mikäli lastensuojelualueilta puuttuu paljon työntekijöitä, eivät verkostopalaverit aina toteudu. Välttämättä ei edes tiedetä, kuka perheen työntekijänä toimii. Työntekijät joutuvat

niin sanotusti sammuttelemaan tulipaloja, koska vakansseja on niin paljon täyttämättä ja työmäärä on suuri. Voi myös olla, että perhe muuttaa, alueet vaihtuvat eikä koskaan saada uutta sosiaalityöntekijää aloittamaan perheen kanssa työskentelyä, jolloin joudutaan alkaa pohtimaan jo huostaanottoa.

Työntekijät kokevat yhteistyön olevan parhaimmillaan avointa, työn yhdessä tekemistä perheen ja erityisesti lapsen edun toteutumiseksi. Työtä tehdään yhdessä asiakkaan kanssa ja kaikki osapuolet työskentelevät saman asian eteen. Omista työnkuvistaan ei pidä tiukasti kiinni, vaan tarvittaessa on tilaa joustaa.

Välillä yhteistyö on tiiviimpää ja joskus vähemmän tiivistä, mutta silti hyvin toimivaa. On hyväksyttävä, että yhdessä tekemisen oppiminen voi viedä aikaa. Pääasia on, että työskentely, niin yhdessä kuin erikseen, on mitoitettu perheelle sopivaksi, tarpeita vastaavaksi ja motivoivaksi. Yhteistyö vaatii yhteistyökumppaneiden tutustumista ja yhteen hiileen puhaltamista.

AK1: "Tän aamun kokouksessa mis oli viranomaisverkosto ja vastusteleva asiakas. Niin se että, et jotenki se mejän motivointityö meni niinkun niin yksityhteen. Et kuka alotti mistä hyvänsä, toinen jatko siit lauseesta ja lopulta saatiin se asiakas motivoitua. Eikä siihen tarvinnu ponnistella, vaan se oikeesti se..."

Yhteistyötä sen sijaan vaikeuttaa tahojen haluttomuus jakaa tietoa, jolloin kukaan ei tiedä mitä kukakin tekee. Yhteistyö voi olla näennäistä, mutta loppuen lopuksi pelkkää kyräilyä. Myös vääränlaiset odotukset toisen toimenkuvasta heijastuvat pettymyksinä ja turhautumisina. Yhteistyötä ei ole odottaa, että toinen osapuoli toimii, mutta itse ei tee mitään. On kyettävä kysymään ja sanomaan ääneen ajatukset ja odotukset, myös perheelle. Huononkin yhteistyön katsotaan toimivan opettajana. Kummassakin haastattelussa todettiin, että huonoimmillaan yhteistyötä eikä -kumppania ei olisi ollenkaan.

7.6 Yhteistyössä kehitettävää

Kummassakin haastattelussa nousi esille asiakkaan huomioiminen. Asiakkaat ovat omassa asiassaan yhteistyökumppaneita siinä missä viranomaiset. Tämä pitäisi muistaa ja olla jatkuvasti rehellinen asiakkaalle, pitää hänet ajan tasalla ja kertoa mahdollisesta heränneestä huolesta. Perheille tulisi muistaa selkeästi kertoa, mitä heiltä odotetaan, jotta

asiat etenisivät ja he voisivat jatkaa elämää ilman tukitoimia. Perheet tarvitsevat asioiden ääneen lausumista ja auki purkamista - mihin huoli perustuu ja mitä heiltä odotetaan työskentelyn suhteen. Asioita ei ole tarkoituksenmukaista pehmentää eikä kaunistella liikaa. Työntekijän on tuotava omaa huoltaan selkeästi esille suoraan myös perheelle itselleen. Helposti voi käydä niin, että kukaan ei halua sanoa asiasta ensimmäisenä, vaan kaikki odottavat että joku muu verkostosta puuttuisi asiaan.

AK2: "Et mä oon miettiny et --- et olisko pitäny jotenkin selkeemmin sanoo ääneen se, että kyllä täs välillä miettii, että pitäiskö lapsi huostaanottaa tai onko lapsen hyvä olla kotona. Et mehän ollaan ehkä aika pehmeesti, ainaki niis palaveris mis mä oon ollu, ni aika pehmeesti sanottu ja aika kauniisti. Ja sit mä välil mietin et onks se sen perheen edun mukasta, et sitä huolta ei niinku selkeesti..."

AK1: "--- mitkä on kenenki odotukset ja mitä mieltä itse on tästä perheen tilanteesta."

Vanhempi voi helposti neuvotteluissa jäädä ulkopuoliseksi taka-alalle kun asioista puhutaan ja sovitaan. Hänelle saattaa jäädä neuvottelun lopuksi epäselväksi mitä ollaan sovittu ja minkä vuoksi. Hänet pitäisi saada keskusteluun mukaan ja ennen kaikkea sitoutumaan yhdessä päätettäviin asioihin. Työskentely ei voi edistyä, jollei asiakas ole motivoitunut ja koe olevansa mukana päättämässä tekemisistään. Hänen oma äänensä tulisi saada esille.

LS3: "---just sitä että kysyy et mitä mieltä sä oot tästä ja niinku et se vanhempi lähtis sit tosissaan, sanoiskin sen mielipiteensä. Se ei oo aina kyllä niinkään helppoa että vanhemmat sitä tuo esiin. Vaikka miten yrittäisit sitä selvittää."

Asiakkaille on turhauttavaa täytellä samoja kaavakkeita tai käyttää samoja menetelmiä monen eri verkoston kanssa. Olisi suotavaa, että informaatio kulkisi paremmin liittyen siihen, mitä kaikkea perheen kanssa on jo tehty. Esimerkiksi kun verkostokartta tai sukupuu on kerran tehty, sitä voisi antaa eteenpäin verkostossa, mikäli se sopii perheelle. Näin välttyttäisiin turhilta päällekkäisyyksiltä.

LS1: "Mä mietin esimerkiks jonkun sukupuun tekeminen, niin sehän on ihan älytöntä et kaikki toimijat tekis sukupuuta, koska se turhauttaa perhettä. --- jotenki se saatu tieto, niinkun eri menetelmilläkin, niin se pitäis laittaa jakoon."

Helposti voi käydä niin, että kysyttäessä äidiltä lapsen kuulumisia, äiti voi todeta "hyvää kuuluu". Työntekijät voisivat tämänkaltaisissa tilanteissa esittää useammin lisäkysymyksiä. Olisi tärkeää saada enemmän informaatiota äidin kuvailemana.

AK2: "--- verkostopalavereitten alussa kysytään aina ensin et mitä lapselle kuuluu, sehän on semmonen tietonen valinta että puhutaan ensin lapsen asioista. Kokemus on opettanu sen et jos me ruvetaan puhumaan ensin äidin asioista, ni siihen se aika sitten niinku hujahtaaki. Et kaiken semmosen miettiminen, et miten me saadaan niinku vähän enemmän sitä informaatiota äidin kuvailemana."

Läheisverkostoja voitaisiin enemmän hyödyntää, kerätä perheen ympärille heille tärkeitä ja heitä auttavia läheisiä. He voisivat olla palavereissa ainakin silloin tällöin mukana, tuomassa muun muassa lapsen näkökulmaa heidän näkemänään. Perheen läheiset voivat tuoda paljon hyödyllistä informaatiota.

AK1: No verkostossa jos mä aattelen lapsen näkökulmaa, niin.. --- enemmän semmonen lähiverkosto ois tässä yhteistyössä mukana. Ei välttämät joka palaverissa, mutta ajoittain, joka myös niin tois sitä lapsen näkökulmaa heidän näkemänä."

AK2: "--- hehän on myös tukena näille perheille erilaisis tilanteissa ja palavereissa, et siin ei oo vaan se viranomaisnäkökulma vaan siin on myös se lähiverkoston näkökulma."

Työkiireet tuntuvat välillä olevan esteenä kunnollisiin keskusteluihin yhteisten perheiden tiimoilta. Koetaan, että enemmänkin voitaisiin yhdessä jakaa ajatuksia ja vaihdella mielipiteitä. Palaverit keskittyvät enemmän tavoitteiden pohtimiseen ja niiden toteutumiseen. Monesti helpointa on kertoa asioista pintapuolisesti. Jos on työpari ollut tapaamisessa mukana, tulisi tilanne tapaamisen päätyttyä purkaa välittömästi parin kanssa.

AK3: " --- kun puhutaan tästä perheestä niin jonkun kerran varmaan semmonen vähän tarkempi keskustelu tästä perheestä olis ollu paikallaan. Kuitenki noi palaveritki se on aika paljon sitä mitkä tavoitteet on toteutunu ja tsäptsäptsäp, tämmöst pässinlihaa."

Hankalistakin asioista on pystyttävä rohkeasti puhumaan ääneen myös verkoston kesken. Mitä

yhteistyökumppaneilta odotetaan? Mitä yhteiseltä työskentelyltä odotetaan? Mitä mieltä perheen tilanteesta ollaan? Asioiden ääneen sanomista nimenomaan rakentavalla tavalla tarvitaan, jotta asioista opitaan ja voidaan kehittyä ammattilaisina.

Organisaatioiden ylitse tapahtuvaan työskentelyyn voisi kiinnittää enemmän huomiota. Osittain on työntekijöistä itsestään kiinni, miten he työtään tekevät. Liian jäykkärajaisesti ei pidä ajatella. Missään ei esimerkiksi sanota, etteikö kotikäynneille voisi mennä muiden kuin toisen lastensuojelun työntekijän tai sosiaalityöntekijän kanssa.

Organisaatioiden välinen tiivis yhteistyö voisi joissain tilanteissa hyötyä yhteisestä työnohjauksesta. Olisi hyvä yhdessä pohtia ulkopuolisen henkilön kautta perheen kanssa työskentelyä ja siinä etenemistä. Työnohjauksen toivotaan raapaisevan pintaa syvemmältä eikä olevan niin yleisellä tasolla. Toinen vaihtoehto on, että lastensuojelun ja avopalvelun työparilla olisi enemmän kahdenkeskisiä, työnohjauksellisia keskusteluja yhteisestä asiakasperheestä.

Avopalvelun laatimien kuukausittaisten muistioden tärkeyttä haluttaisiin painottaa enemmän. Siinä näkyvät ne kohdat, jolloin ollaan tosissaan mietitty, onko lapsen vielä turvallista olla kotona. Pelko lapsen tilanteesta välittyy selkeästi, koska kaikki esiin nousseet huolet on kirjattu muistioon. Muistioden painoarvoa voitaisiin pitää samassa asemassa kuin kirjallista lastensuojeluilmoitusta.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Metsämuuronen (2006) toteaa, että tutkimuksen keskeinen sisältö tulee olla esitettyinä tutkimustulosten tulkinnassa, niiden merkityksen pohdinnassa ja uusien näkökulmien esittämisessä tuleville tutkijoille (Metsämuuronen 2006: 67). Tähän kappaleeseen kokoa saamani aineiston pohjalta nousseita keskeisiä ja mielestäni olennaisia tuloksia ja pohdin niitä teorian kautta.

8.1 Lapsen näkökulma

Lapsi on kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa asianosainen. Toisin sanoen lapsen näkökulma on aina huomioitava ja selvítettävä hänen mielipiteensä häntä koskevista

suunnitelmista. On työntekijän velvollisuus turvata asianosaisuuden toteutuminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Keskustelun ohella tai sen sijasta lasta havainnoidaan sekä yksin että läheisten ihmisten seurassa ja hänen kanssaan toimitaan. (Sosiaaliportti, 2009b.) Haastattelussa nousi esille nimenomaan vauvaikäisen haasteellinen tulkinta. Koska vauva ei osaa ilmaista itseään sanallisesti, on työntekijän kyettävä havaitsemaan ja tulkitsemaan vauvan olemista ja käyttäytymistä. Työntekijöiden on tunnettava lapsen ikätasolle ominaiset kehitystarpeet.

Lastensuojelulaki (2007) korostaa lapsen läheisverkoston kartoittamista. Kartoitus on syytä tehdä ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle, jotta tiedetään, mikäli jollain sukulaisella tai muutoin perheen läheisellä henkilöllä on mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Läheisverkoston tuki on tärkeä perheelle, vaikka lasta ei tarvitsisikaan sijoittaa muualle. Perheen ja lapsen läheisverkoston kartoituksen ja läheisverkoston tapaamisiin osallistumisen merkitys nousi esille keskusteluissa. Kummankaan perheen kohdalla sitä ei vielä oltu tehty, mutta kartoittamista pidettiin lähitulevaisuudessa tärkeänä. Toisen perheen kohdalla sosiaalityöntekijän kiireisyyden oli koettu vaikuttaneen asiaan.

Välivaarakin (2008: 81) muistuttaa lapsen olevan aina osa perhettä. Työskenneltäessä vanhempien ja muiden lapselle läheisten ihmisten kanssa on osa lapsen kanssa työskentelyä. Lapsen verkostot ja läheiset ovat voimavara. (Välivaara 2008: 81.) Kehittämisehdotuksissa ja kummassakin haastattelussa tuli esille, että läheisverkostoa tulisi osata hyödyntää enemmän. Heillä on usein arvokasta tietoa ja näkemyksiä perheen arjesta. Lähiverkoston merkitys on perheelle hyvin suuri ja tärkeä.

Suomalaista lastensuojelutyötä on perinteisesti leimannut aikuislähtöisyys. Nykyään lapsen näkökulmasta toimiminen on olennainen osa perheiden kanssa toimiessa. Lapsilähtöisessä työskentelyssä perheen asioita pohditaan vanhempien kanssa lapsen näkökulmasta. (Välivaara 2008: 78-79.) Toisaalta joskus on keskityttävä käsittelemään aikuisten kesken vain aikuisten asioita. Vanhemman kanssa voidaan käsitellä vaikka työllisyysasioita, raha-asioita, terveydentilaa tai mahdollisuutta viettää omaa aikaa. Vanhemman kanssa työskenneltäessä annetaan tilaa hänen omille tunnekokemuksilleen ja taustojen käsittelylle. Tällöin keskitytään vanhempaan. Vanhemman hyvinvoinnin ajatellaan vaikuttavan välittömästi lapsen hyvinvointiin. Vanhemmat voivat olla hyvinkin tarvitsevia omien ongelmiansa kanssa, joten on tärkeää, että työtä ohjaa lapsikeskeinen vanhemmuusorientaatio, jotta lapsen tarpeet eivät unohdu taka-alalle.

Yhteistyö velvoittaa jokaista verkoston osapuolta. Hurtig (2003) toteaa tutkimuksessaan, että

odotukset ja ylipäättään rajapinnoilla työskentely vaatii sopeutumista ja taitoa. Tähän opettelu voi puolestaan siirtää huomion lapsista ammattilaisiin. (Hurtig 2003: 87.) Vaikka aivan yhteistyön alussa osapuolet eivät vielä tunteneet toisiaan ja yhdessä työskentely haki muotoaan, ei lapsen näkökulma siltikään jäänyt kaiken alle. Varmaankin asiaan vaikuttaa osaltaan se, että kyseessä ovat lastensuojelun avohuollon työmuodot, joissa keskipisteenä on aina automaattisesti lapsi.

Lapsen näkökulman esiin saattaminen voi olla haastavaa. Laajan verkoston ollessa läsnä voi käydä niin, etteivät aikuiset syystä tai toisesta huomioi lapsen asioita. (Järvinen ym. 2007: 194.) Haastatteluissa pohdittiin palavereita lapsen näkökulmasta. Tapaamiset tulisi aloittaa aina siten, että ensin keskitytään lapseen ja hänen kuulumisiin. Jos lapsi on vielä niin pieni, ettei hän pysty sanallisesti ilmaisemaan itseään, voi vanhempi toimia kertojana. Usein vanhempi saattaa vastata yksiselitteisesti ja lyhyesti todeten että hyvää kuuluu. Työntekijät voivat kannustaa häntä kertomaan enemmän esittäen lisäkysymyksiä. Yhdessä voidaan päättää, että ensin puhutaan lapsesta ja hänen asioistaan, edes lyhyesti, jonka jälkeen siirrytään vanhemman asioihin. Ääneen sanottuna kaikki tietävät mitä odottaa, ja lapseen varattu aika todennäköisesti tuleekin käytettyä lapsen asioihin.

Vuorovaikutus äidin ja vauvan välillä edellyttää, että äiti näkee lapsensa sellaisena kuin tämä on. Jos äiti kykenee näkemään lapsensa, pystyy hän huomioimaan tämän tarpeet ja vastaamaan niihin, jolloin heidän välilleen voi syntyä yhdistäviä hetkiä. Näiden hetkien kautta, jolloin kumpikin voi olla omia itsejään, äidille alkaa muodostumaan tunne äitiydestään. (Niemelä 2003: 237.) Työntekijöiden yhteinen tehtävä on sanoittaa lapsen tarpeita äidille. Lapsi tehdään näkyväksi, samoin hänen kehitysvaiheensa ja -tarpeensa. Yhdessä voidaan lasta ihastella ja pohtia, minkälainen hän on omana yksilönään. Vanhemmalle annetaan mahdollisuus nähdä ja ymmärtää lapsensa elämää ja kokemuksia ja myös ottaa vastuu tekemisistään. Työntekijät toivat esille paljon myös äitien omaa tarvitsevuutta. Heille on osoitettava myös ymmärrystä ja annettava aikaa tuoda omia asioita esille. Samalla on tasapainoiltava sen kanssa, ettei työskentelyn varsinainen pääasiakas, lapsi, jää äidin suuren tarvitsevuuden varjoon.

Hurtig (2003) toteaa väitöskirjassaan, että on helppo ajatella lapsen hyötyvän siitä, kun vanhempia autetaan. Tämän vuoksi on luontevampaa työskennellä aikuisen kanssa, jolloin lapsen kanssa työskentely jää helposti vähälle. (Hurtig 2003.) Saamani tutkimustulokset osoittavat toisenlaista näkökantaa. Voi olla, että tähänkin vaikuttaa haastateltavien rooli perheiden lähellä olevina ammattilaisina ja heidän vahva näkemyksensä siitä, että lapsi on pääasiakkaana. Työntekijät olivat sitä mieltä, että lapsi pysyy työskentelyn keskiössä melkein aina. Työpari toimii hyvänä lapsen keskeisen roolin muistuttajana, jos vaikuttaa

siltä, että lapsi olisikin jäämässä syrjään. Lapsi on pääasiakas ja työ määrittyy hänen näkökulmastaan. Vanhempaa autettaessa toki lapsikin hyötyy, mutta missään nimessä työtä ei tehdä ainoastaan vanhemman kanssa.

8.2 Vanhemman näkökulma

Asiakkaalle on luotava selkeä kuva työn tarkoituksesta ja siihen liittyvistä odotuksista. Leppinen ym. (2006) muistuttavat, että asiakas menettää helposti vastuun omista asioistaan viranomaisverkostolle. Vastuu pitäisi siirtää perheelle itselleen, samalla kun heitä tuetaan kokonaisvaltaisesti ja intensiivisesti. Perhe ei voi oppia seisomaan omilla jaloillaan jos heille ei anneta lainkaan vastuuta opetella huolehtimaan itse omista asioistaan. (Leppinen & Puustinen-Niemelä 2006: 15.) Asiakkaan on saatava tietoa ja lisäksi ymmärrettävä sitä, jotta hän kykenee osallistumaan päätöksentekoon. Hänellä ei todellisuudessa ole valinnanvaraa, jos hänelle ei kerrota vaihtoehtoista riittävästi. (Øvretveit: 1995: 234.) Rantajärvin (2009: 11) painottaa, että asiakkaalla on oltava rooli omassa asiassaan. Ammatilainen kulkee asiakkaan rinnalla, mutta hänen on myös asetettava asiakkaalle rajoja ja ehtoja. Ammatilaisen on vastuutettava asiakas tekemään oma osansa työskentelyssä. (Rantajärvi 2009: 11.)

Asiakkailla voi olla ennakkoluuloja verkostopalavereja kohtaan. Ennakkoluuloja ovat voineet vahvistaa eri auttajatahojen kohtaaminen. Suuri joukko työntekijöitä hiljentää helposti asiakkaan äänen kuulumattomiin. (Pyhäjoki 2005: 79.) Haastatteluissakin nousi esille edellä mainittu asiakkaan äänen esiin saaminen. Monesti käy niin, ettei vanhempi ymmärrä mitä hänen ympärillään sovitaan ja miksi. Oma motivaatio ei tällöin voi nousta, kun ei tiedä mitä tulisi tehdä ja minkä ihmeen takia. Kokemusten mukaan asiakkaan mielipiteen saaminen ei aina ole helppoa, vaikka häneltä asioista kysyisikin. Mutta ymmärtääkö hän tällöin todella sen, mitä häneltä kysytään? Uskaltaako hän myöntää tietämättömyytensä? Asiakas tulisi heti ottaa mukaan keskusteluun ja varmistua siitä, että hän ymmärtää mistä yhdessä keskustellaan. Asioita voi selvittää jos näyttää siltä, ettei hän osaa ilmaista mielipidettään. On muistettava, että perheeseen voidaan tavoitella muutosta vain mikäli he ovat itse tiiviisti mukana yhteistyössä (Pohjola 1999: 125).

Asiakkaat saavat parhaan mahdollisen avun, kun työntekijät osaavat ilmaista, mitä he pystyvät asian hyväksi tekemään. Myös tieto siitä, minkälaista apua yhteistyötahot tarjoavat, on suureksi hyödyksi. Yhteistyötahojen on käytettävä aikaa sekä omien että toistensa roolien määrittelemiseen. (Øvretveit: 1995: 179.) Haastatteluissa pohdittiin ettei toisen työnkuvaa tarvitse välttämättä tietää tarkalleen, mutta pääpiirteissään se on hyvä tietää. Tarvittaessa

tahot ovat ohjanneet perheitä toistensa luo, jos on koettu, että perhe hyötyisi enemmän toisenlaisesta avusta. Jotta asiakkaat saavat tarvitsemaansa tukea, on tiedettävä minne heidät ohjata eteenpäin, ettei perhettä turhaan pompoteltaisi paikasta toiseen.

Koska päihdeperheiden kanssa työskentely usein vaatii pitkäkestoista työskentelyä, tuntuu heidän parissaan työtä tekevien tiheä vaihtuvuus huolestuttavalta. Työn vastuullisuus, henkinen kuormittavuus, kiireinen työrytmi ja suuret asiakasmäärät ajavat kenet tahansa loppuun. Työntekijöiden vaihtuvuus on asia, johon tulisi kiinnittää mielestäni huomiota. Avohuollon tukimuodoista säästäminen ei ole kenenkään edun mukaista.

8.3 Avohuollon näkökulma

Mitä tulee ajan riittämiseksi, ilmeni lastensuojelun puolelta eriäviä mielipiteitä. Osan mielestä aikaa on riittävästi, kunhan itse suunnittelee aikataulunsa hyvin. Toisaalta koettiin, ettei aikaa riitä tarpeeksi toimenkuvan laajennuttua. Avopalvelussa sen sijaan koettiin aikaa olevan riittävästi.

Yhteistyö on toimivaa ja työntekijät ovat yhteyksissä keskenään. Lastensuojelun työn painopiste on perheiden kotona työskentelyssä ja arjen hallinnan tukemisessa, avokuntoutuksen painopiste on puolestaan varhaiseen vuorovaikutukseen vaikuttamisessa ja vanhemman päihteiden käytön hallitsemisessa tukemisessa. Kummatkaan tahot eivät kuitenkaan kokeneet työnkuvien olevan erityisen tarkkarajaisia, vaan joustavuus kuuluu hyvään yhteistyöhön.

Kummassakin haastattelussa tuli keskinäisen yhteistyön lisäksi puheeksi sosiaalityöntekijöiden suuret työmäärät ja heidän vaikea tavoitettavuus. Työntekijät kokivat että sosiaalityöntekijöitä ei läheskään aina saa tavoitettua. Joskus saattaa jopa käydä niin, ettei sosiaalityöntekijöillä ole aikaa vastata yhteydenottoihin tai vastaaminen viipyy pitkään. Øvretveitkin (1995: 262) toteaa, että yleisin yhteistyön ja viestinnän este on nimenomaan ajanpuute, joka johtuu työpaineista ja hätätapauksista. Hyvin alkanut yhteistyö voi kokea takapakkia, mikäli työntekijä kokee työssään paineita. Tällöin hän käyttää vähemmän aikaa tiedottamiseen, neuvotteluun ja muiden ammattilaisten konsultointiin. (Øvretveit: 1995: 262-263.)

Sosiaalityöntekijät ovat usein niin suuren työtaakan alla, ettei heillä jää aikaa tavata perheitä riittävän tiheästi (Heino ym. 2000: 49). Tämä tuli selvästi esille. Mieleeni jäi toisen perheen

osalta toteamus, ettei läheisiä ole kutsuttu osallistumaan verkostokokouksiin sosiaalityöntekijän suuren työmäärän vuoksi. Eivätkö ohjaajat voisi tarvittaessa ottaa hoitaakseen perheen läheisverkoston koolle kutsun ja yhteisen tapaamisen järjestämisen? Joustamattomuus ja työnkuvista tiukasti kiinni pitäminen ei ole asiakasperheen edun mukaista. Rekola (2008: 13, 14) toteaa moniammatillisen yhteistyön kehittymisen esteitä olevan jäykät hierarkkiset rakenteet, pitkälle viety työnjako ammattien kesken, eriytynyt päätöksentekomenettely, tiedonvälityksen ja yhteisen vuorovaikutuksen puutteellisuus. Rekola viittaa Eriksson-Pielan (2003) väitöskirjaan, jossa todetaan ammatteihin liittyvän hierarkkisen arvojärjestelmän pysyvän yllä tiettyjen asioiden vuoksi: puutteelliset tiedot toisen osapuolen työstä, erilaiset ammatilliset toimintamallit, ajattelutavat ja kieli. (Rekola 2008: 13, 14.)

Hierarkiat vaikeuttavat moniammatillista yhteistyötä, sillä yhteistyö edellyttää toimiakseen tasavertaista suhdetta toimijoiden kesken. Haasteena on yhdistää erilaiset ammatilliset osaamisalueet siten, jotta edettäisiin kohti yhteistä tavoitetta yhdessä asiakkaan kanssa tavalla, joka hyödyttää asiakasta. Erilaiset toimintatavat ja tulkinnat asioista tulisi nähdä yhteisen toiminnan voimavaroina. Parhaimmillaan yhteistyössä mukana toimii asiakas oman asiansa asiantuntijana. (Pohjola 1999: 112.) Hierarkia nousikin haastatteluissa ihmettelyn kohteeksi niin suoraan kuin epäsuorastikin. Lastensuojelun puolella ihmeteltiin hierarkiaa sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien välillä. Tämä koettiin vanhanaikaisena ja käsittämättömänä. Kummatkin tekevät samaa työtä, joten rajojen jäykkyys aiheuttaa hämmennystä. Hierarkkisuus kuvastuu myös lastensuojelun työnkuvien yhtäkkisessä muuttumisessa. Kolmanteen sektoriin kuuluvassa avopalvelussa ei ole samanlaista hierarkiaa ja jäykkää toimintatapaa kuin kaupunkiorganisaatiossa. Lastensuojelussa oli juuri työnkuva laajentunut ja vastuu kasvanut. Kyseessä koettiin olevan lähinnä ilmoitusluontoinen asia, johon työntekijöillä ei ollut mitään sananvaltaa. Avopalvelussa puolestaan oltiin tyytyväisiä myös omiin vaikutusmahdollisuuksiin työn kehittämisessä. Ajatuksia kuunnellaan ja omaa työtä pystyy melko hyvin muokkaamaan.

Työntekijät joutuvat selvästi sietämään paljon epävarmuutta ja päätöksiä toteutumista perheiden tilanteisiin liittyen. He pystyvät ainoastaan ilmaisemaan lastensuojelun sosiaalityöntekijälle huolensa ja antamaan informaationsa perheen tilanteesta, mutta päätöksiä mahdollisista huostaanotoista he eivät ole lain nojalla valtuutettuja tekemään. Vaikuttaa siltä, että joskus vaikeita tilanteita joudutaan katsomaan kauan ennen kuin kriteerit täyttyvät tai tilanteisiin puututaan. Hyvä johtaminen vaatii pitkäkestoista työskentelyä ja sitä kautta perheen tuntemisen muodostumista, jotta pystyy tekemään perhettä tukevia päätöksiä. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus ei edesauta hyvän johtajuuden muodostamista.

Sarkola (2009: 9) muistuttaa, että arvioitaessa tarvetta sijoitukseen, on lapsen etu lastensuojelulain mukaan aina etusijalla. Asiaan ei saa vaikuttaa esimerkiksi äidin hoito. Arvioinnin pitkittyminen ei ole koskaan lapsen edun mukaista. Lapsen ensimmäiset ikävuodet ovat kehityksen kannalta tärkeitä, ja osittain sen vuoksi mahdollista huostaanottoa ei tulisi pitkittää. (Sarkola 2009: 9.) Jokainen perhe tilanteineen on erilainen. Kaikki vaihtoehdot voivat osoittautua huonoiksi, jolloin päätökset on tehtävä pienimmän pahan periaatteella. (Suoninen-Erhiö 2009: 8.)

8.4 Yhteistyön näkökulma

Työn yhteistoiminnallisuus on kasvanut nopeasti. Asiantuntijaroolit joutuvat väistämättä koetukselle yhteistyön lisääntyessä ja verkostoiduttaessa. Moniammatillinen työ helpottaa työtä, kun eri asiantuntemusalueiden tiedot ja työvälineistö yhdistetään, mutta se myös tekee jokaisen työntekijän työn julkiseksi ja näkyväksi. (Pohjola 1999: 110-111.) Yhteistyötä aloitettaessa, kun tahoilla ei vielä ollut selkeää kuvaa toinen toisistaan ja tavoista työskennellä, vaikutti epätietoisuus työskentelyyn. Tukitoimet hakivat omaa paikkaansa ja pohdittiin, miten työmuodot eroavat toisistaan. Pikkuhiljaa, yhteisten asiakasperheiden myötä, yhteinen tutustuminen ja työnkuvien yhteensovittaminen alkoi. Kummankin osapuolen työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että alun jälkeen yhteistyö on muokkautunut hyväksi ja työtavat toisiaan tukeviksi.

Työparityöskentely auttaa työntekijää säätämään asiakassuhteen ammatillisuutta ja purkamaan intensiivistä asiakassuhdetta (Myllärniemi 2007: 45). Yhdessä työskenteleminen tukee työntekoa. Työpari auttaa, jos toinen ei huomaa joutuneensa liikaa perheen tilanteen vietäväksi. Parin ei tarvitse olla yhdessä jokaisella perhetapaamisella, ei välttämättä lainkaan. Pääasia on, että myös mahdollisesti vähemmän aktiivisemmin perhettä tapaava työntekijä tuntee perheen ja sen tilanteen ja tämän kautta pystyy olemaan taustatukena työparilleen. (Heino ym. 2000: 185.) Kihlmanin (2005: 98, 100, 110) mielestä työparityöskentely asettaa myös haasteita. Hänen mielestään työparin kanssa työskentelyssä voitaisiin enemmän hyödyntää kahden ihmisen voimavaroja sen sijaan että tukeudutaan vain yhteen näkökulmaan jonka mukaan edetään. On kuitenkin totta, että kiireistä asiakastyötä tekevien on hankala löytää yhteistä aikaa lyhyellä varoitusajalla. (Kihlman 2005: 98, 100, 110.) Kummankin tahon työntekijät toivoivatkin enemmän aikaa yhteiseen keskusteluun yhteisten asiakasperheiden asioiden tiimoilta. Monesti aika menee muihin työtehtäviin.

Enemmän pitäisi pysähtyä asioiden äärelle ja herättää yhteistä keskustelua. Siitä hyötyisi sekä työntekijät itse että asiakasperheet.

Yhteistyössä toisen ammattilaisen kanssa on mahdollista keksiä vaihtoehtoja ja toimintatapoja, joita ei yksin työskennellessä juolahtaisi mieleen (Øvretveit: 1995: 235). Yhdessä työparin kanssa on hyvä verrata mietteitä ja puntaroida tilannetta ja sitä mitä tehdään, mikä on lapsen kannalta paras ratkaisu. Perheen tilanteen voi nähdä laajemmin kun on kaksi eri peilauspintaa sitä huomioimassa. Etenkin kun kyseessä on haasteellinen perhe, on ajan tasalla oleva työpari ehdoton apu ja tuki. Työtä helpottaa kun on joku jonka kanssa jakaa huoli ja pohtia yhdessä. Työparin kautta tulee myös eräänlainen vertaistuki. Toki viime kädessä sosiaalityöntekijä päättää lapsen mahdollisesta huostaanotosta, mutta hän tarvitsee päätöstensä tueksi tietoa ja näkemyksiä henkilöiltä, jotka ovat tiiviisti läsnä perheen arjessa.

Mielestäni Törrönen (2003: 234) toteaa hyvin muistuttaessaan, ettei pitkä työkokemus vauvatyössä, omat lapset ja kontaktit muihin vauvaikäisiin yksinään takaa työntekijän katseen säilymistä vauvojen kehityksen arvioinnissa. Työntekijän työskennellessä perheen kanssa tiiviisti saattaa lapsi muuttua työntekijän silmissä ihan hyvin kehittyväksi ja pärjääväksi. Tämä, vaikka myönteistä palautetta onkin, ei pidemmän päälle auta lasta, jolla on pulmia kehityksessään. (Törrönen 2003: 234.) Työpari toimii tässäkin tilanteessa hyvänä muistuttajana, mikäli toinen ei itse huomaa tilannetta.

Yhteistyötä tehdessä yli organisaatorajojen osapuolten rajat ja roolit voivat hämärtyä. Ongelmaksi voi muodostua erinäiset oletukset, eikä kukaan tahoista selkeästi ota vastuuta jostain asiasta. Onkin tärkeää sopia kuka tekee mitäkin asiakkaan kanssa. (Rantajärvi 2009: 11.) Jos yhteistä suunnittelua ei ole, voi käynnissä olla rinnakkaisia tai toisistaan selkeästi poikkeavia suunnitelmia (Kihlman 2005: 110). Haastateltavien mukaan heidän välillään informaatio perheen asioissa toimii, koska ollaan niin tiiviissä yhteistyössä. Roolit ovat tämän ansiosta myös selkeästi tiedossa, ja tarvittaessa niissäkin voidaan joustaa. Oletuksia ei synny, koska asioista sovitaan ja toisen työnkuva on tiedossa. Myös Øvretveit (1995: 266-267) korostaa, että yhteistyö edellyttää verkoston jäsenten tietoa siitä, miten muut jäsenet voivat tehdä asiakkaan hyväksi. Tämän lisäksi toimijoiden on havaittava toimintojen päällekkäisyydet ja kyettävä neuvottelemaan niiden poistamisesta. (Øvretveit: 1995: 266-267.)

Informaation kulku voi katketa epäselvyyteen siitä, onko jonkin palvelun velvollisuus automaattisesti kertoa toiselle jokin tieto, vai tuleeko tietoa erikseen kysyä (Øvretveit: 1995: 254). Myös salassapitoasiat ja niihin liittyvät ongelmat informaation kulussa vaikeuttavat yhteistyötä (Kihlman 2005: 110). Järvinen (2007 : 22) muistuttaa, että yhteydenottojen

perheen asioissa yhteistyökumppaneiden välillä on tapahduttava perheen luvalla. Asiakkaan on tiedettävä kuka hänen asioitaan käsittelee kenenkin kanssa ja minkä takia. Jos perhettä koskevia tietoja luovutetaan eteenpäin, tulee perheen olla siitä tietoinen. Aina kun perheen asioita käsitellään, olisi hyvä että paikalla olisi perhe tai joku sen jäsenistä. (Järvinen ym. 2007: 22.) Työntekijät ovat yhdessä asiakkaiden kanssa sopineet, että he voivat olla yhteydessä keskenään asiakkaan asioissa. Yhteydenotoista kyllä kerrotaan aina asiakkaalle ja käydyistä puhelinkeskusteluista tehdään kirjaus, jonka asiakas saa halutessaan itselleen. On asiakkaan edun mukaista, että verkosto on keskenään hänen asioissaan yhteydessä ja kaikki tietävät missä työskentelyn suhteen mennään. Asiakkuuden alussa on yleensä luottamuksen syntymisen kannalta hyvä, että asiakas on aina läsnä kun hänestä puhutaan.

Organisaatioiden välillä on aina jännitteitä jotka ilmenevät niin kilpailun, valtataistelujen ja epäluulojen muodossa. Yhteen kokoonnuttaessa onkin hyvä selventää jokaisen henkilökohtainen tehtävänäkökulma perheen asioihin. (Törrönen 2003: 228.) Haastattelussa ei ilmennyt jännitteitä eikä epäluuloja toista tahoja kohtaan. Toki kyseessä oli vain kahden eri organisaation edustajia jotka tekevät melko tiiviisti yhteistyötä, mutta yhteisten perheiden kanssa työskentely toimii heidän mielestään pääsääntöisesti hyvin.

Hyvin järjestetyt kokoukset mahdollistavat yhteisen käytettävissä olevan ajan tehokkaan käytön (Øvretveit: 1995: 263). Kun tapaamisessa yhteistyötahot tietävät omat ja toistensa tehtävät ja tapaamiselle on osoitettu vetäjä, etenee tilanne jouhevasti. Osanottajien, myös asiakkaan itse, on oltava tietoisia käsiteltävästä asiasta, jotta he ovat pystyneet valmistautumaan siihen. Hyvin järjestetyssä kokouksessa mahdollisesti paikalla oleva asiakas on tilanteen tasalla ja toimii tasavertaisena yhteistyökumppanina omassa asiassa viranomaisten rinnalla.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön varsinainen työstäminen alkoi tutkimussuunnitelman hahmottelulla helmimaaliskuussa 2009. Suunnitelman esitin maaliskuun lopussa. Tämän jälkeen jatkoin teoreettiseen viitekehukseen perehtymistä ja syvensin tietojani valitsemastani tutkimusaiheesta. Toukokuussa, saatuaani tutkimusluvut kuntoon, tein kummatkin haastattelut. Heti haastattelujen jälkeen tein myös litteroinnit, jolloin asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut pitkä, vaikka en olekaan työstänyt sitä yhtäjaksoisesti. Välissä on ollut muutamankin viikon taukoja, jolloin en varsinaisesti ole edennyt tutkimuksessani.

Kaikkein antoisimpana työn tekemisessä pidän haastatteluja. Näkemykseni yleisestikin yhteistyön tekemisestä avartui saatuaani työntekijöiden pohdintoja ja mielipiteitä asettamistani tutkimuskysymyksistä. Heillä oli paljon kokemuksen tuomaa ja arvokasta kerrottavaa. Oli erityisen mukava kuulla että he kokivat myös itse saaneensa ajateltavaa ja niin ollen hyötäneensä yhteisestä keskustelusta. Keskustelut koettiin positiivisina ja voimaa antavina. Mielestäni haastattelutilanteet osoittivat työntekijöiden halukkuuden pysähtyä pohtimaan avoimesti omaa toimintaansa, niin oman työnsä kuin yhteistyönkin kautta. Oman toiminnan reflektointi on selkeä osoitus motivoituneesta työtoteesta. Työntekijän motivoituneisuus puolestaan heijastuu asiakkaaseen, jolloin on todennäköistä, että hänkin motivoituu työskentelyyn.

Tilastot kertovat, että vuosittain yli 3000 sikiötä altistuu pelkästään alkoholille. Nykyisessä järjestelmässä kunnat eivät kuitenkaan aina myönnä maksusitoumuksia päihdeäitien hoitoon. Tämän lisäksi kunnilla on eroja palvelujen tarjonnassaan. Vuoden 2009 helmikuussa päihdeäitien palveluja pohtiva työryhmä julkisti ehdotuksensa päihdeäitien pakkohoidosta. Pakkohoitomahdollisuutta esitetään käytettäväksi vasta viimeisenä keinona ja siten se koskisi vain vaikeimpia tapauksia, toisin sanoen murto-osaa kaikista päihdeäideistä. Pakkohoidon kannattajat ovat huolissaan raskaana olevien naisten lisääntyvästä päihdeidenkäytöstä ja vetoavat kehittyvän lapsen terveyden vaarantumiseen. Asiaa vastustavat puolestaan pelkäävät, että päihdeitä käyttävät äidit eivät enää tällöin uskaltaisi käydä neuvolassa. (Elonen 2009.)

Suomessa vapaaehtoisesta hoidosta saadut tulokset ovat olleet positiivisia, eikä siitä aijota luopua. Työryhmän mielestä vapaaehtoista hoitoa ja palveluja tulisi olla helpommin tarjolla. (Elonen 2009.) Myös Kolari (2009: 10) toteaa vapaaehtoisuuden monesti kantavan pidemmälle kuin tahdosta riippumaton hoito. Vapaaehtoinenkin apu on toki vaihtoehdoiltaan rajattu - joko perhe tulee asiakkaaksi tai lapsi sijoitetaan. Valinnanvapaus on kuitenkin otollisempi alku työskentelylle kuin pakko. Lapsi tarvitsee hoivaa, jota parhaimmillaan ammattilaiset eivät voi samalla tavoin antaa kuin oma äiti. (Kolari 2009: 10.) Vanhemmuuden rakentumiseksi tarvitaan tarpeeksi tiivistä, hyvää ja luottamuksellista hoitoa. Avohuollon tukitoimet muodostavat hyvän tukiverkon, jonka varassa perheellä on mahdollisuus pärjätä ja pysyä yhdessä.

Lastensuojelun tehtävänä on edistää lapsen asemaa ja tukea lapsen turvallista kehitystä ja kasvua. Työtä tulee kehittää tavoitteellisesti kaikkien niiden tahojen kesken, joiden työ vaikuttaa lasten ja perheiden hyvinvointiin. (Sosiaaliportti 2009a.) Työtä keskenään tekevien tahojen olisi mielestäni hyvä ajoin arvioida yhteistyötään kriittisesti. Yhteistyön hyvien

puolien näkemisen lisäksi tulisi kyetä näkemään niitä kohtia, jotka vaatisivat vielä kehittämistä. Yleisesti ottaen yhteistyön kompastuskiviksi voi helposti muodostua hierarkkisuus ja organisaatioiden välisen kommunikoinnin jäykkyys. Nämä ongelmakohtat on tunnistettava ja niihin on puututtava. Helpointa näihin ongelmakohtiin on puuttua jos ne lausutaan ensin avoimesti ääneen.

Oli positiivista huomata, että työntekijät aidosti ajattelevat asiakasperheitä omanlaisinaan kokonaisuuksina omine persoonallisine jäsenineen. Lapsen ääntä nostetaan jatkuvasti esille ja lapsen edun toteutuminen ohjaa selkeästi työskentelyä. Lapsi ei jää taka-alalle. Asiakkaiden tilanteisiin suhtaudutaan ymmärtäväisesti ja edistysaskeleita huomataan, olivat ne sitten miten pieniä tahansa. Työntekijät toimivat vilpittömästi perheiden tukijoina heidän rinnallaan.

Haastatteluissa nousi useasti esille sosiaalityöntekijän rooli, mikä tuli itselleni hieman yllätyksenä. En ollut odottanut että kyseinen asia nousisi niin vahvasti keskusteluihin, vaikka sosiaalityöntekijä onkin työmuotojen taustalla olennaisena henkilönä. Monta kertaa korostettiin sitä, että sosiaalityöntekijä on päävastuussa perheiden kanssa tehtävässä työskentelyssä, hänellä on ohjat käsissään ja hän päättää huostaanotoista. Perhetyö toi esille sitä seikkaa, että perheet ovat monesti heitä kohtaan varautuneita pelätessään huostaanottoa. Osa työntekijöistä oli tästä hämmentyneitä, koska heidän toimenkuvaansahan eivät kyseiset päätökset kuulu. Kenties tämä oli osasyynä siinä, että sosiaalityöntekijän roolia haluttiin korostaa, mikä onkin aivan ymmärrettävää. Toinen seikka mikä nousi monesti esille sosiaalityöntekijöistä, oli heidän kiireellisyytensä. Sosiaalityöntekijöiden kiireellisyys on tullut esille myös monesti aiemminkin eri tahoilta, niin eri työntekijöiltä kuin mediastakin. Mielestäni on huolestuttavaa kuulla, että työntekijöillä on tällaisia kokemuksia, sillä kyseessä on avainasemassa oleva henkilö perheiden asioiden hoitamisessa.

Törrönen (2003: 234-235) toteaa monien vaikeiden kysymysten olevan vielä ilman vastauksia. Iso kysymys on esimerkiksi se, kuinka kauan voimme odottaa muutosta perheen tilanteessa riskeeraamalla vauvan kehitystä? Milloin ja millaisia tukitoimia kannattaa jatkaa ja milloin ja miten sijoitukset tulisi tehdä? (Törrönen 2003: 234-235.) Huostaanoton kriteerien täyttymisen odottaminen nousi haastatteluissa esille. Odottaminen tuntuu työntekijöistä turhauttavalta tilanteissa, joissa heidän näkemyksensä mukaan tulisi jo toimia. Jäin pohtimaan mistä tällainen tilanne voisi johtua. Onko taustalla sosiaalityöntekijöiden liialliset työmäärät ja kiire? Vaikuttaako asiaan kenties joillain alueilla työntekijöiden, sekä sosiaali- että perhetyöntekijöiden, vaihtuvuus? Tämä on asia, johon olisi mielestäni mielenkiintoista ja tärkeää saada vastauksia.

Sain haastatteluiden kautta vastaukset kaikkiin esittämiini tutkimuskysymyksiin. Tutkimusmenetelmä osoittautui toimivaksi ja keskustelua syntyi haastateltavien välillä kiitettävästi. Monesti työkiireet verottavat yhdessä keskustelua eikä aikaa yhteiseen dialogiin välttämättä löydy niin paljon kuin työntekijät haluaisivat. Nyt he saivat tietyn ajan keskustella keskenään yhteistyön tekemisestä sekä tilaa jakaa mielipiteitä ja näkemyksiä.

Omat tavoitteeni täyttyivät tutkimuksen tekemisen myötä. Haastattelut olivat arvokas kokemus myös itselleni. Sain uusia näkemyksiä yhteistyön mahdollisuuksista perheiden tukemisessa ja lapsen roolin vahvistamisesta työskentelyssä. Oli mielenkiintoista päästä tutkimaan kahden eri sektorin välistä yhteistä työskentelyä. Jo kahden eri tahon työskentely yhteisen perheen parissa voi olla hyvinkin hedelmällistä, kunhan yhteistyökumppanit osaavat yhdessä sovittaa toimintansa oikealle tasolle vastaamaan perheen tarpeita. On suureksi osaksi työntekijöiden motivaatiosta ja halusta kiinni, millaiseksi yhteistyö muodostuu. Heillä on oltava aikaa reflektoida omaa toimintaansa ja myös kykyä kyseenalaistaa ajatuksiaan ja päätöksiään. Vuosienkaan tuoma työkokemus ei tarkoita sitä, etteikö parannettavaa ja opittavaa olisi. Haastatteluista nousi esille muutamia kehittämissuhteita joista voi olla hyötyä, mikäli tahot haluavat kehittää yhteistyötään yhteisten asiakasperheiden parissa.

Miettiessäni itseäni tulevana sosiaalialan ammattilaisena haluan kyetä vaikuttamaan työhöni ja sen kehittämiseen. Mahdollisia yhteistyökumppaneita tulee pitää voimavarana, joilta voi oppia uusia asioita. Työn varsinaisena lähtökohtana pidän sitä, että osaan kohdata asiakkaat yksilöinä. He tarvitsevat aitoa kohtaamista, aikaa ja räätälöityä tukea, oli sitten kyseessä mikä tahansa asiakasryhmä. Jokainen ihminen on omanlaisensa yksilö ja siten häntä tulee myös kohdella.

LÄHTEET

Ahlqvist-Björkroth, S. 2007. Psykkisen hyvinvoinnin perusta - tunne-elämän ja ajattelun rakentuminen 0-7-vuotiaana. Teoksessa Armanto, A. & Koistinen, P. (toim.) Neuvolatyön käsikirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 127-139.

Andersson, M. 2008. Pidä kiinni -hoitojärjestelmän rakentaminen. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 18-36.

Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) 2008. Johdanto. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 11-16.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-18.

Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Stakes 14/2000. Helsinki: Stakesin monistamo.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmberg, T. 2003. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. Helsinki: Lasten Keskus.

Holopainen, K. 1998. Äitiys on mahdollisuus. Päihdeongelmaisten äitien kuntoutus Oulunkylän ensikodissa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 17. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino.

Hurtig, J. 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 167-193.

Hyytinen, R. 2005. Kuntoutuksen sisältö päihdeongelmien hoitoon erikoistuneissa ensikodeissa ja avopalveluyksiköissä. Esikko 3/2005, 36-38.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 119-140.

Kahri, M. 2001. Ensiaskleet 0-3 -vuotiaan maailmaan. Helsinki: Pienperheyhdistys ry.

- Kammonen, H. 2008. Johdanto. Teoksessa Veijalainen, E-K., Heino, T., Kalland, M. Kammonen, H., Paasikannas, L. & Salo, S. Päihdeongelmaisten vauvaperheiden auttaminen kotona. Mallin ja osaamisen kehittäminen Tosi-projektissa. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Raportti 8. Helsinki: Multiprint, 6-9.
- Karinsalo, R. 2008. Äiti ja vauva voittavat. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Pekan Offset Oy, 9-10.
- Kettunen, T., Ihalainen, J. & Heikkinen, H. 2004. Monimuotoinen sosiaaliturva. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kihlman, E. 2005. Sirpaleista kokonaisuudeksi moniasiantuntijuuden avulla. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 93-117.
- Kolari, M. 2009. Kukaan ei voi etukäteen tietää, kuka kuntoutuu ja kasvaa vanhemmuuteen. Sosiaaliturva 3/2009, 10-11.
- Korhonen, A. & Sukula, S. 2004. Vauvaperhetyö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laitinen, M., Ojaniemi, P. & Tallavaara, M-S. 2007. "Nyt kuullaan meitä asiakkaita" - Tutkimus kohtaamisesta, tiedosta ja osallisuudesta lastensuojelun työprosesseissa. Rovaniemi: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto.
- Lehtinen, E. 2008. Pesuvesi vie äidin. Kun käytännöt ovat väkivaltaisia. Esikko 3/2008. Ensi- ja turvakotien liiton jäsenlehti, 4-6.
- Leppiman, A., Puustinen-Niemelä, S. 2006. Moniammatillisen perhetyön oppiminen ja opettaminen. Kuopio: Kopijyvä Kuopio.
- Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 15. Helsinki: Heikki Waris -instituutti.
- Möller, S. 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 61-69
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Niemelä, P. 2003. Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 237-251.
- Peltoniemi, T. 1998. Lasinen lapsuus : perustietoa päihdeperheistä. Forssa: Painotalo Auranen Oy.
- Pohjola, A. 1999. Moniammatillinen asiantuntijuus. Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 110-128.
- Pohjola, K. 2005. Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 43-60.

- Pyhäjoki, J. 2005. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 71-91.
- Rantajärvi, K-M. 2009. Oliko tytöltä kysytty, mitä hän haluaa? Sosiaaliturva 3/2009, 11.
- Reijonen, M. (toim.) 2005. Alkusanat. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 3-4.
- Reijonen, M. (toim.) 2005. "Mitä työtä se perhetyö oikein on?" - ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 7-15.
- Rekola, L. 2008. Sosiaali- ja terveystalvelujen tuottamiseen vaikuttavia kehityssuuntia. Teoksessa Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. Enemmän yhdessä -moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 9-25.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 240-255.
- Sarkola, T. 2009. Lapsella on oikeus päihdeongelmattomaan kotiin. Sosiaaliturva 3/2009, 9.
- Savonlahti, E., Pajulo, M. & Piha, J. 2003. Päihdeäidit, vauvat ja varhainen vuorovaikutus. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 327-337.
- Schulman, M. 2003. Vauvahavainnointi. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 70-91.
- Suoninen-Erhiö, L. 2009. Raskaana oleva päihdeongelmainen nainen tarvitsee tukea ja rajoja. Sosiaaliturva 3/2009, 8-11.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, H. 1998. Ehjänä perille. Kokemuksia lastensuojelun vauvatyön kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 18. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Törrönen, H. 2003. Tappakaa ja virtaan heittäkää kaikki kolmevuotiaat ja sitä nuoremmat poikalapset! Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 220-236.
- Uramo, M. 2008. Vanhemmuuden kohtaaminen lastensuojelussa. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Porvoo: WSOY.
- Välivaara, C. 2008. Lapsilähtöisiä vuorovaikutuksen välineitä. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-kustannus, 77-98.

Øvretveit, J. 1995. Moniammatillisen yhteistyön opas. Helsinki: Hakapaino.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Heino, T. 2009. Erityinen lapsuus - erityinen yhteiskunnallinen vastuu. Mitä lastensuojelusta tiedetään ja mitä päätöksentekijän pitäisi siitä tietää? Taustamateriaalia sektoritutkimuksen neuvottelukunnalle. [PDF-dokumentti]. <http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/4700317C-DE2A-417E-B9F0-B263EFC0A18D/14343/THL_selvitys1.pdf> (Viitattu 19.11.2009.)

Sosiaaliportti. 2009a. Lastensuojelun palvelujärjestelmä. [WWW-dokumentti]. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/lastensuojelun_palvelujarjestelma/> (Viitattu 20.9.2009.) Päivitetty 18.6.2009.

Sosiaaliportti. 2009b. Lasten osallisuus. [WWW-dokumentti]. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>> (Viitattu 20.9.2009.) Päivitetty 18.6.2009.

Lastensuojelulaki 417/2007. 2007. [WWW-dokumentti]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>> (Viitattu 20.10.2009.)

Elonen, P. 2009. Työryhmä ehdottaa pakkohoitoa päihdeäideille. [WWW-dokumentti]. <<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Ty%C3%B6ryhm%C3%A4+ehdottaa+pakkohoitoa+p%C3%A4ideille/1135242503961>> (Viitattu 17.11.2009.)

Ervast, S-A & Tulensalo, H. 2005. Sosiaalityötä lapsen kanssa. Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämistä. [PDF-dokumentti]. <<http://www.hel2.fi/waris/julkaisut/Kohkaraportti.pdf>> (Luettu 18.2.2009).

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

HAASTATELTAVIEN TAUSTATIETOJA

- koulutus
- tehtävänimike

OMAN TYÖNKUVAN MÄÄRITTELEMINEN

- millä tavoin lastensuojelu näyttäytyy työnkuvassasi
- millä tavoin päihdetyö näyttäytyy työnkuvassasi
- työn painopisteet
- mitä toimenkuvaasi kuuluu, esimerkiksi minkälaisia työmenetelmiä ja erityistä osaamista
- miten pystyt auttamaan perheitä, vahvuutesi työpaikkasi ammattilaisena
- riittääkö aikasi perheiden tapaamiseen, pitäisikö aikaa olla enemmän
- mitä muuttaisit/uudistaisit omassa työnkuvassasi

TYÖSKENTELYPROSESSI PERHEEN KANSSA

- kauanko olette työskennelleet perheen kanssa (omalla taholla sekä yhteistyössä)
- mitä tavoitteita työskentelyllä on, eroavatko ne mahdollisesti työskentelymuotojen välillä
- minkälaisia työmuotoja perheen kanssa käytetään - vanhemman ja lapsen kanssa yhdessä ja erikseen
- minkä verran perheen asioissa tehdään yhteistyötä, miten, kuinka usein
- kuinka usein perhettä tavataan, missä, keitä paikalla
- onko jompikumpi taho tiiviimmin perheen kanssa tekemisissä
- miten yhteistyönne tukee tätä perhettä, onko siitä mielestänne hyötyä
- miten asiakasperheen läheiset huomioidaan
- verkostotyö - minkä verran tehdään, millä taholla yleensä vastuu
- minkälaista palautetta perhe on antanut

LAPSEN KANSSA TYÖSKENTELY

- mitä sinulle merkitsee lapsilähtöisyys ja miten se näkyy työssäsi
- miten toteutate lapsen roolin vahvistamista, miten lapsi huomioidaan/tehdään näkyväksi
- lapsen saama hyöty, onko lapsen tarpeet eritelty
- onko lapsi keskiössä vaikka ei olisikaan paikalla, miten
- jääkö lapsi usein sivuun, jos jää niin mitkä asiat tähän vaikuttavat
- miten lapsen kokema/oleminen huomioidaan, kiinnitetäänkö lapseen tarpeeksi huomiota
- miten yhteistyönne auttaa lasta

YLEISIÄ KOKEMUKSIA YHTEISTYÖSTÄ

- tiedätkö avokuntoutusyksikön/lastensuojelun perhetyön tarkan työnkuvan ja sen eron omaan työnkuvaasi verrattuna, onko epäselvyyksiä, pitäisikö tietää enemmän
- miten molemmista työmuodoista on mielestäsi ollut hyötyä perheille
- palveluiden eroavaisuudet ja samankaltaisuudet, onko päällekkäisyyttä
- mitkä asiat koetaan enemmän kuuluvan toisen ryhmän tehtäväalueisiin, mitkä enemmän omaan työnkuvaan
- näkemuseroja, kilpailua tms., miten ilmennyt ja miten asiasta selvitty
- yhteydenpito vastapuoleen - helppoa/vaikeaa, milloin otetaan yhteyttä
- ääneen lausumattomia sääntöjä yhteistyössä
- miten yhteistyötä tehdään, onko vastuut yhtä suuret
- ollaanko ajan tasalla siinä, mitä toinen taho tekee asiakkaan kanssa - tiedon kulku, tietääkö joku toista enemmän, miten vaihtolovelvollisuus mahdollisesti vaikuttaa
- pitäisikö yhteistyötä olla enemmän/vähemmän, miksi
- miten yhteistyö koetaan, hyviä ja huonoja puolia
- mitä ja millaista yhteistyö on mielestäsi parhaimmillaan
- mitä ja millaista yhteistyö on mielestäsi huonoimmillaan

YHTEISTYÖSSÄ KEHITETTÄVÄÄ

Esimerkiksi:

- lapsen näkökulmasta, mitä, miten voisi kehittää
- vanhemman/vanhempien näkökulmasta, mitä, miten voisi kehittää
- työntekijän näkökulmasta